

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA ŠPECIÁLNEJ PEDAGOGIKY

**ŠPECIFIKÁ VO VÝCHOVE A KOMUNIKÁCI V RODINÁCH
POČUJÚCICH DETÍ A NEPOČUJÚCICH RODIČOV
DIPLOMOVÁ PRÁCA**

MIROSLAVA SŮKALOVÁ

2007

ABSTRAKT

Sůkalová, Miroslava: Špecifiká vo výchove a komunikácii v rodinách počujúcich detí a nepočujúcich rodičov. Diplomová práca, Univerzita Komenského. Pedagogická fakulta, Katedra špeciálnej pedagogiky. Vedúci diplomovej práce: Mgr. Margita Schmidtová, PhD. Bratislava : Pedagogická fakulta UK, 2007. 111 s.

Hlavným cieľom diplomovej práce bolo zistiť a zhrnúť špecifiká rodiny nepočujúcich rodičov a ich počujúcich detí. Autorka využila viaceré metódy výskumu, empirická časť vychádzala najmä z interview. Východiskom boli rozhovory s rodičmi (hlavne s matkou), dcérou a dcérinou učiteľkou. Snahou bolo zabezpečiť pohľad na danú problematiku z troch strán. Pri skúmaní konkrétnej rodiny autorka zistila, že komunikácia medzi deťmi a matkou prebieha bez posunkov, len hovorenou rečou, s otcom komunikujú len minimálne – prostredníctvom pár posunkov. Pomoc pri školských povinnostiach dieťaťa zatiaľ zvládajú rodičia bez problémov. Dcéra navštevuje dočasne školu pre nedoslýchavé deti. Otázne je, ako a či zapadne do bežnej školy a či jej rodičia budú schopní pri štúdiu pomáhať (ak to bude potrebovať).

Kľúčové slová: nepočujúci rodičia, počujúce deti, komunikácia, výchova, Nepočujúci, CODA

OBSAH

ÚVOD	5
1 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV	6
1.1 Sluchové postihnutie	6
1.2 Rodina.....	8
1.3 Komunita Nepočujúcich	9
1.3.1 Členstvo v komunite Nepočujúcich.....	9
1.3.2 Špecifiká komunity Nepočujúcich.....	11
2 CHARAKTERISTIKA RODINY V ZLOŽENÍ POČUJÚCE DETI NEPOČUJÚCI RODIČIA	14
2.1 Špecifiká vo výchove počujúcich detí nepočujúcimi rodičmi	14
2.1.1 Narodenie počujúceho dieťaťa nepočujúcim rodičom	15
2.1.2 Výchova malého počujúceho dieťaťa nepočujúcimi rodičmi	17
2.1.3 Dieťa ako rodinný tlmočník – plusy a mínusy	19
2.1.4 Mýty o počujúcich deťoch a ich nepočujúcich rodičoch	20
2.2 Vzťahy medzi dieťaťom, školou a spolužiakmi.....	22
2.3 Charakteristika počujúcich detí nepočujúcich rodičov.....	24
2.4 Odporúčania pre nepočujúcich rodičov počujúcich detí	26
3 KOMUNIKÁCIA POČUJÚCICH DETÍ A ICH NEPOČUJÚCICH RODIČOV.....	28
3.1 Hovorenie verzus posunky.....	31
3.1.1 Hovorená reč	32
3.1.2 Hovorená reč a posunky súčasne.....	33
3.1.3 Posunky.....	35
3.2 Bilingvizmus počujúcich detí nepočujúcich rodičov	38
3.3 Tlmočník posunkového jazyka – častá profesia pre počujúce deti nepočujúcich rodičov.....	40
4 ORGANIZÁCIE DETÍ NEPOČUJÚCICH RODIČOV - CODA	42
4.1 KODA.....	43
4.2 SprachSignal	43
4.3 Situácia na Slovensku a v Čechách	44
5 EMPIRICKÁ ČASŤ.....	46

5.1	Výskumný cieľ a výskumné otázky	46
5.2	Použité metódy a metodika výskumu.....	47
5.3	Miesto a frekvencia stretnutí.....	48
5.4	Rodinná a osobná anamnéza.....	48
6	TRANSKRIPCIA JEDNOTLIVÝCH ZÁZNAMOV:	51
6.1	Prvé stretnutie s matkou.....	51
6.2	Druhé stretnutie s matkou	51
6.3	Tretie stretnutie s matkou (aj s otcom)	59
6.4	Štvrté stretnutie s matkou	66
6.5	Piate stretnutie s matkou.....	71
6.6	Rozhovor s Peťou.....	78
6.7	Rozhovor s učiteľkou	86
7	INTERPRETÁCIE VÝSLEDKOV	98
	ZÁVERY A ODPORÚČANIA PRE PRAX.....	104
	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	105
	PRÍLOHA Č. 1 Súhlas nepočujúcich rodičov k použitiu osobných údajov rodiny	Chyba! Záložka není definována.
	PRÍLOHA Č. 2 Audiogram Peťky	110
	PRÍLOHA Č. 3 Peťkina prepúšťacia správa z nemocnice...	Chyba! Záložka není definována.
	SPRIEVODNÝ MATERIÁL – CD - ROM	

ÚVOD

Predkladanou prácou s názvom „Špecifiká v komunikácii a výchove nepočujúcich rodičov s počujúcimi deťmi“ sa snažíme priblížiť problematiku, ktorá nie je v našej spoločnosti veľmi diskutovaná. Napriek tomu si myslíme, že si zaslúži väčšiu pozornosť. Na Slovensku je to pomerne málo rozpracovaná téma, venuje sa jej len niekoľko odborníkov, avšak v iných štátoch má táto problematika svoje internetové stránky, publikácie atď.

Zámerom tejto práce je zachytiť dôležité oblasti v živote počujúceho dieťaťa nepočujúcich rodičov. Keďže každé počujúce dieťa nepočujúcich rodičov vyrastá v jedinečnom rodinnom prostredí, nie je možné všeobecne zodpovedať všetky otázky spojené s ich detstvom. Aj tak však nastávajú situácie, ktoré sú typické práve pre tieto deti.

V prvej časti – teoretickej sme sa snažili prehľadne zhromaždiť teoretické údaje, od všeobecných základných pojmov až po konkrétne poznatky zamerané na rodinu a v nej žijúcich jednotlivcov. Pokúsili sme sa načrtnúť situácie, s ktorými sa nepočujúci rodičia a ich deti bežne stretávajú. Za samozrejmé sa považuje tlmočenie počujúcich detí ich nepočujúcim rodičom. Má to však svoje klady aj zápory, ktoré si mnohí ľudia neuvedomujú.

Osobitnú kapitolu sme venovali komunikácii v rodine s nepočujúcimi rodičmi, pretože to považujeme za najvýraznejšie špecifikum v danej problematike. V kapitole o CODA približujeme aktivity pre počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré sa realizujú vo svete.

V druhej časti – výskumnej sme robili kvalitatívny výskum a to výskum na konkrétnej rodine. Rozhodli sme sa pre kvalitatívny výskum, pre ktorý neexistujú štatistiky a dotazníky, výskum s každou inou rodinou by dopadol úplne inak. Odpovede boli dopredu nepredvídateľné a tým aj zaujímavé.

1 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Na úvod by bolo vhodné vymedziť pojmy, ktorými sa bude táto diplomová práca zaoberať. Keďže sa diplomová práca zaoberá rodinou, kde sú rodičia sluchovo postihnutí, podstatné je definovať sluchové postihnutie, rodinu a komunitu Nepočujúcich.

1.1 Sluchové postihnutie

Sluchové postihnutie predstavuje úplnú alebo čiastočne zmenšenú schopnosť počuť. Existuje viacero klasifikácií. Podľa veku (času), kedy ku strate alebo ťažkému poškodeniu sluchu došlo, môžeme hovoriť o:

1. prelingválnom (predrečovom) postihnutí – ak dieťa stratí sluch predtým, ako si stihlo osvojiť reč – pred siedmym rokom veku. Jeho celkový vývin sa bude podobat' hluchému dieťaťu s vrodeným postihnutím (aj vo vývine reči). U týchto detí sa reč spontánne nevyvinie.
2. postlingválnom postihnutí – ak dieťa stratí sluch až po spontánnom vytvorení reči a jazyka (Tarciová – Hovorková, 2002).

Skutočnosť, že je niekto nepočujúci alebo nedoslýchavý možno interpretovať z lekárskeho, pedagogického, sociálneho hľadiska, ale aj podľa samotného postihnutého človeka. Tieto interpretácie nie sú zhodné. Z pohľadu medicíny každá porucha funkcie sluchového orgánu sa hodnotí ako sluchové postihnutie, kým z pedagogického hľadiska sa táto problematika vymedzuje v podobe narušenia vzťahov človeka s jeho prostredím (Leonhardt, 2001).

Aj Uherík (1990, str. 23) uvádza, že sa klasifikácie sluchového postihnutia menia podľa zámeru, ktorému slúžia. „V medicíne sa robili klasifikácie predovšetkým podľa daného patologického typu. Z hľadiska psychológie nepočujúceho však nie sú takéto klasifikácie vždy primerané, lebo hlavný zreteľ sa kladie na stupeň hluchoty a vek, v ktorom hluchota vznikla.“

Predchádzajúce názory, ako aj delenie sluchových porúch na nedoslýchavosť, zvyšky sluchu, hluchotu (a ich ohraničenie decibelmi), vychádzajú z medzinárodnej klasifikácie z roku 1980. V súčasnosti existuje nová Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia (MKF). Vypracovala ju Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) v roku 2002, aby poukázala a hodnotila zdravotné problémy človeka a tým umožnila a zabezpečila širokú účinnosť zdravotníckej a sociálnej starostlivosti. Táto modifikácia bola široko diskutovaná a jej cieľom bolo zdôrazniť možné aktivity a podporiť účasť osôb so zdravotným postihnutím na spoločenskom a pracovnom živote. Táto klasifikácia sa nezaobrá jednotlivými postihnutiami, ale aj zdravotnými problémami človeka ako celku.

Cieľom tejto klasifikácie je poskytnutie jednotného a štandardizovaného rámca na opis zdravotného stavu a stavu súvisiaceho so zdravím. Definuje komponenty zdravia a niektoré komponenty, súvisiace so spokojným životom. Snaží sa systematicky zoskupiť, čo robí určitá osoba s určitou chorobou alebo poruchou, alebo čo je táto osoba schopná urobiť. MKF je len jedna z viacerých medzinárodných klasifikácií vypracovaných WHO. Ďalšou medzinárodnou klasifikáciou, ktorá sa zaoberá najmä zdravotnými stavmi (choroby, poruchy) je ICD – 10 (Medzinárodná klasifikácia chorôb, desiate vydanie). Vzájomná prepojenosť MKF a ICD – 10 je vhodná, lebo ICD – 10 poskytuje „diagnózu“ chorôb, porúch alebo iných zdravotných stavov a túto informáciu dotvára a obohacuje klasifikácia MKF o funkčnej schopnosti (dve osoby s rovnakou chorobou môžu vykazovať rôznu úroveň funkčnosti a na druhej strane dve osoby s rovnakou úrovňou funkčnosti nemusia mať bezpodmienečne rovnaký zdravotný stav). Klasifikácia MKF sa zmenila z klasifikácie „následkov choroby“ (verzia z roku 1980) a stala sa klasifikáciou „komponentov zdravia“. MKF sa nesnaží klasifikovať ľudí, ale opisuje situáciu každého jednotlivca v rámci aktuálneho stavu zdravia spolu s osobnostnými faktormi a faktormi súvisiacimi so zdravím.

Pri pojme funkčná schopnosť sa pri MKF dá hovoriť o klinickom a spoločenskom modeli. *Klinický model* vníma zdravotné postihnutie ako problém jednotlivca, ktorý je priamo spôsobený chorobou, traumou alebo iným zdravotným stavom. Práca so zdravotným postihnutím je zameraná na vyliečenie alebo prispôbenie jednotlivca a na zmenu jeho správania. *Spoločenský model* zase vníma zdravotné postihnutie najmä ako spoločenský problém a v podstate mu ide o úplnú integráciu jednotlivca do spoločnosti. Zdravotné postihnutie nie je atribútom jednotlivca, ale skôr komplexnou paletou podmienok, z ktorých sú mnohé vytvárané spoločenským prostredím. MKF je založená na integrácii uvedených

dvoch protikladných modelov. Pokúša sa o syntézu, ktorá by umožňovala súvislý pohľad na vec z rôznych perspektív zdravia, z pohľadu biologického, individuálneho a sociálneho.

Na rozdiel od kvalifikácie z roku 1980, táto sa zaoberá ľuďmi so zdravotným postihnutím vo všeobecnosti. Zaoberá sa tiež pomenovaním jednotlivcov s určitým stupňom funkčného obmedzenia. MKF používa termín „zdravotné postihnutie“. WHO si neosvojila jednotné pomenovanie, súhlasí s princípom, že ľudia majú právo, aby sa im hovorilo tak, ako si želajú.

Nová klasifikácia je podrobne a pomerne zložito rozpracovaná (Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, 2002).

1.2 Rodina

Problematikou rodiny sa zaoberá množstvo publikácií, preto sme sa rozhodli okrajovo načrtnúť základnú problematiku.

Rodina – podľa Prevendárovej (1998, str. 12) je „prirodzená (primárna) sociálna skupina, ktorá je zložená z jedincov zvyčajne rôzneho pohlavia a veku, ktorí sú na sebe závislí a sú navzájom spätí vzťahmi, zameranými na uspokojenie základných biologických, psychologických a sociálnych potrieb“. Na rozdiel od iných skupín vznikajúcich často náhodne alebo za celkom určitým cieľom (práca, hra...), spolužitie sa týka v rodine všetkých aspektov života k nej patriacich jedincov.

Matejček (1992, str. 29) definuje rodinu ako o systém. „Prvky tohto systému nie sú jednotliví ľudia sami o sebe, ale ľudia vo vzájomných interakciách a vzťahoch. Ide o sieť vzťahov. Systém je viac než súčet jeho prvkov. Rodinu nedefinujeme len na základe znalostí jednotlivcov, pretože správanie každého ovplyvňuje ostatných.“

Podľa Matouška (1997, str. 8) „stála prítomnosť vysoko citovo angažovaných rodičov je dnes považovaná za nevyhnutnú podmienku zdravého duševného aj telesného vývinu dieťaťa. Ďalšou takou podmienkou je bezpečnosť domova ako stabilného a chráneného prostredia. Oboje môže dieťaťu poskytnúť len rodina a to nenahradiťne.“ Matoušek sa tiež zaoberá rodinou, jej socializačnou funkciou, ktorú opisuje ako orientáciu na určité hodnoty,

rieši tiež vznikajúci konflikt a poskytuje podporu zo strany rodičov. Sú to sociálne zručnosti, bez ktorých sa dieťa v dospelosti nezaobíde.

Tieto 3 myšlienky sme vybrali, pretože podľa nás najvýstižnejšie vystihujú danú problematiku. Vzájomná spätosť je základ pre uspokojenie základných potrieb človeka. Nejde o jednotlivca, ale o interakcie medzi jej členmi. V súčasnosti sa zdôrazňuje aj význam citovej zaangažovanosti rodičov, bez ktorej rodina nie je rodinou v pravom zmysle slova.

1.3 Komunita Nepočujúcich

Komunita Nepočujúcich má svoju vlastnú kultúru. Všeobecne je možné kultúru definovať ako osobitný spôsob, v ktorom jednotlivé národy alebo ucelené komunity pestujú svoj vzťah k prírode, k blížnemu človeku, aby dosiahli plnohodnotný život. Veľké začiatkové písmeno v slove Nepočujúci sa zvykne používať, lebo označuje menšinovú spoločnosť, ktorá má vlastný špecifický jazyk a vlastnú kultúru. Nejde teda o etnickú menšinu. V našich končinách toto označovanie nie je až tak rozšírené, používajú ho hlavne mladí Nepočujúci. V anglicky hovoriacich krajinách sa používa bežne Deaf (Gavelčíková, 2002).

V tejto práci používame termín „Nepočujúci“, pokiaľ ide o spoločenstvo, svet, komunitu Nepočujúcich. Naopak „nepočujúci“ keď ide o biologické definovanie straty sluchu.

„Úsilím a právom Nepočujúcich je, aby ich iné národy a spoločenstvá rešpektovali a uznávali ich existenciu, priznali im právo sebarealizácie vo forme ich vlastnej kultúry“, tvrdí Šmehilová (2001, str. 5). Podľa Feša (2001) kultúru Nepočujúcich môžeme vnímať ako návštevu divadla, kina, múzea, klubov, športových a cirkevných podujatí, výlety, ale aj zvyky, spôsoby života jednotlivcov so sluchovým postihnutím.

1.3.1 Členstvo v komunite Nepočujúcich

Komunita zahŕňa členov so sluchovým postihnutím, od tých ktorí majú vážnu sluchovú poruchu, až po počujúce deti nepočujúcich rodičov, na ktoré sa tiež nazerá ako na

členov komunity Nepočujúcich. Niektoré sluchovo postihnuté osoby sa identifikujú ako členovia sveta Nepočujúcich a sú aj takí, ktorých kultúrna identita je spätá s komunitou počujúcich. „Priятие a začlenenie do sveta Nepočujúcich teda závisí od postoja k používaniu posunkového jazyka a nie od toho, čo ukáže audiogram“, tvrdia Singleton a Tittle (2000). O tom, či sa jednotlivец zaradí do spoločenstva Nepočujúcich nerozhoduje stupeň jeho sluchového postihnutia, ale identifikovanie sa s hluchotou ako s duševným stavom. Členmi môžu byť aj počujúce osoby, ktoré vedia posunkovať, často sú to teda aj počujúce deti nepočujúcich rodičov (Kyle, in Tarsciová 1995).

Jazyk je dôležitá súčasť každej kultúrnej identity. Aj keď nie všetci nepočujúci používajú posunkový jazyk, predstavuje sám o sebe veľmi dôležitý prvok, ktorý spája komunitu Nepočujúcich dohromady. Veľa nepočujúcich osôb navštevuje štátne školy pre nepočujúcich, pretože sa tu vyučuje posunkový jazyk a naučia sa dôležité tradície komunity nepočujúcich (Kratochvílová, 2006).

Prostredie pre vzdelávanie tiež môže ovplyvniť kultúrne členstvo v komunite Nepočujúcich. Nepočujúci členovia vzdelávaní striktne orálnou metódou a ktorí sa nikdy neučili posunkovať, sa neidentifikujú s členmi kultúry Nepočujúcich. Patriť sem môžu aj niektorí dospelí nepočujúci, ktorí boli orálne vzdelávaní a ktorí sa naučia posunkovať a nakoniec sa začlenia do tejto komunity. Oproti tomu, tí ktorí stratia sluch neskôr, prikladajú veľký dôraz na svoj životný štýl vo svete počujúcich. Často uprednostňujú nové technológie, ktoré sú poskytované nepočujúcim, ako napríklad titulkovanie v televízii. Zriedkakedy sa stanú členmi spoločnosti Nepočujúcich.

Existuje široké rozpätie využívania posunkového jazyka medzi jednotlivými nepočujúcimi, záleží aj od toho, kedy osoba vstúpila do komunity Nepočujúcich a stala sa používateľom jazyka. Značné množstvo článkov písaných o nepočujúcich deťoch a dospelých opisuje ich snahu o hovorený jazyk, ale aj ich rečovú produkciu, čítanie, zručnosť písať (Singleton - Tittle, 2000).

Nepočujúcich ľudí môžeme nájsť medzi všetkými sociálnymi triedami a etnickými skupinami. Marschark (in Singleton - Tittle, 2000) sa zamýšľal nad tým, že sluchové poruchy ktoré nie sú zapríčinené dedične, sa môžu častejšie vyskytovať v menej majetných rodinách, kvôli faktorom ako málo adekvátne prenatálna starostlivosť a vyššia pravdepodobnosť zdravotných komplikácií zapríčinené predčasným pôrodom. Tieto úvahy sa nepotvrdili.

O istom paradexe vo svete Nepočujúcich hovorí Van Cleve (1987, str. 73). Nepočujúci sa napriek pokroku v posledných desaťročiach stále stretávajú so zjavným problémami. „Hoci úspešne bojujú za svoje ľudské práva, stále nevyriešili dilemu ako vysvetliť počujúcemu svetu presne kto sú. Na jednej strane hovoria, že sú ako všetci ostatní okrem toho, že majú nedostatky v počutí (v škole, v práci). Na druhej strane vyžadujú špeciálne zaobchádzanie pre osoby so sluchovým postihnutím (napr. inštalovanie špeciálnych telekomunikačných prostriedkov), presadzujú svoje spoločenstvo ako druh etnickej skupiny, komunity s jazykom, organizáciami a viacerými ďalšími odlišnosťami od počujúcej väčšiny“.

Podľa Freemana (1992) si nepočujúci človek neuvedomuje svoju odlišnosť a svoje obmedzenia tak ako dospelý, ktorý stratí nejakú telesnú funkciu. Je tu mnoho činiteľov, ktoré ovplyvňujú socializáciu nepočujúcich, napr. kedy stratili sluch, veľkosť straty, vzdelanie, IQ...

1.3.2 Špecifiká komunity Nepočujúcich

Možné je vymedziť niekoľko špecifik komunity Nepočujúcich, ktoré môžu a nemusia prevziať aj počujúce deti nepočujúcich rodičov. Závisí to od mnohých faktorov, nakoľko sa ich budú týkať.

Hlavné špecifiká Nepočujúcich sa môžu podľa Kylea (in Tarsciová, 1995) rozdeliť do 4 oblastí:

1. pravidlá správania
2. zvyky
3. tradície
4. kultúra samotná

Existujú nepísané **pravidlá správania**, ktoré sú typické pre komunitu Nepočujúcich. Týka sa to napríklad pozornosti a dotyku. Nepočujúci sa dotýkajú navzájom oveľa viac ako počujúci, napr. pri prerušení vzájomného rozhovoru, pri vyžiadaní si pozornosti... Pre nepočujúcich nie je zvyčajný ani kontakt prostredníctvom mena, častejšie sa využíva dotyk na plece alebo rameno. Ak komunikujú dobrí známi, alebo chcú komunikujúci rozhovor

utajiť, môžu využiť aj hornú časť stehna. Nepoužíva sa dotyk na hrud' a dotyk na chrbát môže vyvolať negatívnu reakciu. Keď to urobia nepočujúce deti, môže to znamenať výzvu k boju.

Keď niekto posunkuje, držanie rúk sa považuje za neslušné. Dá sa to porovnať s tým, keď niekomu zakryjeme ústa pri hovorení. Nepočujúci si to môže vysvetliť ako nezáujem, neprikladanie dôležitosti.

Ďalším špecifikom je nadviazanie rozhovoru. Ak chce niekto nepočujúcemu niečo povedať a dotyčný sa zrovna nepozera, je možné upozorniť ho dotykom pokiaľ je v dosahu alebo rýchlym zatrasením ruky, pokiaľ je ďalej. Pokiaľ sa dotyčný nepozera ich smerom, ale v jeho blízkosti je osoba, ktorá sa ich smerom pozerá, môžu ju požiadať, aby im dotyčného zavolala. Redlich (2004) ešte spomína aj iné formy, ako zahájiť komunikačný akt (upútať pozornosť človeka). Zaraďujeme sem uprený pohľad očí, buchnutie do stola, či dupnutie na podlahu tak, aby nepočujúci človek zacítil vibrácie vyvolané otrasom, alebo fúknutie v prípade, že má volajúci obidve ruky zamestnané, prípadne aj pohodenie ľahkého predmetu do zorného poľa volaného človeka.

Pri prerušení rozhovoru je tiež dôležité dodržiavať určité pravidlá. Ak chce rozhovor dvoch osôb prerušiť tretia osoba, poklepe osobu, s ktorou chce komunikovať po pleci a zároveň sa pozrie na druhú osobu a použije posunok „prepáčte“. Po opýtaní by sa mal vrátiť pohľadom k druhej osobe a zasa sa ospravedlniť.

Svetlo môže byť používané na vyvolanie pozornosti. Je rozdiel, či ide o krátke svetelné signály alebo dlhé. Keď ide o krátke rozsvecovanie a zhasínanie, znamená to, že nepočujúci sa majú na niečo zamerať. Dlhé intervaly zväčša znamenajú hnev.

Odvrátenie sa pri posunkovaní sa môže považovať za urážku. Na mieste je ospravedlnenie a vysvetlenie (môže byť prostredníctvom posunku „čakaj“, alebo držaním za plece počas doby odvrátenia).

Diskrétnosť je často ťažko dosiahnuteľná, lebo rozhovor v posunkoch je viditeľný.

Zvyky Nepočujúcich je ťažké definovať, lebo niektoré sú lokálne a niektoré platia všeobecne. Patria sem napríklad sobáše. Nepočujúci si často želajú veľkú svadbu, kde pozývajú všetkých známych. Zvykom, ktoré sú typické pre počujúcich, ako napríklad príhovor, neprikladajú veľký význam.

Presnosť je pre väčšinu nepočujúcich neznámy pojem. Podľa Kyla je možnou príčinou ich vizuálno-motorický jazyk, keď označenie času je na začiatku výpovede a sloveso je málokedy s ním pevne spojené.

Typické pre nepočujúcich je, že posedenia nie sú sprevádzané hlučnou hudbou, niekedy sa hrávajú špeciálne hry, ktoré sú viazané na posunkovú reč.

V oblasti **tradícií** je len málo výskumov, často sa viažu na konkrétny región. Bežné sú vianočné posedenia, stretnutia so staršími osobami so sluchovým postihnutím a tradičné stretnutia členov zväzu nepočujúcich (Tarcsiová, 1995).

V rámci Slovenskej republiky je niekoľko organizácií, ktoré združujú ľudí so sluchovým postihnutím. V minulosti to bol hlavne Slovenský zväz sluchovo postihnutých, ktorý poskytoval hlavne poradenské a tlmočnicke služby. Od októbra 2006 je však toto občianske združenie v likvidačnom procese, nahradí ho združenie pod názvom ANEPS - Asociácia nepočujúcich Slovenska (<http://www.szsp.sk>).

Samostatné organizácie majú tiež športovci – Slovenský zväz nepočujúcich športovcov, tlmočníci posunkovej reči – Asociácia tlmočníkov posunkovej reči nepočujúcich Slovenska – Atlprenes, ďalej organizácie sluchovo postihnutých, ktoré sa orientujú na problematiku duchovného života – Kresťanské centrum nepočujúcich, Stredisko sv. F. Saleského (Tarcsiová, Hovorková, 2002).

2 CHARAKTERISTIKA RODINY V ZLOŽENÍ POČUJÚCE DETI NEPOČUJÚCI RODIČIA

Počujúce dieťa, ktoré sa narodí nepočujúcim rodičom sa vo svojom živote stretáva s určitými špecifickými situáciami. Niektorých detí sa to týka viac, iných menej. Najvýraznejšie je to v čase jeho detstva, keď sa dieťa vyvíja (Sásová, 2002).

Toto obdobie je ideálne pre prirodzený vývin posunkového aj hovoreného jazyka. Podstatné je množstvo zvukových, rečových a vizuálnych podnetov k tomu, aký jazyk si dieťa prioritne osvojí a na akej úrovni.

2.1 Špecifiká vo výchove počujúcich detí nepočujúcimi rodičmi

Ani pre počujúcich rodičov nie je vždy ľahké držať sa správnych výchovných zásad. U nepočujúcich rodičov k tomu prispievajú ešte aj niektoré dodatočné faktory. Podľa Strnadovej (in Gavelčíková, 2002) nepočujúcim rodičom chýba mnoho informácií, ktoré im nikto neposkytol a v niektorých situáciách sami potrebujú tlmočníka posunkovej reči. Nepočujúci rodičia majú situáciu o to zložitejšiu, že ich nikto nepoučil, ako správne viesť a vychovávať svoje dieťa. Treba si uvedomiť, že v minulosti vyrastalo veľa nepočujúcich v internátoch, kde absentovali tieto skúsenosti a je na mieste otázka: „Odkiaľ teda majú poznať zásady správnej výchovy?“.

To, čo nepočujúci rodičia poznajú, dokážu bez problémov naučiť aj svoje deti – či už počujúce alebo nepočujúce. Nepočujúcim však chýbajú mnohé všeobecné informácie. Vyplýva to aj z toho, že nepočujúci nemajú možnosť dozvedieť sa mnohé informácie mimovoľne, nezámerným odpočúvaním rozhovorov ľudí okolo seba. Pre počujúceho človeka je samozrejmosťou bežná konverzácia s druhým človekom, nezámerne môže vypočuť rozhovory iných ľudí. Tie nepočujúci človek nemôže vnímať (Gavelčíková, 2002).

Príručka či informácie o výchove počujúceho dieťaťa v nepočujúcej rodine neexistuje doteraz žiadna. Nepočujúci rodičia majú právo na dostupné informácie rovnako ako počujúci rodičia. Mohlo by sa tak predísť mnohým omylom a výchovným chybám.

2.1.1 Narodenie počujúceho dieťaťa nepočujúcim rodičom

Niektorí sluchovo postihnutí rodičia pred narodením svojho dieťaťa uvažujú o tom, či bude dieťa počuť, alebo nebude. Niektorí rodičia však nad tým vôbec nepremýšľajú. Prelingválne *nepočujúce deti* má v skutočnosti len 5 -10 % *nepočujúcich rodičov*. Záleží na tom, či má prelingválne nepočujúce dieťa len jedného nepočujúceho rodiča, alebo oboch rodičov. Väčšinou (cca 95%) ide o manželstvá, kde sú obaja ľudia nepočujúci. Títo rodičia teda majú takmer vždy počujúce deti. V rodine tak často vzniká situácia, kedy prarodičia a ich vnuci počujú, zatiaľ čo rodičia nepočujú (Redlich, 2004).

Neexistujú však žiadne presné údaje o tom, koľko nepočujúcich rodičov má počujúce deti. V rodinách, kde je hluchota dedične podmienená je táto situácia na prvý pohľad jasná, celé rodiny sú sluchovo postihnuté. Podľa pozorovaní a stretnutí v kluboch Nepočujúcich, ale aj podľa známych príčin hluchoty je možné percento *nepočujúcich rodičov počujúcich detí* odhadnúť na 80-85 %. Ide teda o veľkú skupinu detí, ktoré vyrastajú v rodinách nepočujúcich rodičov, kde je väčšina starých rodičov počujúca (Tarciová, 2000).

Aj to má veľký vplyv na to, aké dieťa by si rodičia priali. Nie je to ako v prípade, keď sa narodí počujúcim rodičom nepočujúce dieťa a tí nie sú na túto situáciu pripravení a musia sa s ňou vyrovnávať. U nepočujúcich rodičov je to iné v tom, že pred narodením sa určite zamyslia nad tým, či ich dieťa bude alebo nebude počuť a zaujmú k tomu určitý postoj.

Na to, či si prajú nepočujúci rodičia počujúce dieťa môžu vplývať rôzne okolnosti. Napríklad Redlich (2004) vo svojej práci tvrdí, že rodičia si nepriali nepočujúce dieťa, lebo by ho museli dať do internátu pre nepočujúcich a mali na neho zlé spomienky. Aj to môže byť jeden z dôvodov, prečo túžia po počujúcom dieťati. Mnohí si tiež uvedomujú obmedzené pracovné možnosti a problémy so vzdelávaním a to je dôvod, prečo by chceli počujúce dieťa. Na druhej strane, opačný prístup rodičov je často v rodinách, v ktorých sa sluchové postihnutie prenáša po generáciách. Zdôvodňujú to tým, že sa viac zblížia a bude pre nich jednoduchšie komunikovať. Niekedy sa stáva, že títo rodičia svoje deti neprijímajú, dokonca ich v extrémnych prípadoch takmer vylučujú zo svojho prostredia.

Problematika toho, či dieťa bude alebo nebude počuť však nezaujíma iba rodičov, ale aj prarodičov a lekárov, prípadne ďalších odborníkov.

Čo sa týka prístupu lekárov, nepočujúce matky sú v priebehu tehotenstva, rovnako ako počujúce matky, podrobované sérii lekárskeho vyšetrení. Lekári sa však často u nepočujúcich matiek zamerajú na to, že nepočujú. To môže zapríčiniť, že budúci rodičia sa cítia urazení, prípadne manipulovaní. V každom prípade by lekári mali svoje slová dopredu zvážiť, aby nepočujúcich rodičov nezranili. Taktiež veľa nedorozumení medzi lekármi a nepočujúcim rodičmi môže vzniknúť na základe nedorozumenia vo vzájomnej komunikácii (Redlich, 2004).

Prístup prarodičov je často vyznačovaný nadmernou starostlivosťou, ktorá v niektorých prípadoch pokračuje aj v dospelosti svojho dieťaťa, teda aj vo chvíli, keď ich dieťa má svoju vlastnú rodinu. Môže sa to prejavovať tým, že sa miešajú do výchovy svojich vnúčat už po ich narodení. Niekedy majú starí rodičia pocit, že sa musia starať o svoje počujúce vnúča, že je to ich povinnosť, že je to schvaľované a dokonca aj očakávané. Dokonca v niektorých prípadoch pomáhajú prarodičia tak, že zoberú celú váhu zodpovednosti za výchovu v prvých rokoch dieťaťa na seba. Neberú sa však do úvahy citové deprivácie z dlhodobej neprítomnosti rodiča. Požár (2001, str. 37) vysvetľuje depriváciu ako: „zanedbanosť, citovú nedostatočnosť, pocit zaznávanie a neistoty v úsilí o sociálne uplatnenie – to všetko sú priaznivé patologické činitele prostredia, ktoré spôsobujú zvyčajne vývinové poruchy“. Matějček (1992) tvrdí, že: „tak ako existujú základné potreby biologické, ktoré musia byť plne uspokojené, aby malé dieťa mohlo vôbec prežiť (teplo, potrava...), sú aj základné potreby psychické, ktoré musia byť od počiatku v náležitej forme uspokojované, ak sa má vyvíjať na psychicky zdravú a zdatnú osobnosť“. Autor uvádza 5 takýchto potrieb, ktoré je podľa nás veľmi dôležité aplikovať aj na počujúce deti nepočujúcich rodičov:

1. Potreba určitého množstva, premenlivosti a kvality vonkajších podnetov – jej uspokojenie umožňuje naladiť organizmus na žiadúcu úroveň aktivity
2. Potreba určitej stálosti, poriadku a zmyslu v podnetoch – zmysluplného sveta (aby sa z podnetov, ktoré by inak boli chaotické a nespracovateľné stali skúsenosti, poznatky a pracovné stratégie, ide o základné podmienky pre akékoľvek učenie
3. Potreba prvotných emocionálnych a sociálnych vzťahov – vzťahov k osobe matky a k osobám ďalších primárnych vychovávateľov. Náležité uspokojenie tejto potreby prináša dieťaťu pocit životnej istoty a je podmienkou pre žiadúcu vnútornú integráciu jeho osobnosti

4. Potreba spoločenského uplatnenia a spoločenskej hodnoty – uvedomenie si vlastného „ja“, vlastnej identity, neskôr osvojenie si spoločenských rolí, hodnôt
5. Potreba otvorenej budúcnosti alebo životnej perspektívy – ide o dimenziu nádej – beznádejnosť.

Keď sa majú rodičia alebo ich deti identifikovať s novou sociálnou rolou (napr. rodič s rolou prarodiča a dieťa s rolou rodiča), je prirodzené, že medzi nimi vzniká isté napätie. Stáva sa aj, že prarodičia sa obávajú toho, že ich vlastné deti nebudú schopné svoje deti plnohodnotne vychovávať, preto sa ujímajú vnúčať a. Podľa Procházkovej (in Redlich, 2004) by sme nemali dopustiť, aby babička preberala úlohu matky. Zo strany nepočujúcich rodičov ide o to, že sa môžu obávať o budúcnosť svojho počujúceho dieťaťa. Potrebné preto je nepočujúcich rodičov povzbudiť, podporovať, niekedy im aj odborne pomôcť.

Prístup nepočujúcich ľudí k rodičovstvu je vo veľkej miere formovaný počujúcou spoločnosťou, predovšetkým ľuďmi, s ktorými boli od detstva v kontakte, vrátane prarodičov a príbuzných, tiež lekármi, učiteľmi nepočujúcich detí a odborníkmi všeobecne. V krajnom prípade z toho môže vyplývať aj to, že si rodičia nemusia dieťa vôbec priať. Môžu sa obávať toho, že dieťa bude nepočujúce a bude väčšinou spoločnosťou považované za menejcenné.

Ako sme spomínali, odlišuje sa postoj rodičov v otázke, či si prajú počujúce alebo nepočujúce dieťa. Ľudí, ktorí sa problematikou sluchovo postihnutých nezaobierajú môže táto otázka zaraziť. Avšak komunikačná bariéra, ktorá v prípade „nerovnakosti“ počutia nastáva často znamená, že nepočujúci rodičia si prajú radšej nepočujúce dieťa. Väčšinou si však aj nepočujúci prajú zdravé počujúce dieťa, lebo si uvedomujú výhody pri štúdiu, hľadaní práce a iné.

2.1.2 Výchova malého počujúceho dieťaťa nepočujúcimi rodičmi

Nepočujúci rodičia úplne prirodzene milujú svoje deti, bez ohľadu na to, či sú počujúce alebo nepočujúce. Počujúce deti nepočujúcich rodičov si musia uvedomiť, že sú iné, ako ich nepočujúci rodičia a že ich rodičia sa v niektorých veciach líšia od rodičov ich rovesníkov. Prvé dieťa to má niekedy v tomto prostredí ťažšie, lebo robí prostredníka medzi

nepočujúcimi rodičmi a počujúcim svetom. Môže sa stať, že malé dieťa nevie pochopiť, prečo sa mama neozve, keď na ňu volá z inej izby, ale babička príbehne. Reakcie môžu byť rôzne, či už plač, výbuch zlosti, odmietanie rodiča, agresivita, ale aj inklinovanie k starým rodičom. Tu zohrávajú dôležitú úlohu starí rodičia, ktorí by mali dieťaťu vysvetliť, že rodičia majú choré ušká a nepočujú ho. Rodičia reagujú veľmi spontánne na pokusy nadviazať kontakt, či už hovorením alebo posunkami, dôležité je, aby si dieťa uvedomilo potrebu nadviazať kontakt a to dotykom alebo zrakovým kontaktom (Tarciová 2000).

Aj keď sú v súčasnosti k dispozícii technické pomôcky, rodičia musia byť neustále v strehu, keďže nemôžu sluchom kontrolovať pohyb dieťaťa, manipuláciu s rôznymi predmetmi, prípadne nejaký úraz a pod. V prvých fázach to nepočujúca matka dieťaťa skutočne nemá ľahké. Je pre ňu ťažké vystihnúť, kedy dieťa plače, pokiaľ naňho nevidí. Musí so zvýšenou pozornosťou sledovať prejavy dieťaťa zrakom a pritom ešte vykonať veľa inej práce súvisiacej so starostlivosťou o dieťa a domácnosť (Gavelčíková, 2006).

Pokiaľ sa vyskytujú v blízkosti napríklad počujúci prarodičia, upozorňujú nepočujúcu matku na zvukové prejavy a potreby dieťaťa. To u nich môže vyvolať pocit, že výchova vnúčaťa bude spočívať prevažne na nich.

Výchova počujúceho dieťaťa nepočujúcimi rodičmi je porovnateľná s výchovou počujúceho dieťaťa počujúcimi rodičmi, ale v určitých prípadoch sa svojimi špecifikami odlišuje. Zvláštnosti výchovy sú hlavne v odlišnej jazykovej komunikácii, v kultúre, myslení a konaní Nepočujúcich.

Tiež tu môžu nastať problémy, napríklad dorozumievacie problémy, výchovné problémy... Nepočujúci rodičia nemôžu sprostredkovať svojim deťom významy a deje, ktoré jednotlivé zvuky sprevádzajú a dať ich do súvislosti s inými zvukmi. Je pravdepodobné, že takto vyrastajúce dieťa nepovažuje zvuk za príliš podstatný v súvislosti s rôznymi udalosťami. To si dieťa uvedomí až neskôr, keď zistí, že je to niečo neobvyklé (Redlich, 2004).

2.1.3 Dieťa ako rodinný tlmočník – plusy a mínusy

Počujúce deti, ktoré vychovávajú nepočujúci rodičia, majú originálnu skúsenosť s tým, byť vnútri a neskôr mimo sveta Nepočujúcich. Ako bilingválny a bikultúrny členovia komunity sú spojenia pre „neznalcov“ kultúry Nepočujúcich. Sú zároveň zdrojom informácií, keď sa treba rozhodovať a zároveň často robia hovorcov rodín. Preto sú niektorí z nich deprimovaní. Nadobúdajú zodpovednosť za chod rodinnej komunikácie (staršie deti niekedy zabezpečujú komunikáciu medzi svojimi nepočujúcimi rodičmi a neskôr narodenými súrodencami) a sú vystavené nevhodným situáciám (napríklad prekladanie medzi jedným z rodičov a rozvodovým právnikom), ktoré vytvárajú dieťaťu nechcený tlak a bremeno. Deti sú často príliš mladé na to, aby odporovali alebo vyjednávali. Niektoré počujúce deti môžu začať brať na seba záťaž, pretože je jednoduchšie dohadovať veci priamo, ako sprostredkovať komunikáciu medzi rodičmi alebo aj preto, že považujú svojich rodičov za menej kompetentných a robia rozhodnutia. Tým pádom prevezmú starostlivosť a povinnosti normálne vykonávané rodičmi (Singleton - Tittle, 2000).

Miller (2004), autor autobiografie tvrdí, že jeho detstvo a dospievanie bolo jedinečné a neobvyklé preto, že ako počujúce dieťa nepočujúcich rodičov mal určitú zodpovednosť. Musel si vedieť poradiť s komplikáciami, ktoré vyplývali z prijatia nezvyčajnej roly - dospelého – zatiaľ čo bol stále viac dieťa ako dospelý. Tiež priznáva, že dieťa nie je vhodné stavať do tejto úlohy.

Na druhej strane počujúce deti vyrastajúce s nepočujúcimi rodičmi majú rady disponovanie s jazykmi a kultúrnymi znalosťami dvoch svetov. Z tejto špeciálnej roly v rodine počujúce dieťa nepočujúcich rodičov môže aj získať skúsenosti. Keď je rola rodiča jasná a tlmočenie sa udrží v primeraných medziach, zvýšená zodpovednosť môže viesť k zrelosti, nezávislosti a možnosti získať bohaté skúsenosti (výsledok sprevádzania nepočujúcich rodičov miestami a udalosťami, ktoré nepočujúci rovesníci pravdepodobne bežne nevidia). Taktiež sa učia tak trochu samostatnejšie ísť za svojim cieľom vo svete počujúcich, môžu rozvíjať kladné hodnoty ako prispôsobivosť, vynaliezavosť a iné.

Podľa Redlicha (2004) ani to že táto špecifická rola dieťaťa rozširuje jeho obzory, rozvíja jeho komunikačné schopnosti (vývin reči, slovnú zásobu, komunikačné stratégie) nevyvažuje ani nezľahčuje skutočnosť, že je narušovaný harmonický vývin dieťaťa.

Rodičia veľakrát nechcú svoje dieťa priamo o tlmočenie žiadať, alebo ho vmanipulovať do takýchto situácií, kedy by im mohlo tlmočiť. Veľmi často rodičia proste nevedia, či by im dieťa chcelo v niektorých situáciách samé tlmočiť alebo pomáhať. Niekedy navyše dieťa od rodičov chce, aby im mohlo s niečím pomôcť, aby napríklad získalo pocit dôležitosti. Závisí to od rôzneho typu temperamentu u dieťaťa.

2.1.4 Mýty o počujúcich deťoch a ich nepočujúcich rodičoch

Problematika sluchového postihnutia je na verejnosti obklopená množstvom mýtov a poloprávď, ktoré plynú z nevedomosti. Niektorí nepočujúci rodičia sa vinou toho niekedy ocitnú v nezávideniahodnej situácii. Nebolo neobvyklé, že si museli obhájiť právo na rodičovstvo. Zo strany lekárov sa ozývali otázky, či je vhodné priviesť na svet sluchovo postihnutého potomka. (Táto diskusia je paradoxná vzhľadom na to, že sa malé percento nepočujúcich detí narodí do nepočujúcej rodiny a naopak väčšina nepočujúcich detí pochádza z počujúcich rodín). Prirodzene vznikali ostré konflikty. Stávali sa dokonca situácie, kedy nepočujúci manželia museli svoje rozhodnutie o prijatí rodičovskej roly potvrdiť svojimi podpismi na formulári zostavenému na túto príležitosť (Redlich, 2004).

Existujú mýty, domnienky alebo jednoducho len otázky týkajúce sa výchovy počujúcich detí nepočujúcimi rodičmi (<http://coda-international.org/>) Medzi najčastejšie patria:

Predpoklad: Deti nepočujúcich rodičov sa ťažko učia hovoriť.

Skutočnosť: Hoci niektoré počujúce deti nepočujúcich rodičov sú posielané k logopédom, je to zvyčajne preto, že niektorí ľudia predpokladajú, vyskytnutie rečových problémov a snažia sa im predísť. Z toho vyplýva ďalšia otázka: Ako sa počujúce deti nepočujúcich rodičov naučia hovoriť? Odpoveď na túto otázku uvádzame v 3. kapitole.

Predpoklad: Nepočujúci rodičia nemôžu počuť ani hovoriť.

Skutočnosť: Veľa nepočujúcich ľudí v skutočnosti má zvyšky sluchu, hoci niekedy nie dostatočné, aby ich používali. Avšak veľa počujúcich detí dosvedčí, že nepočujúci rodičia sú

si často vedomí hlučných zvukov alebo hudby, ktorú môžu zachytiť cez ich zvyšky sluchu, alebo cítia vibrácie, ktoré zvuk produkuje.

Pokiaľ ľudia nemajú vlastnú skúsenosť s nepočujúcim, tak ich často ani nenapadne, že nepočujúci človek vie hovoriť a že sa mu dá aj rozumieť, alebo že cíti existenciu zvuku cez vibrácie. Napríklad keď sa otvorí okno do miestnosti, tak to nepočujúci človek zistí, pretože takú udalosť sprevádza väčšinou prievan (Redlich, 2004).

Skoro všetci nepočujúci ľudia môžu rozprávať, hoci zrozumiteľnosť hovoreného jazyka je rôzna. Dôležitejšie je, že veľa nepočujúcich ľudí má zlé skúsenosti s používaním hovorenej reči pri komunikácii. Nepočujúce osoby sa často stretávajú s negatívnymi reakciami pri rozprávaní na verejnosti. V súkromí domova veľa nepočujúcich rodičov používa hlas pre komunikáciu so svojimi počujúcimi deťmi.

Predpoklad: Nepočujúci rodičia nespoznajú, keď ich dieťa plače.

Skutočnosť: Nepočujúci ľudia sú dômyselní v tom, ako kompenzovať svoj nedostatok v počutí. Niektorí nepočujúci rodičia spia s rukou na postieľke svojho dieťaťa a cítia vibrácie, keď dieťa plače. Niekedy matka spí spoločne s dieťaťom, má ho vo svojej tesnej blízkosti. Pokiaľ dieťa plače alebo je nepokojné, matka ucíti vibrácie. Dnes už sú k dispozícii aj moderné technické pomôcky, takže tento problém pomôže vyriešiť signalizátor plaču dieťaťa. Mikrofón zachytí akustický signál, ktorý je transformovaný do svetelnej podoby (Gavelčíková, 2002).

Predpoklad: Počujúce deti môžu rozprávať a posunkovať naraz.

Skutočnosť: Hoci to je teoreticky možné, vyžaduje to však často robiť kompromisy v oboch formách komunikácie. Pretože je štruktúra posunkového a hovoreného jazyka odlišná, pokusy hovoriť a posunkovať v rovnakom čase je to isté, ako pokúsiť sa simultánne hovoriť po anglicky a zároveň písať rusky.

Predpoklad: Počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré používajú posunkový jazyk budú zmätené.

Skutočnosť: Ako dokázalo viacero výskumov zaoberajúcich sa bilingvizmom - deti, ktoré sa stretávajú s dvoma jazykmi, klasicky prekonávajú prvotné štádiá experimentovania

a rozdeľujú svoje dva jazyky bez zásahu ďalších osôb. Dospelé počujúce deti nepočujúcich rodičov často uplatnia svoje zručnosti v niektorej z mnohých profesií, môžu sa stať napríklad kvalifikovaným právnikom, zapisovateľom, učiteľom, psychológom...

Predpoklad: Všetky deti nepočujúcich rodičov vedia posunkový jazyk.

Skutočnosť: Hoci si veľa počujúcich detí nepočujúcich rodičov osvojí posunkový jazyk ako svoj prvý jazyk, nie všetky deti vedia plynulo posunkovať. Niektorí nepočujúci rodičia boli vychovávaní orálne a vyberú si možnosť, že nebudú posunkovať so svojimi deťmi. Aj v rodinách, kde rodičia posunkujú je úroveň posunkovania detí rôzna. Starší súrodenci, najmä staršie dcéry, sú najčastejšie plynulo posunkujúce.

2.2 Vzťahy medzi dieťaťom, školou a spolužiakmi

Najdôležitejšiu rolu v materskej a v základnej škole, predovšetkým v triede zastáva učiteľ(-ka). Privíta deti v školskej inštitúcii a stáva sa ich sprievodcom. Seba predstavuje ako osobu, ktorá bude vzdelávať a vychovávať každého z nich. Učiteľ je pre dieťa prvou veľmi dôležitou autoritou mimo rodinného prostredia. Od tejto autority dieťa prijíma náhľady a postoje k okolitému svetu.

Veľký zlom nastáva väčšinou nástupom do základnej školy. Veľa záleží aj na prostredí, v akom dieťa žije – ak ide o menšie mesto alebo dedinu, často učiteľ aj deti vedia, že jeho rodičia sú nepočujúci a všetci to vedia. Nie je jednoznačné, či to pôsobí pozitívne alebo negatívne. Vo veľkých mestách často spolužiaci v prvom ročníku nevedia, že rodič ich spolužiaka/spolužiačky je nepočujúci a väčšinou dieťa nevie, alebo sa ani nechce k tomu priznať. O tejto skutočnosti by však mal vedieť triedny učiteľ. Spolu s dieťaťom by mal nájsť primeranú formu, ako to vysvetliť ostatným deťom v triede. Náhodné odhalenie môže vyvolať u dieťaťa nepríjemné pocity a mnoho otázok zo strany detí, na ktoré nemusí chcieť alebo vedieť odpovedať.

Čo sa týka základnej školy, nepočujúci rodič počujúceho dieťaťa musí riešiť aj otázku, ako má získať základné informácie o školských výsledkoch svojho dieťaťa. Účasť na schôdkach rodičov môže byť diskutabilná kvôli rečovej bariére. Je možných viac riešení,

napríklad návšteva rodičovskej schôdzky starým rodičom, písomné oznámenia, vo vyšších ročníkoch žiak ako tlmočník. Negatívom žiaka – tlmočníka môže byť, že si informácie „upraví“, aby mu vyhovovali. Najnovšou možnosťou je účasť osobného asistenta priamo na schôdzkach rodičov.

Zo strany učiteľa sa očakáva, že si uvedomuje, že nepočujúci rodič nevie svojmu dieťaťu pomôcť pri viacerých predmetoch. Malo by mať možnosť cudzie termíny si hľadať v príslušných slovníkoch. Predídete tak tomu, že sa spýta niečo, čo je jeho spolužiakom samozrejmé a nestrápní sa v očiach spolužiakov (Singleton - Tittle, 2000).

Podľa Janotovej a Svobodovej (in Redlich, 2004) „počujúce dieťa sluchovo postihnutých rodičov potrebuje aj na základnej škole zvýšenú pomoc, ohľaduplnosť a emocionálnu podporu.“ Zvýšenú ohľaduplnosť Redlich vysvetľuje ako sústredenie sa predovšetkým na jazykové preferencie rodičov v komunikácii so svojim dieťaťom a s počujúcim okolím. Emocionálna podpora má zahŕňať chápanie kultúrnych odlišností medzi počujúcimi a Nepočujúcimi.

Dieťa školského veku sa už dostáva viac do kontaktu s počujúcou spoločnosťou a má možnosť konfrontovať dva odlišné svety. Občas sa stáva, že dieťa musí brániť (slovne, niekedy aj fyzicky) svojich rodičov pred nepochopením počujúcich detí, ktoré nevedia veľa o Nepočujúcich a nevedia, aké to je nepočuť. Svojimi posmeškami a ohováraním dokážu svojho spolužiaka poriadne potrápiť (Gavelčíková, 2002).

Zaujímavý výskum robil Paul Preston (Singleton - Tittle, 2000) vo svojej knihe „Mother Father Deaf: Living between sound and silence“. („Nepočujúci rodičia počujúcich detí: Život medzi zvukom a tichom“). Autor robil výskum so 150 počujúcimi dospelými, ktorých vychovávali nepočujúci rodičia. Veľa informantov sa zameralo na to, ako ich životy ovplyvnilo neustále objasňovanie sveta Nepočujúcich počujúcim ľuďom a počujúceho sveta Nepočujúcim. Informanti sa cítili „ako chytení v sieti rozdielov“, odlišní od počujúcich, pretože sa im javili ako nepočujúci, ale aj odlišní od nepočujúcich detí, pretože vedeli rozprávať a počuť. To zvyšovalo ich vnímanie ako jedinečných, ale aj izolovanie od ostatných. Väčšina skúmaných sa zhodla na tom, že skôr dospeli, boli citlivejší a mali širšiu škálu životných skúseností.

2.3 Charakteristika počujúcich detí nepočujúcich rodičov

Americký autor Preston (1994) tvrdí: „nespoznali by ste ich na ulici alebo pri vašom dome. Ich vystupovanie a zovňajšok nie sú odlišné od ich životného štýlu. Môžu to byť hnedovlasí starí rodičia alebo aj pankáči s náušnicami. Ich reč nie je ničím výnimočná – vrátane dialektu a prízvuku podľa toho odkiaľ pochádzajú. Ženia sa, ostávajú slobodní, nájdu si partnerov opačného alebo rovnakého pohlavia. Niektorí sú vzorní občania, iní majú kriminálne záznamy. Počujúce deti nepočujúcich rodičov sa javia ako bežní muži a ženy“.

Niektorí sa snažia udržovať rodinný príbeh utajený, zatiaľ čo niektorí o tom otvorene rozprávajú. K „odhaleniu“ môže dôjsť v bežnej konverzácii alebo v štátnej televízii. Keď v roku 1975 prijímala Luisa Fletcherová so slzami v očiach Oscara za najlepšiu herečku, ďakovala mame a otcovi v posunkovom jazyku. Keď sa rodinný príbeh prevalí, či ide o cudzieho človeka alebo spolupracovníka, reakcie môžu zahŕňať prekvapenie, ľútosť, záujem alebo ticho (Preston, 1994).

Aj podľa Tarsciovej (2000) dieťa z prostredia nepočujúcich je presne také isté ako ostatné deti. Môžeme uňho nájsť všetky pozitívne, ale aj všetky negatívne vlastnosti, pretože vyrastá v rodine, ktorá napriek tomuto špecifiku rieši tie isté problémy ako riešia rodiny, ktoré nás obklopujú.

Špecifikom nepočujúcich rodičov je, že cielene aj spontánne vedú od raného detstva svoje deti k tomu, ako majú sústrediť svoju pozornosť k nim samotným alebo na nejaký iný objekt (človeka, rastlinu, vec...) a ako s nimi majú udržovať očný kontakt.

Nepočujúci rodičia vnímajú svet vizuálne a to veľmi intenzívne. Deťom tak umožňujú podieľať sa na tomto vnímaní, učia svoje ratolesti od detstva, aby si všímali viditeľné detaily, ktoré sú významné pre udalosti rovnako ako sú významné zvuky. Dieťa sa učí existovať v priestore, tak ako existujú jeho rodičia. Taká existencia sa prejavuje v komunikácii s ľuďmi, ale aj v bežnom živote, v interakcii medzi ľuďmi. Napríklad, keď príde počujúce dieťa nepočujúcich rodičov domov, nemôže jednoducho zakričať na svojich rodičov: „Ahoj, som doma“, ale musí s nimi nadviazať zrakový kontakt, aby bola naplnená komunikačná norma pozdravu (Redlich, 2004).

Každý človek má tendenciu sa nejakým spôsobom začleniť do spoločnosti ostatných a byť tak súčasťou skupiny ľudí. S tým súvisí potreba nevybočovať výrazným spôsobom z celku, pretože to vyvolá nespokojnosť či posmech ostatných. Dieťa nepočujúcich rodičov však môže mať „nálepku“ odlišného dieťaťa (Gavelčíková, 2006).

V škôlke alebo v škole si deti väčšinou uvedomia, že ich rodičia sú trochu iní než ostatní. V škole je hluk, doma ticho. Podľa čoho by sme mohli napríklad v škole spoznať dieťa nepočujúcich rodičov? Tieto deti vyžadujú už spomínaný očný kontakt, sú zvyknuté pri komunikácii sledovať druhého. Viac sa dotýkajú druhých a môžu byť prekvapené, že niekomu to nie je príjemné. Na začiatku môžu mať problémy v slovenskom jazyku ako je rozlišovanie tykania a vykania alebo sa spýtajú: „Kedy obed?“ namiesto „Kedy bude obed?“. Môžu sa v triednom kolektíve cítiť ako menšina. Nie je výnimkou, že sa za svojich rodičov hanbia. A čo im ešte môže vadit'? Že nemôžu na rodičov zakričať. Dnes to majú nepočujúci rodičia a ich počujúce deti vďaka mobilným telefónom a ďalšej modernej technike oveľa jednoduchšie (Kratochvílová, 2006).

Podľa Strnadovej (in Redlich, 2004) môže mať niekedy počujúce dieťa nepočujúcich rodičov problémy s tým, ako konvencie a zvyky jednotlivých spoločností „spracovať“, pretože sa môže dozvedieť o kultúrnych zvyklostiach počujúcej spoločnosti neskôr ako jeho vrstovníci. Napríklad klopanie na dvere, ukazovanie na ľudí prstom a podobne (možno sem zaradiť aj tykanie ľuďom v prípadoch kedy sa od dieťaťa očakáva vykanie).

Ideálny spôsob, ako sa zorientovať vo svete pre počujúce deti nepočujúcich rodičov je podľa Prestona (in Miller, 2004), aby sa učili o svete počujúcich najmenej tromi spôsobmi:

1. od nepočujúcich rodičov a nepočujúcich priateľov – kultúrne zvyklosti sveta Nepočujúcich,
2. od dospelých počujúcich, ktorí majú tiež nepočujúcich rodičov a majú skúsenosti z oboch svetov, sveta počujúcich aj Nepočujúcich,
3. od dospelých počujúcich - ako fungujú vzťahy vo svete počujúcich.

2.4 Odporúčania pre nepočujúcich rodičov počujúcich detí

Väčšina nepočujúcich rodičov je veľmi úspešných vo výchove a sú nenahraditeľní vo výchove svojich počujúcich detí spôsobom, ktorý je im najbližší (napriek ich možnému nedostatku k prístupu k niektorým informáciám a sociálno-výchovným potrebám).

V ďalších článkoch na túto tému sa považujeme za nutné poskytnúť informácie na zvýšenie efektívneho rodičovstva, zlepšenie rodinnej komunikácie a pozitívneho rozvoja osobnosti. Singleton a Tittle (2000) vytvorili neúplný zoznam odporúčení, založený na štúdiu literatúry, ktorý môže znížiť potencionálne riziko stresu a dysfunkcií pre počujúce deti, ktoré majú nepočujúcich rodičov a pre osoby, ktoré sú s nimi v kontakte.

Odporúčania pre skvalitnenie fungovania počujúcich detí s nepočujúcimi rodičmi (podľa Singleton – Tittle, 2000)

- Nájdite spôsob, akým porozumiete a budete podporovať dieťa v jeho bikulturálnej identite.
- Vytvorte možnosti pre dieťa, aby sa stretávalo s nepočujúcimi aj počujúcimi deťmi. To, že majú nepočujúcich rovesníkov zlepšuje ich zručnosti v posunkovaní, počujúci rovesníci môžu zlepšiť ich zručnosti v hovorenom jazyku.
- Skontaktujete sa s počujúcim človekom, ktorý plynulo ovláda posunkový jazyk (pravdepodobne dospelé počujúce dieťa nepočujúcich rodičov alebo čiastočne počujúce), aby bol ako „kultúrny sprostredkovateľ“ a vzorový model pre vaše dieťa, aby ho uviedol do počujúceho sveta. Táto osoba môže tiež poskytnúť cenné informácie ohľadne kultúry počujúcich nepočujúcim rodičom.
- Poskytnite dieťaťu pocit bezpečia, rodičovskej náklonnosti, uvedomujte si detskú „dvojkultúrnosť“ a podporujte dieťa v rozvoji jeho bilingválnosti.
- Keď nepočujúci príbuzní sprostredkovávajú alebo riadia rodinu, je nutné zvažovať a uvedomiť si roly jednotlivých členov v takejto viacgeneračnej rodine.
- Využívajte výhody nových technológií, ktoré môžu uľahčiť vzťahy s počujúcim svetom (fax, počítač – maily...). Vedú k zníženiu závislosti na počujúcich deťoch a uľahčujú nepočujúcim rodičom komunikáciu.

- Vyžadujte tlmočníkov posunkového jazyka keď je to možné, špeciálne pre situácie, ktoré môžu byť citlivé alebo neprimerané na to, aby ich prekladalo dieťa. Keď sa počujúce dieťa bráni rodičovým požiadavkám na prekladanie, nenúťte ho. Keď počujúca osoba žiada dieťa, aby prekladalo, hľadajte možné spôsoby na priamu komunikáciu. Niekedy je to zjavné, že dieťa cíti hrdosť, keď má možnosť tlmočiť pre svojich rodičov. Keď sa to dieťaťu páči, cíti sa dobre a nespôsobuje mu to stres, zlepšuje to jeho zručnosti v tlmočení. Myslite na to, že dcéry (najmä staršie dcéry) to najviac ťahá k role tlmočníka, často trvajú na tom, že budú prekladať.
- Vyžadujte od všetkých počujúcich detí v rodine, aby vedeli plynulo komunikovať s nepočujúcimi rodičmi. Je tu tendencia pre staršie počujúce deti (najmä dcéry), že budú uľahčovať komunikáciu medzi ich mladšími súrodencami a nepočujúcimi rodičmi, z čoho vyplýva, že tieto neskôr narodené deti sa nestanú plynulo posunkujúce. Kedykoľvek je nepočujúci rodič prítomný, všetci členovia rodiny by mali „prepnúť“ na používanie posunkového jazyka. Keď počujúce dieťa hovorí odlišne, súbežná konverzácia je narušená.

Gavelčíková (2002) sa tiež pokúsila sformulovať odporúčania pre rodičov. Ide o podobné rady, ale ako prvý krok pridala zistenie stavu sluchu u dieťaťa. Podľa autorky je nevyhnutné vedieť, ako s dieťaťom pracovať, ako s ním komunikovať, ako rozvíjať jeho schopnosti a pod. Podľa nej netreba toto zdanlivo pasívne obdobie podceňovať.

Upozorňuje tiež na to, aby rodičia sledovali vývin dieťaťa, ak sa im zdá, že nie je v poriadku (komunikácia, socializácia, zaostáva), majú rodičia za pomoci odborníkov hľadať príčinu. Za dôležitú tiež považuje komunikáciu medzi rodičom a dieťaťom. Mala by byť podľa nej na dobrej úrovni, aby sa vytvorili plnohodnotné informačné kanály.

3 KOMUNIKÁCIA POČUJÚCICH DETÍ A ICH NEPOČUJÚCICH RODIČOV

Túto časť sme sa rozhodli opísať v samostatnej kapitole, lebo mnoho špecifík, je práve v tejto oblasti.

Komunikáciou rozumieme výmenu a spracovávanie informácií s ostatnými ľuďmi, delenie sa s nimi o svoje myšlienky a pocity. Tento proces musí byť vždy adekvátny veku a chápaniu dieťaťa a musí byť obojstranný. Z narastajúcim vekom dieťaťa rastie aj množstvo a zložitosť situácií, o ktorých je nutné hovoriť, vysvetľovať a hodnotiť (Roučková, 1999).

Dôležitú úlohu zohráva najmä samotná komunikácia matky s dieťaťom. Komunikačný proces v rodinnej dyáde medzi matkou a dieťaťom predstavuje fenomén, ktorý citlivo odráža emocionálno-sociálnu mikroklimu rodiny, taktiež úroveň a kvalitu vzťahov v rodine, zmeny aj problémy v nich. Je teda základným zdrojom informácii o rodine. „Tento proces považujeme za základ budovania vzťahu matka - dieťa, ale aj za priestor, v ktorom sa realizujú počiatky vývinu ranej komunikácie, tvoria sa prvé komunikačné stereotypy dieťaťa a formuje sa jeho postoj ku komunikácii“ (Kročanová, 1998). Potreba komunikácie je pre dieťa primárnou už od narodenia, jej absencia alebo nedostatok môžu mať negatívny dopad na kognitívne funkcie a emocionálnu sféru dieťaťa.

Podľa Gallaway (in Kovaľová, Tarcsiová, 2003) si deti osvojujú jazyk, ktorý počujú, alebo vidia okolo seba. Nie je však celkom jasný vzťah medzi jazykovým prostredím dieťaťa a spôsobom, akým si dieťa jazyk osvojuje. Všeobecne sa konštatuje, že osvojenie si jazyka je komplexný proces, pri ktorom sa podieľa množstvo čiastkových procesov. Tejto oblasti je venovaný obrovský záujem, napriek tomu existuje množstvo nezodpovedaných otázok.

Vo všeobecnosti sa tvrdí, že nepočujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré sa narodili do posunkujúcich rodín sa ocitnú v menej problematickej situácii (Freeman, 1992). Nepočujúci rodičia považujú svoje nepočujúce deti za normálne, ktoré sa im budú podobať a vo výchove nevidia problémy. Vedia, čo môžu očakávať a poznajú iných nepočujúcich. Od začiatku s dieťaťom komunikujú.

Situácia v rodine, kde sú nepočujúci rodičia a počujúce dieťa je iná. Jedno zo základných komunikačných pravidiel hovorí o zabezpečení pozornosti partnera v komunikačnej situácii, aby nedošlo k prerušeniu prebiehajúcej komunikácie (Kročanová, 1998).

Keďže počujúce dieťa vníma hovorený jazyk pri rôznych činnostiach (pri hrách, pri jedení...) bez ohľadu na to, či je v zornom poli rodiča, neočakáva, že jeho nepočujúci rodič takéto možnosti nemá. Preto v rámci budovania komunikácie v ranom období ide aj to, aby sa dieťa naučilo komunikovať s rodičom tak, že musí nadviazať očný kontakt, až potom môže komunikovať (Redlich, 2004).

Je známe, že najväčším problémom nepočujúcich je komunikácia, ktorá sekundárne pôsobí aj na ostatné oblasti života. Ich hovorená reč je často zle zrozumiteľná, pre nezainteresovaných až nezrozumiteľná. Medzi sebou komunikujú najmä prostredníctvom posunkového jazyka, ktorý je už považovaný za samostatný jazyk so všetkými atribútmi, ktoré jazyk má. Dieťa teda vyrastá v takomto dvojjazyčnom prostredí, pričom jazyk spoločnosti, v ktorej žije je mu často poskytovaný v neplnohodnotnej podobe. Ak dieťa žije len v takejto rodine a nenavštevuje predškolské zariadenia, môže sa stať, že bude do určitej miery ovplyvnený vývin jeho hovoreného jazyka. Môže ísť o chyby:

- § v používaní gramatických pravidiel, ktoré sú už vekovo neprimerané,
- § obmedzenejšiu slovnú zásobu,
- § používanie niektorých slov v skomolenej podobe,
- § využívanie slovosledu posunkového jazyka,
- § rozprávanie s nadmerným využívaním mimiky.

V Mníchove v Inštitúte špeciálnej pedagogiky Univerzity Ludwiga Maximiliana (2002) sa robil empirický výskum, ktorý sa zaoberal vývinom reči počujúcich detí, ktoré majú sluchovo postihnutých rodičov. Na základe testu reči pre deti predškolského veku skúmali stav vývinu reči.

Výskum zisťoval, či sú počujúce deti sluchovo postihnutých rodičov vo svojom rečovom a emocionálnom vývine ohrozené vplyvom sluchového postihnutia svojich rodičov. Výsledky výskumu ukázali, že z hľadiska vývinu reči sú najviac ohrozené mladšie deti. Paralelne so vzrastaním času navštevovania materskej školy a s častejším kontaktmi

s počujúcimi ľuďmi je určitá časť detí schopná tieto deficity kompenzovať. Taktiež sa zistilo, že čím viac hodín denne trávili deti s počujúcimi, tým lepšie boli ich rečové výkony.

Ďalej overovali, či z počujúcich detí rodičov s ťažkým sluchovým postihnutím a nepočujúcich rodičov sú ohrozené najmä najstaršie deti alebo jedináčikovia, pretože nemajú bezprostredný rečový vzor. Táto hypotéza sa im nepotvrdila.

Čo sa týka tvorby viet, najviac problémov mali deti s používaním rodov (išlo o nemecký výskum), ale aj so slovosledom. Príčiny možno hľadať v obmedzenej kompetencii zvukovej reči u rodičov. Mnohí ľudia so sluchovým postihnutím majú nedostatky vo zvukovej reči, ktoré súvisia predovšetkým s nedostatočným auditívnym kontrolným mechanizmom, obmedzenou percepciou zvukovej reči a s tým súvisiacou chybnou produkciou zvukovej reči.

Väčšina nepočujúcich ľudí komunikuje medzi sebou čiastočne alebo úplne posunkami. Štruktúry posunkového jazyka prenášajú do svojej individuálnej zvukovej reči. Z toho vyplýva, že obmedzená a nerozvinutá kompetencia zvukovej reči sluchovo postihnutých rodičov pôsobí negatívne predovšetkým na gramatické schopnosti jazyka ich počujúcich detí.

Stále viac sa potvrdzuje aj domnienka, že pre rečový, ale i celkový vývin dieťaťa je výhodný včasný a častý kontakt s počujúcimi ľuďmi. Preto by bolo veľmi prospešné, keby sa počujúce deti sluchovo postihnutých rodičov podľa možnosti čo najskôr kontaktovali s počujúcimi ľuďmi. Na to by tu mali byť inštitúcie a úrady, aby sluchovo postihnutých rodičov upozorňovali na túto nevyhnutnosť. Je to nutné pre bezproblémovú integráciu ich počujúcich detí do sveta počujúcich ľudí (napr. prednostné umiestňovanie do MŠ, jaslí...). Už pred vstupom do materskej školy by sa tieto deti mali prijímať do sociálnych zoskupení (Leonhardt, 2000).

Hoci je posunkový jazyk legitímny jazyk pre rodinnú interakciu, je dôležité všímať si rozličnosť komunikácie medzi členmi rodiny, kde sú nepočujúci rodičia. Môže sa používať rozličný komunikačný systém. Niektorí používajú posunky a iní nie. Napríklad nepočujúci rodičia môžu používať posunkový jazyk medzi sebou, ale v komunikácii so svojimi deťmi môžu používať kombinovaný spôsob komunikácie (napr. niekedy používanie reči, inokedy posunkovanie, alebo kombináciu oboch). Taktiež komunikácia medzi nepočujúcim rodičom a počujúcim dieťaťom nemusí byť vždy symetrický rozhovor obidvoch strán. Nepočujúci

rodičia môžu komunikovať čiastočne hovorenou rečou s deťmi, ale očakávajú, že deti budú na nich späť posunkovať (obvyklý problém: ako naučiť dieťa posunkovať, keď rodič s ním neposunkuje?). Tak nie je nezvyčajné, že dieťa len čiastočne rozumie, čo sa rodič snaží vyjadriť (Singleton - Tittle, 2000).

Niektorí profesionáli pracujúci s počujúcimi deťmi a ich nepočujúcimi rodičmi vyjadrili vážne znepokojenie ohľadom oneskorenosti hovoreného jazyka, ktoré je založené na dôkazoch, že deti majú nedostatok primeraných rečových podnetov v domácom prostredí. Existuje niekoľko štúdií, ktoré podporujú túto myšlienku. Schiff-Myers (in Singleton - Tittle, 2000) dospel k názoru, že veľa počujúcich detí nepočujúcich rodičov sa rozvíja rečovo a jazykovo normálne, ak ich rodinný život je po iných stránkach normálny a oni (deti) sú vystavované normálnej hovorenej reči (približne 5-10 hodín týždenne považuje za dostačujúce). Nie sú ďalšie zrejme faktory v prostredí, ktoré odlišujú dieťa a dokazujú oneskorenie alebo narušenie reči a jazykových vzorov od tých, ktoré sa rozvíjajú normálne.

V prípade, že počujúce dieťa nepočujúcich rodičov používa posunky a hovorený jazyk neskôr, vtedy je kultúrne primerané, aby sa zlepšili podnety pre hovorený jazyk. Toto je možné dosiahnuť napríklad v predškolskom zariadení alebo časom stráveným s počujúcimi starými rodičmi. Najdôležitejšie je zabezpečiť, aby rodičia viac vystavovali dieťa hovorenému jazyku a tak poskytovali bilingválne prostredie na osvojenie si dvoch jazykov. Typické je to pre deti, ktoré boli počas dlhšej doby (napríklad materská dovolenka matky) len v spoločnosti svojich nepočujúcich rodičov. Úroveň týchto detí sa zvykne rapídne zlepšiť vstupom do predškolského zariadenia a po krátkom čase nebadáť rozdiely medzi nimi a deťmi z počujúceho prostredia (Tarcsiová, 2000).

3.1 Hovorenie verzus posunky

Obojsmerná bezproblémová komunikácia je nielen predpokladom existencie jedinca v spoločnosti, ale aj základom pre všestranný rozvoj osobnosti (Tarcsiová, 2005).

Podľa teórie nativizmu každé dieťa prichádza na svet biologicky vybavené, aby bolo schopné osvojiť si jazyk. V súvislosti s teóriou nativizmu sa stretávame aj s pojmom univerzálna gramatika – znamená to, že dieťa je schopné osvojiť si akúkoľvek gramatiku

jazyka, ktorému je vystavené (Gavelčková, 2006). Z výskumu tejto autorky vyplýva, že najčastejšie používané komunikačné prostriedky v rodine nepočujúcich rodičov sú hovorená reč spolu s posunkami, na rovnakom stupni boli posunky a hovorená reč. Malé percento uviedlo dokonca posunkovanú češtinu (ČR – vzorka 28 ľudí – formou dotazníkov).

Veľmi dôležité je aj to, aby nepočujúci rodičia svoje dieťa jazykovo rozvíjali čo najviac v kritickom období, v ktorom má tie najlepšie predpoklady naučiť sa konkrétny jazyk. Každý spôsob komunikácie v takomto type rodiny (hovorenie, posunkovanie, kombinovanie posunkov a hovorenie) môže mať svoje výhody aj nevýhody.

3.1.1 Hovorená reč

Tento spôsob, v ktorom je najčastejšie využívaná na komunikáciu hovorená reč sa najčastejšie využíva, ak je jeden z rodičov nedoslýchavý alebo aj počujúci. V tomto prípade sa očakáva, že bude s dieťaťom nahlas hovoriť. Nahlas hovoriť s dieťaťom môže aj nepočujúci rodič. Niekedy to robí zo strachu, že sa jeho dieťa nenaučí rozprávať. Dôvodom môže byť aj to, že dorozumievanie cez hovorenú reč môže považovať za prirodzenejšie, záleží od prostredia, v ktorom sa pohyboval konkrétny nepočujúci.

V niektorých prípadoch je hovorenie rodičov pre deti (aj ďalších poslucháčov) nepríjemné. V takom prípade deti (aj počujúci ľudia) upozorňujú rodiča, aby hovoril potichu. Rodič vlastne môže svoje dieťa odradzovať od dlhšej vzájomnej komunikácie svojim hlasným hovorením. Inokedy zas dieťa nabáda svojho rodiča k tomu, aby hovoril trochu hlasnejšie. Stáva sa, že počujúci ľudia vnímajú hlas rodiča dieťaťa ako nezrozumiteľnú a podivnú, v horších situáciách vyvolávajúcu výsmech, pretože správanie rodičov nie je „normálne“. Nepočujúci rodičia si to uvedomujú a o taký posmech samozrejme nestoja a možno preto volia menej nápadnú formu komunikácie so svojim dieťaťom, nonverbálnosť.

Rodičia, ktorí so svojimi deťmi len hovoria pravdepodobne nebudú pri komunikácii s dieťaťom svoj prejav obmedzovať len na svoje ústa, ako je to bežné u počujúcich ľudí. Dá sa očakávať, že nepočujúci rodičia svoj jazykový prejav sprevádzajú aj inými výrazovými prostriedkami (gestami, mimikou, rečou tela). Všetky tieto prostriedky komunikácie si dieťa

osvojuje na základe komunikácie so svojimi rodičmi a inými nepočujúcimi ľuďmi (Redlich, 2004).

Aj podľa Duc (in Czoborová, 1993) pre dieťa je samozrejmosťou napodobňovať svoje okolie, čo prerastá v učenie. Počujúce dieťa opakuje pohyby rodičov, mimiku, gestikuláciu, teda všetko to, čo vidí, ale aj to, čo počuje. Počujúce dieťa vyrastajúce v spoločnosti nepočujúcich rodičov v priebehu prvého roku svojho života počúva ich hlas, ktoré je často drsný a nemelodický. Hlas, ktorý nežnosť nevie prejsť, ale výraz zlosti zosilňuje.

Hovorenú reč sluchovo postihnutých nie je možné správne opisovať vo všeobecnosti, ale len na konkrétnych skupinách – nedoslýchaví, nepočujúci a ohluchlí. Pri reči nedoslýchavých sa vzhľadom na veľkú heterogénnosť skupiny môžeme stretnúť s osobami, ktorých hovorená reč je veľmi dobrá, bez nápadnejších chýb v jednotlivých jazykových rovinách, ale aj s osobami, ktorých hovorenú reč je možné prirovnať k reči nepočujúcich. Podstatný tu je stupeň aj typ sluchového postihnutia. O hovorenej reči nepočujúcich je v odbornej literatúre oveľa viac informácií. V ich rečových prejavoch vystupuje do popredia skutočnosť, že sú u nich narušené všetky fázy verbálnej produkcie, dýchanie, fonácia a artikulácia a navyše je veľmi špecificky narušená aj modulácia ich reči. Hovorená reč ohluchlých je závislá od toho, v ktorom roku života k nej došlo. Čím neskôr, tým viac si postihnutý zachová svoju orálnu reč (Tarciová, 2005).

Nepočujúci rodičia často nie sú pre svoje deti ideálnym jazykovým vzorom, problémom je aj to, že nevedia o všetkom čo ich dieťa hovorí. Môže sa to prejavovať pri používaní nevhodných slov, ktoré dieťa niekde počulo. Nepočujúci rodič ani nemusí vedieť, že jeho dieťa nejaké nevhodné slová pozná. Môžu tak nastať nepríjemné situácie, keď sú na to upozornení počujúcimi osobami (Tarciová, 2000).

3.1.2 Hovorená reč a posunky súčasne

Rodičia sú si veľakrát vedomí neplnohodnotnej komunikácie so svojim dieťaťom a preto do svojho hovorenia zahŕňajú aj nemanuálnu komunikáciu a časť slovnej zásoby posunkového jazyka, prípadne aj s gramatickými rysmi posunkového jazyka.

Z týchto jednotlivých spôsobov komunikácie sa vytvára ucelený spôsob komunikácie rodiča s dieťaťom. Ide o individuálny systém komunikácie, ktorý je v každej rodine iný. Je iný aj medzi súrodencami vo vzťahu k rodičom. Dieťa si tento systém komunikácie dokonale osvojí a používa ho v komunikácii so svojim rodičmi. Pri dlhodobom používaní tejto špecifickej formy si dieťa nedostatočne osvojí prirodzený jazyk svojich rodičov, prirodzený posunkový jazyk. Dieťa s nimi nemôže hovoriť ako s počujúcimi ľuďmi a nevie ani posunkovať. Výmena informácií podľa Redlicha (2004) „prebieha na báze rodinného komunikačného systému, ktorý je zmesou dvoch jazykov (posunkového a hovoreného). Tento komunikačný systém sa v dôsledku môže stať materským jazykom dieťaťa.“

Na druhej strane, všetky deti, ktoré sú v podstate zbavené zvyčajného osvojenia si jazyka (ťažko nepočujúce deti neposunkujúcich počujúcich rodičov), majú tendenciu tvoriť si vlastný komunikačný systém založený na gestách, ktorý je podobný štruktúre detského jazykového systému, aj keď určite nie rovnaké ako plnohodnotný jazyk (Singleton - Tittle, 2000).

Je otázkou, či je taký komunikačný systém dynamický do takej miery, aby sa rozvíjal ako svojbytný jazyk a umožňoval tak najširšiu možnú komunikáciu medzi členmi rodiny aj s ľuďmi mimo rodiny dieťaťa. Dá sa uvažovať o tom, že ide o pidžin.

Pidžin je jazyk, ktorý vzniká pri prekonávaní jazykových bariér skupín ľudí hovoriacich dvoma odlišnými jazykmi. Vyvinul sa všade tam, kde ľudia z týchto skupín prichádzali do častého, ale obmedzeného kontaktu. Je vždy odvodený z pôvodných jazykov hovoriacich. V porovnaní s jazykmi, z ktorých je odvodzovaný je vždy lexikálne a gramaticky oveľa jednoduchší a preto aj rýchlo naučiteľný (Koláriková, Pupala, 2001).

Učiteľia nepočujúcich, ale aj osoby, ktoré sa zaujímajú o posunkový jazyk, si veľmi často zamieňajú spôsoby komunikácie nepočujúcich, s ktorými sa stretávame v bežnom živote:

1. prirodzený posunkový jazyk,
2. posunkovaný jazyk – nazývaný aj kontaktný jazyk, alebo v angličtine „pidžinizovaná angličtina“ (Woodward, in Tarcsiová, 2003).

Posunkovaný jazyk (u nás posunkovaná slovenčina) je spôsob komunikácie, ktorý sa často používa v kontakte počujúcich a nepočujúcich osôb, pričom je preň typické, že sa

používajú posunky z prirodzeného posunkového jazyka, ale gramatika z hovoreného jazyka. Tento spôsob komunikácie sa často používa aj v školách pre sluchovo postihnuté deti a mládež. Je to forma komunikácie, ktorú ovládajú a používajú aj postlingválne sluchovo postihnutí a učia sa ju rodičia nepočujúcich detí. Nejde o samostatný jazyk, ale o určitú „zmiešavinu“ (Tarciová, 2003).

3.1.3 Posunky

Po niekoľkých desaťročiach jazykových výskumov bol posunkový jazyk uznaný za prirodzený jazyk a tiež na vyjadrovanie myšlienok a emócií. Je plnohodnotný s bohatou slovnou zásobou a gramatickou štruktúrou, nie je to len jednoduché hláskovanie prstami (fingerspelling). Posunkový jazyk je oprávnený jazyk pre rodinnú interakciu. Uskutočnené výskumy tiež ukázali, že nepočujúce deti, ktoré si osvojili posunkový jazyk od svojich nepočujúcich rodičov, sa učili jazyk od narodenia veľmi konvenčným a prirodzeným spôsobom. Dosiahli jazykovú zručnosť v posunkovom jazyku v časovom období podobnom ako počujúce deti v hovorenom jazyku. Deti, ktoré od narodenia posunkujú, nebudú považované za jazykovo znevýhodnené alebo jazykovo oneskorené. Namiesto toho si tieto deti pravdepodobne osvoja dva jazyky a prežijú život ako bilingvisti.

Niekedy majú nepočujúci rodičia mylný dojem, že by nemali posunkovať so svojimi deťmi jednoducho preto, že dieťa počuje, alebo preto, že rodičia majú vžitú negatívnu pohľad na posunkový jazyk. Niektorí nepočujúci rodičia neposunkujú so svojim dieťaťom, lebo sa snažia zabrániť nožnej závislosti na svojom dieťati. Títo nepočujúci rodičia volia pre komunikáciu s deťmi pravdepodobne jasne hovorenú a negramatickú formu. Konečným výsledkom tejto situácie je, že počujúce dieťa nepočujúcich rodičov nevie posunkovať a diskusia sa stáva obmedzená (Singleton - Tittle, 2000).

Osvojenie si posunkového jazyka v prirodzených podmienkach je možné určite označiť za pozitívum. V posledných 25 rokoch badať v celosvetovom meradle záujem o tento spôsob komunikácie, organizujú sa rozličné kurzy, vydávajú sa publikácie, videokazety, atď., ktoré majú slúžiť na naučenie sa tohto zaujímavého komunikačného prostriedku. Práve počujúce deti nepočujúcich rodičov sú tie, ktoré ovládajú túto formu komunikácie najlepšie

a často sa z nich stávajú profesionáli v danej oblasti, pretože vyrastajú v prostredí, ktoré môžeme označiť ako bilingválne, pričom jedným jazykom je posunkový jazyk a druhým slovenský jazyk. Úroveň zvládnutia posunkového jazyka závisí od viacerých faktorov a môže sa u jednotlivých detí veľmi líšiť. Podstatnú rolu, ktorá pravdepodobne ovplyvní osvojenie posunkového jazyka počujúcim dieťaťom, hrá skutočnosť, či jeden z rodičov počuje, alebo sú obaja rodičia nepočujúci. Ďalším faktorom, ktorý sa spolupodieľa na osvojení posunkového jazyka, je prítomnosť nepočujúceho súrodenca. Podľa Tarcsiovej (2000) „lepšie ovládajú posunkový jazyk prvorodené deti, ktoré nemali možnosť sa pri každodenných situáciách na niekoho obrátiť.“

Zistilo sa, že počujúce deti majú často k posunkovému jazyku negatívny vzťah, či už preto, že sa nechcú od počujúcich odlišovať, alebo preto, že sa celému okoliu zdôrazňovalo, že sa posunkovú reč nemajú učiť a majú s nepočujúcimi len hovoriť. Opačným dôvodom môže byť aj to, že už od detstva plnia deti namáhavú úlohu tlmočníkov rodičov (Redlich, 2004).

Postoje počujúcich detí k nepočujúcim rodičom sa menia v priebehu rôznych vývinových období. Podľa Gavelčíkovej (2002) rozhodujúcim faktorom pre postoj počujúcich detí nepočujúcich rodičov k posunkovému jazyku však býva citový vzťah k rodičom.

Pri osvojovaní si posunkového jazyka sa deti učia, ako sme už spomínali, rozumieť posunkovému jazyku a vyjadrovať sa v tomto jazyku rovnakým spôsobom, ako sa učia počujúce deti počujúcich rodičov rozumieť a hovoriť v slovenčine. Na rozdiel od hovoreného jazyka je dieťa schopné vytvárať prvé posunky už vo veku 6-8 mesiacov (Redlich, 2004). Rodičia aj napriek nejasnému produkovaniu znakov čoskoro rozoznajú zámer dieťaťa, ktoré im tak dáva najavo svoje potreby.

Práve tak, ako reakcia rodičov (počutie - hovorenie) na dieťa, vedie k zmenám sylabického džavotania ich detí, tak isto aj rodičia používajúci posunkový jazyk reagujú na manuálne džavotanie svojich detí tak, akoby to bola zámerná komunikácia dieťaťa. Manuálne džavotanie poskytuje motiváciu pre obidvoch, pre dieťa aj pre rodiča, aby sa zapojili do konverzácie rovnakým spôsobom, ako sa zapájajú rodičia počujúcich detí do hlasového džavotania. Posunková zásoba nepočujúcich detí je prirodzene menšia ako posunková zásoba dospelých a vyskytujú sa v nej posunky vytvorené samotnými deťmi, ktoré nepočujúci

nepotrebuju, neovládajú, nepoznajú, napr. na jednej ZŠ deti vytvorili posunok na Pokemonov (Tarciová, 2005).

Dieťa sleduje posunkovanie svojich rodičov a tak spoznáva základy tohto vizuálne motorického jazyka, učí sa jeho gramatickú stavbu a významy jednotlivých znakov. Komunikácia dieťaťa s rodičmi prebieha v posunkovom jazyku.

Prirodzeným jazykom počujúceho dieťaťa sa v budúcnosti stane hovorený jazyk, teda jazyk väčšinovej spoločnosti, v ktorej dieťa vyrastá. Je možné, že dieťa nebude rovnako jazykovo rozvinuté ako jeho počujúci vrstovníci, môžu sa u neho vyskytnúť nejaké problémy s hovorením a vnímaním. Tieto problémy sa však časom vyrovnajú a dieťa nebude mať slovenčinu obmedzenú a nevyvinutú, pretože hovorený jazyk tvorí každodennú súčasť jeho života. „Je však nutné, aby sa dieťa rozvíjalo v posunkovom jazyku“ tvrdí Redlich (2004). Podľa Hilla a Halla (1996) v mnohých spoločnostiach si deti neosvojujú jazyk od svojich rodičov, ale kontaktom so súrodencami a rovesníkmi. Nezdá sa byť príčinou znevýhodnenia, keď sa rodiny presťahujú do neznámej spoločnosti a deti sú spočiatku zbavené kontaktov s rovesníkmi z dôvodu ich jazykovej a kultúrnej odlišnosti.

Nepočujúci rodičia, ktorí medzi sebou bežne používajú posunkový jazyk, by mali podľa Redlicha (2004) pri komunikácii s dieťaťom tento jazyk uprednostňovať pred hovoreným jazykom, pretože sú to predovšetkým oni, ktorí môžu umožniť dieťaťu aby si tento jazyk osvojilo. Posunkový jazyk je v menšinovom postavení vo väčšinovej „hovoriacej“ spoločnosti a pre dieťa je teda ťažšie si tento jazyk dokonale osvojiť. Rodičia sa nemusia obávať, že by sa deti nenaučili hovoriť. Preto je chybou, keď sa v dobrej viere nepočujúci rodičia snažia so svojimi deťmi za každú cenu hovoriť. Dôležitejšie je, aby ich komunikácia bola prirodzená a plnohodnotná. Ak deti vedia posunkovať, je im svet Nepočujúcich otvorený (Kratochvílová, 2006).

Aj Ruth Sidransky (2006) sa rozhodla opísať vo svojej publikácii „V tichu: výchova počujúceho vo svete Nepočujúcich“ svoj vzťah k posunkovému jazyku. „Keby bol spôsob, akým by som mohla, chcela by som napísať knihu v posunkovom jazyku. Nemôžem. Posunky sa nedajú preniesť do tlačenej podoby, sú zrozumiteľné len v konkrétnom okamžiku, ruka oproti ruke, tvár v tvár. Tak píšem klasickou angličtinou, slovami premenenými do písanej podoby môjho prvého jazyka – slová, ktoré ma naučili moji rodičia, slová produkované mávaním prstov a pohybom rúk.“

(<http://gupress.gallaudet.edu/enewsletters/enewsletter 79.html>).

Podľa Prestonovho výskumu (in Singleton - Tittle, 2000) veľa počujúcich informantov v jeho výskume prejavilo hlbokú ľútosť, že nevedia plynulo posunkovať so svojimi nepočujúcimi rodičmi. Zdá sa, že nepočujúci rodičia by mali používať ich najlepší spôsob komunikácie, ten ktorý je najviac komunikačne „použiteľný“ na komunikáciu s dieťaťom, efektívnu výchovu a zvyšovanie prirodzeného jazykového osvojenia pre deti. (bez ohľadu na to, či ide o posunkový alebo hovorený jazyk). Ak sa prirodzeným jazykom stane posunkový, potom sa počujúce dieťa môže a aj bude učiť hovorený jazyk z iných zdrojov.

3.2 Bilingvizmus počujúcich detí nepočujúcich rodičov

V rodinách, kde je počujúce dieťa nepočujúcich rodičov, sa často stretávame s **bilingvizmom**.

Vo vymedzení bilingvizmu sa názory autorov líšia. Podľa niektorých musí ísť o ovládanie jazykov na úrovni rodených hovoriacich toho-ktorého jazyka, iní ho vidia v striedavom každodennom používaní dvoch jazykov.

Bilingvista je podľa Štefánika (2000) „jednotlivec majúci schopnosť alternatívneho používania dvoch jazykov pri komunikácii s ostatnými v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa táto komunikácia uskutočňuje“.

Aby sa dieťa stalo bilingválne, je podľa Graneya (1997) dôležité, aby prijalo zámerné vystavenie dvom jazykom. Je mnoho detí, pre ktoré je prirodzené, že dva jazyky sú, pre dorozumievanie vo svojom prostredí potrebné. Avšak pre väčšinu bilingválnych detí musí byť postavená stratégia tak, aby poskytovala komplexný prístup aspoň k jednému jazyku, lebo dieťa môže byť ohrozené neúplným naučením akéhokoľvek jazyka.

Táto problematika úzko súvisí s nepočujúcimi rodičmi počujúceho dieťaťa, pretože v takomto type rodiny sa často stáva, že posunkový jazyk je primárny a hovorený jazyk je neskôr naučený, často až v predškolskom zariadení (Redlich 2004).

Otázkou tu však je, či sa tieto deti naučia posunkový jazyk na takej úrovni, aby sme mohli hovoriť o funkčnom používaní. Pokiaľ má jeden z rodičov dieťaťa dobrú jazykovú aj komunikačnú kompetenciu v hovorenom jazyku, tak sa môžu obaja rodičia rozhodnúť viesť svoje dieťa k dvom jazykom súčasne. Ide tu o simultánny bilingvizmus. Je všeobecne známe, že prvý jazyk, ktorý si dieťa prirodzene osvojí, či už ide o posunkový jazyk alebo jazyk počujúcich, značne podporí osvojenie si druhého jazyka.

Podľa Grosjeana (in Redlich, 2004) je „skutočný“ bilingvizmus v rámci posunkového jazyka a hovoreného aj písaného jazyka možný len u počujúcich detí nepočujúcich rodičov v porovnaní s bilingvizmom nepočujúcich ľudí. U nepočujúcich ľudí nejde o „skutočný“ bilingvizmus, pretože ich jazyková kompetencia v písanom väčšinovom jazyku často dosahuje len veľmi nízku úroveň a ich jazyková kompetencia v hovorenom jazyku (hovorenie a odzeranie) taktiež niekedy nezaistuje efektívnu komunikáciu. Jazykové kompetencie počujúcich ľudí, ktorí majú nepočujúcich rodičov však tiež veľakrát nie sú na takej úrovni, aby mohli posunkový jazyk svojich rodičov plynulo používať (napríklad ako profesionálni tlmočníci), pokiaľ sa štúdiu posunkového jazyku nevenujú.

Ďalšou otázkou je, ako si počujúce dieťa nepočujúcich rodičov osvojuje oba jazyky. Podľa Hudákovej (in Redlich, 2004) sa nedá uvažovať o súbežnom používaní hovoreného jazyka a posunkového jazyka. Ide o dva úplne rozdielne jazyky. Každý má svoju vlastnú štruktúru. Ak ich chceme používať zároveň, kazíme obidva. Deti vychovávané týmto „bilingválnym“ spôsobom neovládajú ani jeden jazyk poriadne. Nerozumejú, že existujú dva jazyky (slovenčina a posunková slovenčina) a že každý sa používa v inej situácii v inom prostredí a s inými ľuďmi. Obidva jazyky je nutné vždy dôsledne oddeľovať.

Jazykové vedomosti sú veľmi úzko späté so sociálnymi skúsenosťami človeka a s prostredím, v ktorom vyrastá. Počujúce dieťa má oproti svojim nepočujúcim rodičom výhodu napríklad aj v tom, že má viac sprostredkovaných skúseností a lepšie znalosti hovoreného jazyka. Na základe kontextu tak ľahko porozumie aj informáciám, ktoré obsahujú slová, ktorých prvý zmysel mu doteraz nebol vysvetlený.

Stredom záujmu bývajú aj metódy bilingválnej výchovy detí. Existuje viac možností tejto výchovy. V súvislosti s nepočujúcimi sa môže vyskytnúť napríklad metóda odlišného jazykového kódu matky od kódu otca. Napríklad matka je nedoslýchavá a komunikuje s dieťaťom hovorenou rečou, zatiaľ čo nepočujúci otec používa posunkovú reč. Literatúra

však upozorňuje, aby v bilingválnej výchove nedochádzalo k striedaniu roly matky a roly otca, môže to skomplikovať orientáciu dieťaťa.

3.3 Tlmočník posunkového jazyka – častá profesia pre počujúce deti nepočujúcich rodičov

Niektoré situácie, keď je dieťa v rodine využívané ako tlmočník a nie je na to pripravené, sme spomínali v predchádzajúcich kapitolách. V tejto časti by sme sa chceli zamerať na dospelé počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré si vyberú tlmočenie pre nepočujúcich ako svoje povolanie.

Začiatky tlmočenia často začínajú v detstve, keď počujúce deti tlmočia svojim rodičom. Dôvodom môže byť aj to, že profesionálnych tlmočníkov je veľmi málo. Tlmočníkmi sú často práve preto, že k tomu boli od detstva nevedome (niekedy aj vedome) vedení a to nie len rodičmi. Redlich (2004) si myslí, že práve nedostupnosť dospelých tlmočníkov, vedie v mnohých prípadoch k tomu, že rodičia nakoniec použijú svoje dieťa ako tlmočníka. Dôvodov požiadať svoje dieťa o tlmočenie môže byť viac, napríklad aj zlá skúsenosť s tlmočníkom a zlá skúsenosť s „tlmočnickou profesiou vôbec“.

Tlmočníkmi posunkového jazyka nepočujúcich môžu byť nepočujúce alebo počujúce deti nepočujúcich rodičov, ale aj tí čo sa tento jazyk učia neskôr v živote ako cudzí jazyk. V našich podmienkach ešte donedávna prevládali „native singers“, čiže deti nepočujúcich rodičov, ktoré prostredníctvom neho komunikujú so svojimi rodičmi od malička. Zdá sa, že majú mechanickejšie a plastickejšie pohyby, nekontrolujú si stále ich správnosť. V minulosti sa často tvrdilo zo strany nepočujúcich, ale aj počujúcich detí nepočujúcich rodičov, že počujúci, ktorí nemajú vo svojom príbuzenstve osobu, ktorá využíva posunkovú komunikáciu, si ju nikdy nebudú schopní plnohodnotne osvojiť. V súčasnosti je tento názor čiastočne vyvrátený, veľa počujúcich prostredníctvom dobre pripraveného štúdia a v kontakte s komunitou Nepočujúcich ovládajú posunkový jazyk na veľmi dobrej úrovni (Tarciová, 2005).

Základným predpokladom pre každého profesionálneho tlmočníka je znalosť tlmočnickeho etického kódexu a schopnosť tlmočníka pravidiel kódexu prakticky naplňať.

Tento kódex chráni tlmočenie ako profesiu, zahŕňa predstavy tlmočníkov, nepočujúcich aj počujúcich ľudí. Zároveň kódex zoznamuje potencionálnych klientov s profesiou tlmočenia nepočujúcim a formuje ich očakávania od tlmočníkov. Nepočujúci ľudia, ale aj tlmočníci si tak vytvárajú spoločné zázemie pre porozumenie, ktoré je cieľom dialógu.

Tlmočnicke služby pre nepočujúcich boli dlho na charitatívnej úrovni. Zaoberali sa nimi najčastejšie počujúce deti nepočujúcich a nedoslýchavých rodičov, alebo počujúci rodičia nepočujúcich detí. Posledných 15 rokov sa situácia veľmi zmenila vo väčšine štátov Európy, ale aj v severnej Amerike. Vytvorila sa profesionálna tlmočniccka služba, existuje ich vzdelávanie, väčšinou prostredníctvom bakalárskeho štúdia na univerzite (Tarciová, 2005).

Zmierňovaniu komunikačných bariér napomáhajú okrem tlmočníkov najmä informačná technika a telekomunikácie. Rodina, kde sú nepočujúci rodičia, si môže vybrať z mnohých komunikačných médií. Je povinnosťou počujúcich profesionálov upozorniť na tieto služby, ako aj zodpovednosť nepočujúcich spotrebiteľov. Výhodou v telekomunikačných a informačných technológiách je v posledných rokoch to, že sú oveľa zjednodušenejšie, rozšírenejšie a dostupnejšie pre komunikáciu pre nepočujúcich členov rodiny.

Hoci faxy a maily neposkytujú dvojsmernú komunikáciu v reálnom čase, tiež sú efektívne a dostupné v komunikácii nepočujúcich. Rozširujúce sa služby telekomunikácií dokazuje aj veľká používanosť zo strany nepočujúcich (Singleton - Tittle, 2000).

4 ORGANIZÁCIE DETÍ NEPOČUJÚCICH RODIČOV - CODA

Pod názvom **CODA** pracuje medzinárodné združenie počujúcich detí nepočujúcich rodičov. CODA je zároveň aj skratka pre tieto deti (Children Of Deaf Adults). Táto nezisková organizácia bola založená v roku 1983 v Kalifornii. Jej účelom je podpora pre uvedenie si seba samého ako člena spoločnosti, individuálneho rastu počujúcich detí nepočujúcich rodičov. Pri rôznych stretnutiach sa delia o svoje skúsenosti a zážitky vyplývajúce zo života počujúcich detí nepočujúcich rodičov. Členmi sú ľudia z mnohých krajín. Služby sa zameriavajú na poradenstvo, vzdelávanie, podporu, organizovanie stretnutí CODA detí (Clark, 2003).

Organizácie CODA sú v mnohých krajinách. Ich cieľom je podpora dvojazyčnosti a kultúry Nepočujúcich u CODA detí, výmena ich skúseností a vzájomných kontaktov. Väčšina týchto organizácií ponúka poradenstvo pre nepočujúcich rodičov a ich počujúce deti. CODA často poskytuje tlmočníkom pre rodičov, pretože predstavujú komunikačné spojenie medzi nepočujúcimi rodičmi a počujúcim svetom.

Podľa Redlicha (2004) toto združenie bolo založené dospelými deťmi nepočujúcich rodičov pre nich samotných a pre ďalšie účely. Postupom času vznikli ďalšie národné združenia rovnakého druhu v Anglicku, Argentíne, Austrálii, Belgicku, Brazílii, Dánsku, Fínsku, Holandsku, Írsku, Izraeli, Japonsku, Kanade, Španielsku, Nemecku. V ďalších štátoch existujú iniciatívy, ktoré sa usilujú o vytvorenie podobných organizácií, napr. Švédsko. Všetky tieto združenia sú súčasťou medzinárodnej organizácie CODA, ktorá svoju činnosť podporuje vytváraním jednotlivých národných CODA. Organizujú medzinárodné konferencie, na ktorých sú prezentované programy jednotlivých národných združení a pri ktorých majú dospelé počujúce deti nepočujúcich rodičov možnosť sa stretávať s mnohými ďalšími ľuďmi.

V zahraničí sa o tejto téme veľa diskutuje, robia sa výskumy, viaceri „CODA detí“ napísali o svojich skúsenostiach autobiografie. Z mnohých možno uviesť napríklad okrem už uvedených (Preston, Miller, Sidransky) napríklad: Abrams, C. – Ticho (The Silents), Chism, S. C. – Hľadanie Identity: Neodhalená a neznáma minulosť (The Unfolding of an Unknown Past).

4.1 KODA

KODA (Kids Of Deaf Adults) je často zamieňaná so svojou sesterskou organizáciou CODA.

- CODA – označuje deti nepočujúcich dospelých, ktoré sú už dospelé.
- KODA je označenie pre počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré ešte nedosiahli vek 18 rokov (<http://deafness.about.com/cs/nationalorgs/a/koda.htm>).

Organizácia KODA je zameraná najmä pre nepočujúcich rodičov malých detí. Cieľom organizácie je pripraviť ich na rôzne situácie, ktoré môžu pri výchove nastať. Typickými KODA aktivitami sú prázdninové oslavy, pikniky... Taktiež sa snažia pomôcť týmto deťom porozumieť a stotožniť sa s ďalšími deťmi, ktoré tiež majú nepočujúcich rodičov. Skupiny ako KODA zohrávajú dôležitú úlohu pre tieto deti (<http://www.mmkoda.org/>).

Deti, ktoré sú z nepočujúcich rodín často čelia situáciám, keď majú tlmočiť svojim nepočujúcim rodičom, stretávajú sa s ignorovaním počujúcich ľudí, ktorí nevedia nič o sluchovom postihnutí. KODA je tiež dôležitá pre deti, ktoré prichádzajú z nepočujúcich rodín, aby našli niečo, čo spája ich rovnaké skúsenosti a zázemie a zistili, že sú si podobný v mnohých smeroch. Najznámejšia organizácia KODA je Maryland Metro KODA, ktorá poskytuje rôzne zábavné aktivity pre rodiny, ako napríklad jesenný festival, tradičné prázdninové oslavy, každoročné letné piknikové zhromaždenie...

4.2 SprachSignal

Aj v Nemecku vznikla organizácia s názvom SprachSignal, ktorá sa zaoberá ranou starostlivosťou pre CODA deti. Odborníci so zameraním na surdopédiu, logopédiu a psychológiu s deťmi rozvíjajú hovorený prejav, slovnú zásobu a výslovnosť. Veľký dôraz sa kladú aj na spoluprácu s rodičmi. Odborníci odpovedajú na ich otázky a pomáhajú im riešiť prípadné problémy. Samozrejmosťou je aj podpora pri začlenení rodiny do okolia (vzťahy so susedmi, učiteľkami MŠ, počujúcimi starými rodičmi). SprachSignal pomáha rodičom s nadväzovaním kontaktov a vysvetľuje počujúcemu okoliu, ako majú s nepočujúcimi rodičmi komunikovať.

Pracovníci SprachSignalu ovládajú posunkový jazyk a v žiadnom prípade nebránia

deťom v jeho používaní. Práve naopak, odporúčajú nepočujúcim rodičom, aby s deťmi komunikovali svojou rečou, teda v posunkovom jazyku. Vychádzajú z teórie, že počujúce deti nutne potrebujú posunkový jazyk svojich rodičov, spoločný život je intenzívnejší a ľahší, keď si otec, matka a dieťa môžu vzájomne dobre rozumieť.

Raná starostlivosť prebieha v priemere dvakrát týždenne v domácom prostredí alebo v materskej škole. Rodičom tak odpadajú starosti s dochádzaním. Raná starostlivosť je plne hradená úradom sociálnej starostlivosti a každé CODA dieťa má na ňu nárok (Kratochvílová, 2004).

4.3 Situácia na Slovensku a v Čechách

V našej spoločnosti sa nepovažuje téma „Počujúce deti nepočujúcich rodičov“ za tému, ktorou sa treba špeciálne zaoberať. Nie je u nás vytvorený žiadny model starostlivosti o takýto typ rodiny, ani odborné zázemie pre poskytovanie informácií o tejto téme, nezaoberajú sa ňou ani pedagógovia, psychológovia, sociológovia (Sásová, 2002). Na našom území vyšlo len niekoľko článkov v časopisoch, prípadne zborníkoch.

Podľa Sásovej (2002) sa dá povedať, že pri splnení určitých podmienok netreba považovať túto špecifickú situáciu za problém. To však len pri splnení určitých podmienok. Tie sa týkajú:

- Ø fungujúceho manželstva rodičov,
- Ø rečového vzoru zo strany počujúceho príbuzenstva, širšieho okolia,
- Ø prístupu k informáciám prostredníctvom televízie, rozhlasu, časopisov...
- Ø bezproblémového priebehu školskej dochádzky,
- Ø zvládnutia výchovných problémov,
- Ø neprítomnosti negatívneho zasahovania do výchovy detí,
- Ø zabezpečenie základných materiálnych podmienok rodiny,
- Ø neprítomnosti patologických javov v rodine (napr. alkoholizmus, agresivita...).

Otázkou je, kam sa môžu nepočujúci rodičia obrátiť na pomoc, ak nie je možné z nejakých dôvodov zabezpečiť spomínané podmienky, alebo ak sa vyskytnú nejaké ťažkosti. V našej spoločnosti je ťažké nájsť odpoveď na túto otázku, pretože sa špeciálne touto problematikou nezaobrá žiadna inštitúcia.

Možnosti riešenia

V Čechách sa Gavelčíková pokúsila načrtnúť, ako by sa situácia dala riešiť. Jej návrhy považujeme za podnetné a inšpirujúce. V prvom rade ide o zriadenie poradne pre nepočujúcich rodičov, ktorá by im poskytovala podstatné informácie z oblasti rodičovstva, starostlivosti a výchovy detí, zoznámiť ich s rôznymi problémami, ktorým sa môžu vyhnúť (napríklad: šikana, promiskuita, drogy...). Rodičia by tiež mali mať prehľad o sociálnych dávkach, o právnych záležitostiach...

Ďalšou možnosťou je vznik ambulantnej starostlivosti a linky dôvery. Prítomnosť tlmočníka je samozrejmosťou. Poradcom by mohli byť počujúci potomkovia nepočujúcich rodičov, ktorí majú najviac osobných skúseností v tejto oblasti.

Zároveň si myslíme, že by pomohol vznik televízneho programu o výchove, ktorý by mal byť tlmočený do posunkovej reči alebo titulovaný.

Vo svete existujú programy pre počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktoré sú založené na tom, že spolupracujú aj so starými rodičmi (Sásová, 2002). Mimo už vyššie uvedeného sa zameriavajú na domácu podporu (návšteva pedagóga v rodine), výmenné skupiny (stretnutia, kde si rodičia vymieňajú skúsenosti), skupiny pre starých rodičov, „hracie“ skupiny (pre deti, ktoré nenavštevujú žiadne inštitúcie, ide o zabezpečenie kontaktu s ostatnými deťmi), spolupráca s ostatnými lekármi, so združeniami nepočujúcich osôb...

Vo viacerých štátoch (Švajčiarsko, USA) sa organizuje Mother Father Deaf Day – Deň pre nepočujúcich rodičov počujúcich detí. V tento deň sa stretávajú takéto rodiny, diskutujú, vymieňajú si informácie a skúsenosti...

Myslíme si, že podobné programy a návrhy by bolo možné a vhodné realizovať aj na území našej republiky a to prostredníctvom rôznych mimovládnych organizácií, pretože existuje málo inštitúcií, v ktorých je možné tieto problémy konfrontovať a riešiť.

5 EMPIRICKÁ ČASŤ

V empirickej časti sme sa zamerali na fungovanie konkrétnej rodiny, v ktorej rodičia sú nepočujúci a deti počujúce. Formou rozhovorov s matkou (1 krát aj s otcom), dcérou a jej učiteľkou sme sa snažili dozvedieť čo najviac o špecifikách tejto rodiny.

V rámci výskumu sme sa zamerali na otázky týkajúce sa špecifik rodiny a tiež na okruhy, ktoré sa týkajú zodpovedaniu výskumných otázok. V tejto rodine sú 2 deti. Rozhovor a analyzovanie sa týka len staršej dcéry Petry, Lukáš má len 3 roky.

Zamerali sme sa na kvalitatívny výskum. Podľa Plichtovej (in Gavora, 2006) je menej dôležité vyvodzovať všeobecnosti (zákony), ktoré platia pre celú populáciu, ako dosiahnuť užitočné a hlboké poznanie len jedného prostredia. To je hlavným cieľom kvalitatívneho výskumu. Taktiež objektivita pri kvalitatívnom výskume je sporná. Pochopenie človeka, sústredenie sa na jeho interpretáciu reality nevyhnutne zaťažujú hodnoty a je teda subjektívne. Výskumník nepracuje nezainteresované, s odstupom, chladne, naopak, je zainteresovaný a angažovaný. Nie je síce „objektívny“, ale musí byť pravdivý (Gavora, 2006).

5.1 Výskumný cieľ a výskumné otázky

Výskumný cieľ: Zistiť špecifiká výchovy a komunikácie v konkrétnej rodine, kde nepočujúci rodičia vychovávajú počujúce deti.

Výskumné otázky:

1. Akým spôsobom sa rozvíja(la) komunikácia medzi nepočujúcimi rodičmi a ich počujúcimi deťmi v konkrétnej rodine?
2. Ako prebieha(la) výchova v takejto rodine?
3. Ako zvládajú rodičia pomoc pri školských povinnostiach detí?
4. Aké moderné informačné technológie rodina využíva?
5. Ako sa zabezpečuje kontakt s počujúcimi?

6. Aká je aktuálna úroveň komunikácie u dieťaťa?

Výskumnú vzorku v našom výskume tvorila rodina, v ktorej rodičia sú nepočujúci a deti počujúce. Do výskumnej vzorky sme zaradili aj učiteľku dieťaťa.

5.2 Použité metódy a metodika výskumu

Pre diplomovú prácu sme použili výskumné metódy:

- Ø štúdium literárnych zdrojov,
- Ø rozhovor,
- Ø pozorovanie,
- Ø osobná, rodinná anamnéza.

Pre rozhovor sme mali pripravené pološtrukturované otázky, ktoré sme dopĺňali, prípadne vynechávali podľa potreby. Využívali sme zhrňujúce, analytické, hypotetické aj hodnotiace otázky na vytvorenie čo najpresnejšieho obrazu o rodine.

Vychádzali sme z toho, že dobrá prípadová štúdia vychádza z nejakého príbehu, je zaujímavá, opisuje prípad, ktorý sa stal v posledných piatich rokoch, umožňuje empatiu s hlavnými postavami príbehu, obsahuje citácie... (Turek, 2004).

Hodnovernosť výskumu sme sa snažili potvrdiť trianguláciou – je to súbor postupov, ktorými sa snažíme kontrolovať a prekonať skreslenia pri získavaní údajov, ich analýze a tvorbe teórie. Ide o pretínanie, krížovú kontrolu aspoň dvoch prvkov výskumu. Triangulácia sa dá použiť niekoľkými spôsobmi. My sme využili viaceré metódy zberu údajov, (pozorovanie, interview) a pre komplexnejší pohľad sme rozhovory s matkou doplnili o rozhovory s počujúcou dcérou a jej učiteľkou (Gavora 2006).

Zvolili sme nasledovný postup: najskôr sme si zhromaždili informácie o subjektoch výskumu, následne sme formulovali výskumné otázky, potom sme robili rozhovory, od najvšeobecnejších otázok, v poslednom rozhovore s matkou sme dopĺňali a overovali získané informácie. Tieto informácie sme dopĺňali o postrehy zo stretnutí. Každé stretnutie bolo

nahrávané na diktafón. Z auditívnej nahrávky sme spravili presnú transkripciu textu. Za každou transkripciou je stručné zhrnutie. Na základe toho sme v závere formulovali interpretácie a závery.

5.3 Miesto a frekvencia stretnutí

Pozorovania sa uskutočňovali v prostredí materskej školy, v triede kde neboli deti, v nerušenom prostredí. Stretnutie s Peťou sa odohrávalo v priestoroch ambulancie zdravotnej sestry, ktorá nám ochotne uvoľnila miestnosť, aby sme sa nerušene mohli porozprávať. S učiteľkou som sa rozprávala u nej v kabinete.

S matkou sme sa pravidelne stretávali v piatok v popoludňajších hodinách, keď chodila pre deti, aby ich zobrala z internátu domov. Prvé stretnutie bolo pred Vianocami, ďalšie v prvom týždni školskej dochádzky po sviatkoch. Stretávali sme sa v týždňových až dvojtýždňových intervaloch.

S učiteľkou a Peťou som sa stretla len raz.

5.4 Rodinná a osobná anamnéza

Obidvaja rodičia pochádzajú z rodín, kde sú samí počujúci. Matka vo svojej počujúcej rodine nikdy neposunkovala, otec sa naučil posunkovať v internátnej škole pre sluchovo postihnuté deti. Spolu bývajú momentálne v Gbeloch v rodinnom dome. Odsťahovali sa z Bratislavy po svadbe, aby sa osamostatnili. Najprv bývali v Bratislave so svokrovcami. Vzťahy otca s rodičmi matky nie sú bezproblémové, čo bolo zapríčinené komplikáciami v dorozumievaní. V súčasnosti sa stretávajú málo, približne raz do roka. Z toho vyplýva, že starí rodičia neovplyvňujú výchovu detí. Pomocnú ruku podávajú v takých prípadoch, ako je vybavovanie hypotéky a niektorých úradných veciach. Väčšinu vecí si však matka vybavuje sama, keďže jej reč je pomerne zrozumiteľná a odzveranie na veľmi dobrej úrovni.

Na otázku aké dieťa si priali, mi obidvaja rodičia odpovedali, že hlavne zdravé. Matka si priala počujúce dieťa, jej manželovi nezáležalo na tom, či bude dieťa počujúce alebo

nepočujúce, prial si najmä aby bolo zdravé. Matka podľa vlastných slov „vedela“, že budú mať počujúce dieťa, keďže v rodine ani jedného sa nevyskytovala sluchová porucha.

Matka sa narodila v roku 1979 v Považskej Bystrici. Vyrastala v počujúcej rodine, všetci jej príbuzní sú počujúci. Vyrastala s dvoma bratmi. Jej stratu sluchu je možné klasifikovať ako praktickú hluchotu, napriek tomu najmä vďaka úsiliu matky sa naučila rozprávať a odzerať tak, že sa dorozumie bez väčších problémov aj s počujúcimi. Sluch stratila v dôsledku choroby, keď mala 9 mesiacov. Jej mama ju viedla k tomu, aby sa dobre naučila hovorenú reč. V Považskej Bystrici, kde ako malá bývala, chodila do bežnej materskej školy 3 roky. Približne v jej 7 rokoch sa presťahovali do Bratislavy. Tu nastúpila na základnú školu na Drotárskej a potom pokračovala v štúdiu na Strednej priemyselnej škole odevnej v Kremnici. Na strednej škole, kde sa neskôr zoznámila so svojim manželom sa naučila aj posunkovať. So svojimi deťmi len rozpráva, neposunkuje. V súčasnosti je nezamestnaná, v poslednej dobe vystriedala brigády, v súčasnosti si hľadá prácu. Medzi jej záujmy patrí varenie, upratovanie, čítanie časopisov.

Otec sa narodil v roku 1976 v Nových Zámkoch. V jeho rodine sa taktiež nevyskytujú nepočujúci, sluch stratil keď mal 2 roky, tiež ako následok choroby. Má 100%-nú stratu sluchu. Vyrastal v detskom domove, do školy chodil na ZŠ pre deti so sluchovým postihnutím - na Hrdličkovú, tu sa naučil posunkovať. Neskôr študoval v Kremnici na SOU, kde sa vyučil za maliara. Jeho komunikácia prebieha najmä prostredníctvom posunkov.

S deťmi komunikuje veľmi málo (hovorená reč vôbec, posunky málo). Často je v práci, výchova je hlavne na matke. Má však k deťom veľmi dobrý vzťah, zaujíma sa o ne. S deťmi komunikuje prostredníctvom pár posunkov (jesť, piť, von,...). Momentálne pracuje vo Volkswagene a to v prostredí samých počujúcich spolupracovníkov. Má tam jedného kolegu, ktorý sa naučil dorozumievať sa s ním prostredníctvom posunkov a ten mu sprostredkúva základné informácie.

Zaujíma sa o dejiny, zaujíma sa o prvej, druhej svetovej vojne, autá.

Syn sa narodil 21. marca 2003 v Skalici. Chodí do MŠ na Drotárskej. Samoobslužné činnosti zvláda primerane jeho veku (jedenie, obliekanie, menšie problémy s jemnou motorikou...).

Pre výskum sme si vybrali Peťu, keďže Lukáš je ešte príliš malý, aby sa na ňom dal sledovať vplyv nepočujúcich rodičov, resp. niečo, čo nie je príznačné aj pre jeho sestru.

Petra sa narodila sa v roku 2000 v Bratislave a je prvým dieťaťom hore uvedených rodičov.

Do materskej školy chodila v Gbeloch, v mieste bydliska, išlo o bežnú materskú školu. Aj základnú školu začala navštevovať v Gbeloch, ale po 3 mesiacoch prestúpila na žiadosť rodičov na Drotársku. Osobne sa jej viac páči na Drotárskej, kde je podľa jej slov lepšia učiteľka. Pozná pár posunkov, avšak iba málo. Rada chodí do lesa s rodičmi, so psom.

Nie je nám známe, že by prekonala vážne choroby, okrem salmonelózy, s ktorou bola hospitalizovaná v nemocnici (príloha 3 – prepúšťacia správa).

6 TRANSKRIPCIA JEDNOTLIVÝCH ZÁZNAMOV:

6.1 Prvé stretnutie s matkou

Dátum: 15. decembra

Miesto realizácie: MŠ Drotárska

Dĺžka nahrávania: bez nahrávky

Poznámky: Prvé stretnutie s matkou prebehlo v MŠ na Drotárskej, keď si prišla pre syna Lukáša. Vysvetlila som jej, že študujem na VŠ a robím záverečnú prácu, či by bola ochotná so mnou spolupracovať. Dohodli sme sa na stretnutí. Navrhla som, že môžem prísť ku nim domov, ale matka povedala, že bývajú ďaleko a ponúkla sa, že ona príde do BA. Nakoniec sme sa dohodli, že sa porozprávame, keď príde vyzdvihnúť deti z internátu. Keďže matka dobre rozpráva, nepotrebovala som tlmočníka posunkovej reči.

6.2 Druhé stretnutie s matkou

Dátum: 22.12.2006

Miesto realizácie: MŠ Drotárska

Dĺžka nahrávania: 55 min

Poznámky: Matka prišla aj s manželom, ktorý len posunkuje, pri rozhovore mu robila tlmočníka. Spolupráca s nimi bola veľmi dobrá. Mala som pripravené otázky na pološtrukturované interview, ktorých som sa pri rozhovore držala.

ja: Dobrý deň, takže môžeme začať s tým, chcela by som sa vás spýtať, že či máte nepočujúcich v rodine.

matka: Počujúci všetko.

ja: Všetko počujúci?

matka: Áno, všetko počujúci, on aj ja, ale keď sme narodili, tak sme počuli, obidvaja, potom naraz sme ochoreli.

ja: Čiže vlastne od malička nepočujete?

matka: Mhm.

ja: V akom meste bývate, keď sa môžeme spýtať? Mesto, odkiaľ ste

matka: Teraz kde bývame?

ja: Áno.

matka: V Gbeloch, v Gbeloch, sami v rodinnom dome. (tlmočí manželovi, o čom sa rozprávame)

ja: Dobre, takže rodičia sú počujúci, to bola jedna moja otázka, vy ako počujete?

matka: Koľko percent počujem?

ja: Áno.

matka: 89 % nepočujem a on na 100%.

ja: A vy hlavne odzeráte?

matka: Áno, aj mam strojček, aby trochu lepšie počula.

ja: Dobre, ďalej by som sa vás chcela opýtať, ako komunikujete s deťmi.

matka: Komunikácia, ako rozprávam? Keď dcéra bola malá, bábätko, ja som musela rozprávať, moje aj mužove trošku, hlavne keď muž ju volá. Má zlé hlasivky. Keď volám „Petra“, tak sa otočí, mám dobré hlasivky. Keď bola trošku väčšia, rok a pol, mala som problémy, lebo ona otočila a rozprávala, som jej hovorila sa musí otočiť, pozeráť do očí a maminka bude pozeráť na ústa. Dva týždne sme trénovali, že keď ona rozpráva musí otočiť, stále musí vypytovať to isté, pozeráť sa do očí, nebehať, rozprávať sa, priamo do očí na mňa komunikovať... Keby si spievala sama, tak mi to nevadí, keby niečo potrebovala, tak sa musí pozeráť do očí na mňa.

ja: Váš manžel sa s deťmi ako rozpráva?

matka: Keď bola malá,... málo posunkov vie, málo vie. Väčšinou chodí do práce, má aj tri smeny, málo je doma, väčšinou ja. (tlmočí manželovi)

matka: (tlmočí , čo hovoril otec) Povedal, že keď má čas, tak venuje deti posunkovú reč trošku, ale väčšinou nemá čas, robíme, prerábame dom, málo venuje...

V robote, v kolektíve sú všetci počujúci, ale mal tam aj nepočujúcich. Jeden kamarát otravoval, stále chodil za nim, že sa chce naučiť posunkovú reč. Tak sa učili posunkovú reč a rozumejú...

ja: Kde pracuje?

otec: Volkswagen, pruženie, kontrola. Kontrola je lepšia robota. Predtým bolo viacej nepočujúcich. 9 rokov tam robí...

ja: Vy robíte?

matka: Ja som dala výpoveď, sme nedostali peniaze, výplatu. Teraz sme boli, ale bolo zavreté, som chcela protestovať v Bratislave, zavreté, taká agentúra... (posunkujú, tlmočí, čo povedal otec)

Dávno boli 4 nepočujúci v kolektíve, neprepustili ich, ale dali im druhú robotu, lebo keď 4 ukazujú, že nesústredia sa na robotu. Tak predsa len každý musí, keď nepočuje... Ukazujú si čo nového, veselo je. Keď sa nudí, tak pomaly čas.

ja: Kam ste vy chodila do školy?

matka: Ja? Do materskej škôlky som chodila do počujúcej, lebo som sa narodila v Považskej Bystrici, keď som bola prváčka, sme sa presťahovali, na Drotársku som chodila, som skončila, potom na strednú školu v Kremnici. Manžel chodil na Hrdličkovej, ale nakrátko, lebo potom poslali do detského domova, bol sirota, mama sa vôbec nestará. On chodil do školy v Kremnici na učňovku – maliar, ja na odevnú, tak sme sa stretli...

ja: Keď boli deti malé, ako ste vedeli, že plačú? Mali ste signalizátor plaču? Kedy ste vedeli, že k nej v noci vstať?

matka: Krik počujem, ale on nie. V noci som nechala načúvací aparát, nechala strojček v noci, ale som nemala baterku, to je problém, ale ona sa kýve kope, nohy, rukami keď plače. Keď buchne, takto (ukázala), tak aj on (manžel) cíti a vstane. Ale väčšinou nosím strojček. (tlmočí manželovi, o čom sa rozprávame)

ja: Starí rodičia detí sú počujúci alebo nepočujúci?

matka: Kto?

ja: Starí rodičia..

matka: Počujúci všetko.

ja: A ako často sa s deťmi stretávajú?

matka: Málo, málo.

ja: Zďaleka sú?

matka: Pol roka som nevidela a teraz písali, že zajtra musím k nám, lebo dajú darčeky...

ja: A oni kde bývajú?

matka: V Bratislave, moji rodičia a manželova mama býva v Nitre, sa presťahovala zo Štúrova. (tlmočí, posunkujú)

matka (prekladá, čo hovorí otec) 2 roky keď bol malý ochorel, ja 9 mesiacov.

ja: Aké ste očakávali dieťa, že sa vám narodí? Očakávali ste, že bude počujúce, alebo nepočujúce? Alebo to bolo jedno?

matka: Ja som myslela na dobré, že bude počujúce, lebo som vedela, že moji rodičia počujúci, ja som vedela na 100 %, že chcem zdravé a počujúce dieťa. Ale myslela som na dobré, nemyslím na zlé, lebo to je nešťastie... (posunkuje s manželom)... To je jedno, hovorí, ale ja som chcela počujúce: ďaleko škola, stredné školy ťažko, pre počujúcich je veľa výhod...

ja: Máte doma rádio?

matka: Rádio máme, ale není dobrý zvuk, také staršie rádio.

ja: Televízor?

matka: Najviac televízor deti počúvajú, v televízore rozprávky... (zapája sa otec) Problém, keď tí dvaja jeden chce rozprávku, druhý chce rozprávku, máme 2 televízory (smiech). Raz sa stalo, že dcéra v noci vracala, v noci a ona, že „mama, mne je zle“, nemala som strojček, dcéra išla zasvietiť lampu, bolo to nepríjemne, ale čo mám robiť (tlmočí manželovi) Málakedy sa stáva, že malý plače a dcéra ma niekedy budí, že malý plače. Niekedy necítim, niekedy áno, ale väčšinou áno.

ja: Deti sú s vami v izbe? Spolu s vami spia?

matka: Áno, my spolu spíme. Mame jednu izbu. Potom neskôr spravíme podkrovia, dve izby, aby malý zbojník býval sám (Lukáš).

Mali sme pripravené pomôcky na to, keď plačú bábätká, blikalo nám to červené, som kúpila, ale nepomáhalo nám to. Cítim väčšinou aj tak. Boli sme vonku, malá stále plakala, teta sa pýtala, vaša dcéra plače, tak som išla dovnútra a ona plakala. To bolo asi 5 minút...

ja: Máte doma aj počítač?

matka: Mám počítač, nemám internet, ale taký obyčajný počítač, pre deti na hry. Slabá pamäť (doplnil pán S.).

ja: Chodievate z deťmi aj na kultúrne predstavenia? Kino, divadlo...

matka: Divadlo, kino, deti... málo. (posunkujú)... Keď je karneval, tak áno. Kino... boli sme, ale málo. Málo rozprávky dávajú.

ja: Pomáhal vám niekto s výchovou? Mali ste niekoho? Opatrovateľku, starí rodičia...

obidvaja: Sami...

ja: Aké sú deti? Poslúchajú?

matka: Poslúchajú, ale vymýšľajú (smiech).

ja: Aj ste ich nejako trestali? Dostávali nejaké tresty, keď boli zlí? Vyhrešili, napomenuli, bili?

matka: Nerozumiem.

ja: Keď sú deti zlé, neposlúchajú...

matka: Ja poviem prestaňte, alebo nerob to, prvýkrát, keď nepočujú - druhýkrát, keď nepočuje tretíkrát, zbijem, Jedine po zadku stačí, len trochu silno. Potom keď plaču, nechám ich na pokoji a potom prestanú, nebudem vykrikovať stokrát...(posunkujú)

Dcéra keď neposlúcha, tak plače, ona sa schová niekde v izbe, sa schováva, keď plače necháme na pokoji a potom sama príde alebo nepríde. To trvá asi 5 minút. (posunky) A dcéra špekuluje, že napríklad keď je polievku a vidí, že druhé je lepšie ako prvé, tak musí všetko zjesť a potom bude 2. jedlo, ona poslušne zje všetko...(posunky) Je moc tvrdohlavá, poviem zober vidličku, ale nemám problém, všetko ľúbi. (posunkujú).

Niekedy je nervózna dcéra, som povedala, že nesmieš byť taká nervózna, lebo budeš chorá, je to nemoc (smiech). Niekedy nervózna, neviem prečo. Nejaké porušenie, porucha? Neviem, nejakú náladu má alebo neviem...

ja: Keď boli deti malé, tak vyšetrovali lekári, či sú deti nepočujúce, alebo ste to zistovali vy? (nepochopená otázka, skúšam preformulovať)

ja: Či sú počujúce alebo nepočujúce...

matka: Čoho? lekárske? Ja poviem, oni vyšetrí.

ja: Keď sa narodili deti, vyšetrili im sluch? Hneď pri narodení?

matka: Keď sa narodila Peťka, sme bývali s rodičmi, bola u veľa lekárov, oni klopali, ona sa otočila, tak počuje. Vyšetrenie na Kramároch, neviem koľko mala týždňov alebo mesiacov, si nepamätám, musela som sa objednať a vyšetřili ju.

ja: Pomáhal vám niekto, keď sa deti učili hovoriť?

matka: Ja. Všetko.

ja: S kým sa stretávali – s počujúcimi?

matka: Keď som s Petruškou chodila do materskej škôlky počujúcej v Gbeloch, tam sa naučili rozprávať, ale ja som skorej vybavila na logopédiu v Skalici, ona povedala, že je moc skoro, ja že nevádi, to potrebuje, nech sa naučí. Ona je šikovné dievčatko, sa naučila „š“, „č“, „g“..., taký rozdiel, no ale Peťka ona už zvláda. Lukáško nevie povedať „r“. (tlmočí to aj manželovi)

ja: Vy ste na deti aj posunkovali niekedy, alebo stále len hovorili?

matka: Akurát logopedička hovorila, že musíme aj posunkovú reč kvôli manželovi. Ja väčšinou rozprávam (tlmočí manželovi, o čom sa rozprávame).

Bola som prekvapená predvčerom, deti mali vystúpenie vianočné a ona ukazovala (smiech), úplne zvláštne. (posunkuje pán S., matka prekladala): Keď bola malá dcéra, tak rozprávala: nepočujem!, nerozumiem!, ona rozprávala, ani odzerať nevie... a kričala otcovi do uší: ona n e r o z u m i e, bola nervózna, povedal (manžel), že ona musí ukazovať, potom ona ukazuje prstom, ale ja ju musím naučiť... (posunkujú)

A teraz ona vie, keď spraví všetko a položí: mama chcem papať, tam je jedlo, dobre, všetko jej pripravím, už je veľká, keď bola malá, tak to bolo inakšie... (posunkujú, matka tlmočí o čom hovorili): Keď som doma z práce a muž je vonku a dcéra povie, že ide s kamarátkami a muž sa vráti domov, povie jej radšej tu, ako na dvore, on jej otvorí a je na dvore, také jednoduché posunkovú reč...

On ľúbi syna, je trochu rozmazaný, môj, môj, môj (smiech).

ja: Ako malá ste posunkovala alebo hovorila?

matka: Ja som nevedela posunkovať. Mama povedala, že prasa, prasa, prasa. Musela som vidieť prasa. Som videla, že bravčová masť, tam bolo nakreslené prasa, hlavu. A preto povedala prasa, ale to je masť, som nevedela. V obchode som pýtala, som ukazovala, čo som chcela, niekedy kúpili, niekedy nie. Ako kedy. (posunkujú) Keď predávajú salámy, on chce vypýtať a kúpi inakšiu salámu. To nevádi (smiech).

ja: V obchode ukážete, že „toto“ alebo hovoríte?

matka: Ja dneska?

ja: Napríklad.

matka: Lebo ja ukazujem napríklad na kuráciu šunku, štvorčekové, neviem ako sa to volá, vidím veľa druhov šunky, tak neviem... problém obchod. (posunkujú)

On chcel kúpiť 6 kusov klobás a ona dala 6 kíl... On sa hanbí, lebo strašne veľa nepríjemností. Dali sme do pivnice, ale je to strašne veľa 6 kíl klobás. 6 kusov ona nerozumela, tak čo mal robiť... Je tam problém, ale v obchode v Gbeloch oni poznajú. 320 deko, niekedy ukazuje. Oni poznajú v Gbeloch, keby Kúty, Bratislava, tak je problém. (posunkujú)

ja: Je v Gbeloch veľa nepočujúcich?

matka: Málo. Jedna rodina nepočujúcich, ale deti počujúceho... Má tam kamaráta, dvaja, ešte jedna taká mladá, dievča – Monika, na Hrdličkovej, kamarát čo chodí do Volkswagenu, Veronika, ona už dávno skončila.

ja: Prečo ste išli do Gbelov?

matka: Lebo mala som rodičov a nebolo to dobré. Tak sme hľadali rodinný dom, v Bratislave je draho, tak sme zobrali na splátky. Moji rodičia nerozumejú s mužom a nebolo to dobré. My chceme byť sami, máme pokoj. (posunkujú, tlmočí pána S.)

Jeho mama je Maďarka, maďarsky rozpráva, keď bol malý, tak rozprával po slovensky, šiel niečo povedať a jeho mama sa sťažuje, že nerozumie, lebo je Maďarka...

ja: Deti vedia niečo po maďarsky?

matka: Nie, vôbec nie, my tam málo chodíme. Ja ani po záhorácky niekedy nerozumiem. Dcéra vie, že bila ako bije, že byla som, nie ako bola, problémy (smiech).

ja: Vy ste používali načúvací aparát pred tým, ako sa deti narodili?

matka: Áno, ale on nie. Keď som bola malá, som mala také dve sluchátka, teraz je modernejší.

ja: Myslíte, že vaše deti by sa vedeli dorozumieť posunkami? Rozprávajú sa s niekým?

matka: Deti vedia, ale málo posunkovú reč, málo. Logopedička povedala, že musím ja učiť posunkovú reč. Ja väčšinou doma furt mám robotu a málo venujem deti. (matka tlmočí, čo povedal jej manžel): Dcéra keď bola malá, ona utekala pred autom, čo chodia autá, ale stihla,

manžel sa bál a povedal, že nemôžeš, potom môžeš zomrieť, ona nepochopila. On si zobral pomaranč, nechal autá, nech chodili a normálne pomaranč praskol. Dcéra pozerala, povedal: rovnako aj ty budeš, ona sa bála už potom. Ale môj syn, on sa bojí, že? „Mama ďalej, lebo auto ide, ďalej!“ Ale úplne ďalej, syn vie, ale dcéra nevedela.

A také skúšky, som mala žehličku, položila som hore, dcéra sa chcela dotýkať, hovorím: nemôžeš, to páli. Ona neverila, dotkla: „Páli!“, aj radiátor... To je skúška, druhýkrát nie. Aj syn takto, žehličku nie, ale radiátor... páli, nabok... (posunkujú, tlmočí pána S.)

Prvýkrát na automate na 10 korún, čo sa hýbe, išli na auto. Manžel nevedel, hodil korunu a neišlo to. Malý nervózny: „pokazené, pokazené“. Začal nervózny plakať, potom keď už bol väčší, tak potom už nie. Sa naučil.

Prišli za nami deti, tak sa zvitáli s rodičmi.

ja: Ako často sa deti stretávajú so starými rodičmi?

matka: Oni chodia raz do roku. (deti behajú, pýtajú sa...)

ja: Peťa sa dobre učí?

matka: Dobre, keď chodila do počujúceho, nemala som problém, potom došla sem, trochu problém, lebo vychovávateľka si nedáva pozor na dcéru domácu úlohu a ona zobrala domov, pozerám, lebo ja som varovala, ona pekne písala a dostala nálepku. Nie známku, ale nálepku. V škole celý týždeň škaredo písala, vygumovala, znova napísala, ale škaredo. Som bola z toho hotová. Ja doma pozerám a ona pekne píše. (Peťa nahlas kričí, púta maminu pozornosť)

ja: Ďakujem za rozhovor, dobre sa mi s vami spolupracovalo.

Dohodla som sa na ďalšom stretnutí po sviatkoch.

Zhrnutie:

Rozhovor som začala otázkami týkajúcimi sa základných informácií o rodinách oboch rodičov, práci a škole, ktorú navštevovali. Tiež ma zaujímalo, akým spôsobom prebieha komunikácia s deťmi. Matka s deťmi rozpráva, neposunkuje. Trvalo istý čas, kým sa Peťa naučila, že keď rozpráva, musí pozerieť na matku, aby jej videla na ústa.

Keď bola Peťa malá, mala problémy pochopiť, že otec ju nepočuje, prejavovala to kričaním priamo do ucha, nervozitou. Matka opisovala Peťkine správanie v detstve ako zlé.

Komunikácia medzi otcom a deťmi je ojedinelá, ale veľmi pekne ho vystihuje príhoda, keď Peťa utekala cez cestu a skoro ju zrazilo auto. Stihla prebehnúť, ale neuvedomovala si nebezpečenstvo. Vysvetľovanie otca nechápala, tak jej názorne ukázal, že keď hodí pomaranč na cestu, tak ho zrazí auto, a že to sa môže stať aj jej. Na tomto príklade to pochopila. Majú svoj spôsob komunikácie, ktorým sa dokážu dorozumieť. Dôležité je, že otec má snahu o komunikáciu s deťmi. Otec sa tiež snažil zapájať do rozhovoru pri niektorých otázkach, jeho manželka mu tlmočila.

Slovný prejav matky je na pomerne dobrej úrovni, na otázky odpovedala dosť dlhými vetami a aj jej odzveranie je veľmi dobré. Výchovu zvládajú sami, nepomáha im opatrovatelka ani starí rodičia. Kontakt s počujúcimi deťom rodičia zabezpečili prostredníctvom návštevy v bežnej materskej škole, o zlepšenie hovorenej reči sa starala logopedička. Deti posunkovú reč neovládajú, aj keď logopedička im odporučila, aby ju rodičia svoje deti naučili.

Na konci stretnutia som im hovorila o tom, čo študujem, snažila som sa aj trošku posunkovať, aby som mala aj kontakt s otcom. Po rozhovore som sa dohodla na ďalšom stretnutí po sviatkoch.

6.3 Tretie stretnutie s matkou (aj s otcom)

Dátum: 12.1.2007

Miesto realizácie: MŠ Drotárska

Dĺžka nahrávania: 45 min

Poznámky: Prostredníctvom SMS sme sa dohodli, že sa stretneme v MŠ o 14,50. Stretnutie trvalo hodinu a pol. V priestoroch MŠ sme sa rozprávali v hornej miestnosti, zatiaľ čo deti sa spolu hrali vedľa. Mala som pripravené otázky, ktoré som dopĺňala podľa aktuálnej potreby.

ja: Takže dnes moja prvá otázka: kedy deti vodíte do školy a do škôlky a kedy pre ne chodíte.

matka: Teraz alebo predtým? (keď mala robotu...)

ja: Najprv predtým. Stačí deň. V pondelok?

matka: V nedeľu večer. V nedeľu večer ja s mužom, lebo muž má voľno, dovolenku do 30. januára ide do roboty. A preto ja s mužom aj deti, sme ich doniesli sem do internátu v nedeľu večer autom, lebo je veľa vecí.

ja: A domov?

matka: Domov v piatok ráno, muž väčšinou chodí do roboty. Vlakom cestujeme.

ja: Koľko času trávite napríklad v sobotu s deťmi, alebo ako trávite čas?

matka: Keď idem domov periem, pripravím jesť, ale s deťmi málo strávim, lebo robím poriadky a v sobotu ráno, keď vstanú uvarím čaje, pripravím raňajky a deti pozerajú rozprávky, alebo idú von, ja pripravím obed, zavolám deti domov jesť... a poobede periem, a málo trávim s deťmi času.

ja: A váš manžel robí aj v sobotu?

matka: Chodí do roboty podľa plánu... keď je voľno, potom na prechádzku alebo výlet alebo tak niečo...

ja: Máte súrodencov?

matka: Ja mám 2 bratov, mladších bratov, jeden robí v Bratislave ako zdravotník, a druhý chodí do školy na počítačové... neviem ako to povedať... na strednú školu.

ja: A manžel má súrodencov?

matka: Manžel má, ale nevlastnú.

ja: A stretávajú sa?

matka: Málo.

Peťa pribehla: Mami? My sme videli dúhu. Tuto.

matka: No dobre, my sa rozprávame. Nevyrušuj ma, áno? Nehnevaj sa.

ja: Máte ešte nejakú rodinu, s ktorou sa stretávate?

matka: Ja áno, málo, aj muž málo. Bývajú ďaleko. Ja v Bratislave, muž v Štúrove.

ja: Kamarátov máte viac medzi počujúcimi alebo medzi nepočujúcimi?

matka: Viac nepočujúci. Počujúci dobre, ale ťažko rozumiem. Rýchlo rozprávajú...

ja: V Bratislave alebo v Gbeloch?

matka: V Gbeloch rozprávajú po záhorácky, mám problém – porozumenie. Inakšie rozpráva po záhorácky, ja som hotová. Máme jeden, dva, hlavne susedia. To je všetko. Ešte v škôlke,

Peťka v škole má jednu kamarátku dobrú, tá chodí s nami, má jednu, tak no... hlavne učiteľky poznáme, ale niektoré aj záhorácky, niektoré po slovensky. Ale podľa zákonov majú hovoriť po slovensky.

ja: Ako sa deti učili hovoriť? S vami, alebo ešte niekto s nimi rozprával?

matka: Ja. Ja som sama všetko a keď Peťka mala 3 roky alebo 4 roky, ja som poprosila doktorke, že aby chodila na logopédiu, aby sa učila viac rozprávať napríklad „š“, „č“, „d“, „r“, tak preto sme chodili na logopédiu. Aj do škôlky, aby sa naučila s deťmi rozprávať.

ja: Teraz chodia k logopedičke?

matka: Peťka nie, lebo má sedem rokov tak nie.

ja: A Lukáško?

matka: Lukáško teraz ešte malý, ale asi nabudúci rok pôjde.

ja: Tu v škôlke nenavštevujú logopedičku?

matka: Povedali, že je tam logopédia, ale... mne nepovedala, neviem.

ja: Kde sa deti stretávajú s počujúcimi?

(nerozumie, ukážem jej to napísané na papieri)

matka: Jáj, v Bratislave, napríklad v rodinách, my bývame v Gbeloch, tam sú aj deti, oni sa hrajú aj rozprávajú, ale Peťka veľa rozpráva, Lukáško málo.

ja: Čiže vonku, keď sa stretnú s deťmi...

matka: Mhm, na dvore, pri uliciach...

ja: Rozumiete, keď sa medzi sebou deti rozprávajú?

matka: Jáj, deti? Peťka áno a Lukáško nevie povedať „r“, tak ťažko rozumiem. A keď sa otočí a rozpráva, nepozera do očí na mňa. Keď vôbec nerozumiem Lukáško čo rozpráva, tak poprosím Peťku, čo povedal Lukáš. Peťka mi pomôže.

ja: A keď sa oni dvaja rozprávajú medzi sebou...

matka: Peťka a Lukáško?

ja: Áno, tak viete o čom?

matka: Áno, vidím, že oni sa rozprávajú, aj ukazujú knižku niečo na obrázku...

ja: Musíte im vidieť na ústa?

matka: Mhm.

ja: Čítali ste deťom aj rozprávky?

matka: Áno, ale málokedy. Keď som bola slobodná matka, ehm materskú dovolenku (opravila sa) keď som mala, som furt čítala, keď robím, tak málo.

ja: Majú deti záujem o posunkový jazyk?

matka: To je ťažko a musí zapamätať. Stačí keď naučíš mama – mama (ukáže) a potom ona si to pamätá. Potom neskôr, keď som jej viackrát zopakovala, ona si to zapamätala. Peťka je trochu lepšia, ale Lukáško je lenivý (smiech). Ale nevádi, postupne sa naučí.

ja: Keď niečo chcú, keď si chcú niečo vypýtať, idú za vami, alebo za mužom?

matka: Nerozumiem.

ja: Za otcom idú alebo za mamou, keď niečo chcú?

matka: Nerozumiem tomu.

ja: Niečo sa chcú opýtať oni dvaja, napríklad „Chcem jesť“, idú za vami, alebo za ich otcom?

matka: Keď pýtajú jesť?

ja: Napríklad.

matka: Napríklad, keď ja mám voľno, tak dám. Keď nemám voľno, tak poviem, choď sa opýtať tata. Lebo tata je voľno, on leží napríklad, tak deti pýtajú tatinkovi a potom on spraví. Keď mám voľno, tak ja, ale väčšinou ja.

ja: Pomáhajú deti vám v komunikácii s okolím? Komunikovať?

matka: S okolím?

ja: Napríklad v obchode, alebo niekde...

matka: Nie, lebo Gbely poznajú. Lebo keď manžel nepočuje a povie tridsať, nakrája salámu. On nepovie napríklad že šunkovú salámu, on ukazuje prstom. A predavačka vie, akú salámu si berie. Ale ja poviem, poznáme v Gbeloch. Najlepšie je... v košíkoch berie.

ja: A nestalo sa, že ste vy povedali, Peťka povedz, že... si prosíme toto a toto a Peťka by to povedala? To sa nestáva?

matka: (záporne krúti hlavou) Lebo mne sa stalo v obchode, že som povedala 10 rožkov a ona dala tridsať. Nie, desať – jedna, nula. Furt hovorím desať a ona furt dáva tridsať. Neviem prečo.

ja: Peťka chodila do bežnej škôlky, medzi počujúce deti. Ako sa jej tam darilo?

matka: Dobre sa darilo, keď mala 3 roky, tak som poslala do počujúcej, aby sa naučila rozprávať, lebo ona málo len rozprávala a pritom sa naučila. Ale aj záhorácky sa niekedy pomýli, že bola, namiesto bola (smiech).

ja: A Lukáško chodil len sem do škôlky?

matka: Lukáško chodil aj v Gbeloch rok. Keď mal dva a pol roka. Vedel viac rozprávať, bol trochu lenivý, ale vedel viac rozprávať predtým v škôlke. Aj vedel pekne spievať...

ja: Prečo ste zvolili túto materskú škôlku na Drotárskej, aj základnú školu pre Peťku?

matka: Prečo? Lebo tu máme obidvaja prácu. Na Záhorí žiadna práca není. Keď bude väčšia, alebo Lukáško, keď bude väčší, keď bude prvák, vyskúšame Peťka, Lukáško vstanú sami, budú sa obliekať, idú do školy. Lebo nám aj ráno autobus, školský autobus. Aj naspäť idú sami. Som zvedavá, buď pôjde, alebo nepôjde. Keď bude dobre, bez problémov, budú dobre rozumieť, pôjdu tam do školy. Lebo tu je slabé vzdelanie a počujúci majú viacej vzdelania. Vyššie vzdelanie... malé deti mi to nevadí, keď budú väčšie, tak práca.

ja: A potom by chodili na Záhorí do základnej školy?

matka: V Gbeloch. Keby som mala prácu. Keď bude Lukáško prvák, tak 2 roky alebo 3 roky, ešte tri roky musí počkať. Alebo v Gbeloch zoberú ma, lebo riaditeľka vie, vedia o tom, že ja som nechala školu, som musela zrušiť školu, kvôli zamestnaniu, ona mi napísala papiere, že nezamestnaná, napríklad upratovačka alebo iné veci, keby počula, že je niečo voľné, tak ma zoberú, by som bola rada, aj deti naspäť zoberú. Lebo tam není robota. Ja by som nevydržala, není som taká, mám rada prácu.

ja: Deti majú viacej kamarátov tu v Bratislave alebo v Gbeloch?

matka: Peťka keď bola malá, mala 3 mesiace, tak sme sa presťahovali do Gbelov. Tam máme asi 10 rodinných domov. Ale tam sú viacej Rómovia. No a sa hrajú. Keď robia zle, tak povedia mne a ja poviem rodičom, ako sa správajú deti. Ale väčšinou nerobia zle, málo robia zle. V Bratislave poznáme jednu rodinu, kamaráti nepočujúci a počujúce deti, ale ťažko rozumejú. Robia zle, lebo rodičia obidvaja nepočujúci úplne, a deti počujúce a nepochopia všetko. Má 4 roky chlapec a povedal len mama, tata a auto – 3 veci, ale posunkovú reč nevie dobre. Preto je taký zlý chlapec. Robí zle, mama sa hnevá, kričala moc, tam málo chodíme, lebo je trochu zlý chlapec, ubližuje a tak. Druhý tiež, lebo je sám. Je ešte aj lakomý, všetko berie, ešte aj hračky. Moje deti vedia, lebo ich som naučila. Peťka bola lakomá, nemôžeš

brat', musíš pekne požičovať'. Aj Lukáško tiež trochu lakomý... Musíš požičať, potom si zvykli.

ja: Vy a Váš muž sa rozprávate v posunkoch, alebo hovoríte?

matka: V posunkoch, lebo muž ťažko odzerá. Lebo nevychovaný, mama ho nevychovala. Učiteľia tiež slabé, on bol v detskom domove, sa nikto nestará... Mne to nevaďí.

ja: A vy ste sa ako naučila posunkovať'?

matka: Ja na Drotárskej som sa naučila, ale veľmi málo, veľa rozprávajú a málo posunkujú. Keď som išla do Kremnice na strednú školu, veľa posunkovú reč, ja som bola hotová. Nevedela som, tak som rýchlo naučila,... mi pomohla spolužiačka. Ale rýchlo som naučila, také podobné veci, že bábika takto (ukázala), také ľahké veci, to viem. Ale niektoré sú ťažké.

ja: A ako ste sa naučila hovoriť'?

matka: Od troch rokov ma mama poslala na logopédiu, a som musela rozprávať viac, aj čítať knižky. Ja som vedela po troch rokoch trochu čítať knižku, aj hovoriť som sa naučila. Mala som aj slúchatká, dve slúchatká. Potom chodila do normálnej školy počujúcej a som nerozprávala lebo som nepočula dobre. Jedenkrát za týždeň sme chodievali na logopédiu. Ja som trošku trpela, na začiatku som nechcela vôbec a mama bola prísna. Potom keď som skončila na materskej škôlke a som nastúpila do prvej triedy v Bratislave, sme sa presťahovali preč, pre sluchovo postihnutých, nie tu, ale druhej školy. To bolo dávno.

ja: Do tej počujúcej základnej školy ste ako dlho chodila?

matka: Nie základná, materská.

ja: Do materskej.

matka: 3 roky, asi 3 roky a potom na základnú školu, to bolo... kde to je Hroboňova? Neviem, stále som chodila niekde „hro-“, a potom tu, to je nová škola, 8 rokov.

ja: A ako bolo v Kremnici?

matka: V Kremnici výlet?

ja: Na strednú školu ste...

matka: ...na strednú školu 5 rokov. Som mala 18, keď som končila. Ale učiteľia neboli spravodliví. Tuto som mala dobré vysvedčenie, som bola vyznamenaná. Ale na strednej som prospela. Myslím, že závideli, alebo neviem. Mala som aj rande, a ja neviem... Spolužiaci mi

hovorili, že mám dostať jednotku, že som dobre povedala a som dostala trojku. Mne sa to neľúbi, učitelia. Nie všetci, niektorí.

ja: A čo ste tam vyštudovala?

matka: Strednú priemyselnú školu odevnú.

ja: A aj ste robila v tom obore?

matka: ? (neporozumela)

ja: Šili ste niekedy? Robila ste to, čo ste vyštudovala?

matka: Áno, ale málo šijeme, veľa učiva. Jeden deň šijeme a 4 dni učíme, to je moc a tak málo zapamätáme, ako šijeme. Na učňovke 3 dni šijú a 2 dni učia. To je výhoda, ale ja som mala alergiu na prach, sa nedalo, hovorili, že musím na strednú školy. Ale je len v Kremnici jedna. A teraz sú veľa stredné školy: gymnázium, ekonomické, modelárstvo.

ja: Peťke sa tu páči v škole?

matka: Áno, mi hovorila, že lepšie ako v Gbeloch.

ja: Chodila aj do prípravky alebo rovno do prvej triedy?

matka: Do prvej triedy.

ja: Prípravka?

matka: Nepočujúci. Na začiatku v septembri chodila do počujúcej. Ale ja som nastúpila sem v novembri, tak november, december, január – tri mesiace.

ja: Dobre, ďakujem.

Zhrnutie:

Rodičia trávia s deťmi podľa vlastných slov málo času. Keď majú viac voľna, snažia sa naplánovať prechádzku alebo výlet. Viac kamarátov má nepočujúca matka medzi nepočujúcimi, lebo počujúcim ťažko rozumie. V tomto rozhovore som sa zamerala na matkine detstvo, ako sa naučila hovoriť, posunkovať, na obdobie jej štúdia. Považujeme to za východisko súčasného spôsobu výchovy jej detí.

Deti sa stretávajú s počujúcimi rovesníkmi najmä vonku v Gbeloch. Rodičia ich na tlmočenie s počujúcimi zatiaľ vôbec nevyužívajú.

Pred týmto rozhovorom som sa stretla s matkou v autobuse na ceste do MŠ, pred rozhovorom som jej dala prečítať okruh otázok, aby si ich pozrela, či všetkým rozumie. Pozastavila sa pri

jednej, tú som jej povedala inými slovami. V tomto rozhovore má veľkú výpovednú hodnotu otázka prečo sa rozhodli rodičia dať svoje počujúce deti na Drotársku. Hovorenú reč považuje matka za dôležitú, chce aby jej deti dobre hovorili a MŠ na Drotárskej považuje len za dočasné riešenie.

6.4 Štvrté stretnutie s matkou

Dátum: 18. 1. 2007

Miesto realizácie: MŠ Drotárska

Dĺžka nahrávania: 35 min

Poznámky: Dohodla som sa s matkou prostredníctvom SMS, že sa stretneme už vo štvrtok a nie v piatok ako obvykle, pretože prišla pre Lukáška skôr, mali ísť v piatok k lekárovi. Stretli sme sa o piatej hodine, stretnutie trvalo približne hodinu. Počas rozhovoru sa Lukáško hral s ostatnými deťmi. S Peťou som sa nestretla, otec ju mal prísť vyzdvihnúť v nasledujúci deň.

ja: Chcela by som sa spýtať, kedy sa narodili deti. Dátum narodenia.

matka: To viem (smiech).

ja: Dátum narodenia Vás aj manžela.

matka: Ja aj manžel viem... Najprv Lukáško, sa narodil 21. marca 2000, Petruška sa narodila 1. marca 2000, počkaj 2000 ... pardon, Lukáško sa narodil 21. marca 2003, Petruška 1. marca 2000, ja 11. mája 1979, muž Peťo 15. januára 1976.

ja: A kde?

matka: Miesto?

ja: Áno.

matka: ja Považská Bystrica, muž v Nových Zámkoch, Petruška v Bratislave, Lukáško v Skalici...

ja: Každý inde? (smiech)

matka: Áno.

ja: Chcela by som sa spýtať na Peťu, na Peťku, že akých má kamarátov, počujúcich alebo nepočujúcich.

matka: Ja alebo Peťka?

ja: Peťka.

matka: Peťka má veľa počujúceho kamaráta. A nepočujúcich,... no má málo, málo...

ja: A má?

matka: Má, ale málo. Ale menšie deti, nie veľké, ale menšie deti. Ťažko rozprávajú, ale nevadí. Prvýkrát sa... má kamarátku.

ja: Aký je vzťah Peťky s Lukáškom? Majú sa radi? Alebo sa aj bijú?

matka: (neporozumela otázke, mimika)

ja: Peťka a Lukáško...

matka: Niekedy dobre, niekedy nie. Nie bijú, ale robia zle. Keď počítajú hračky, tak keď má jednu hračku, tak problém, keď dve, tak pokoj. Ale keď bol menší, tak nerozumel, keď väčší, tak to je lepšie, ja som musela postarať. A teraz vychovávateľka hovorila, že Lukáško a Peťka na večer stretli a sa objímali a dali pusu (smiech).

ja: Áno?

matka: Ja som bola hotová. A doma dobre – zle, ako kedy, podľa toho, akú majú náladu alebo tak.

ja: Aj sa spolu hrajú?

matka: Niekedy spolu hrajú, niekedy. Niekedy sami, niekedy spolu, ako sa cítia deti.

ja: Chodíte do klubu Nepočujúcich?

matka: Áno. Áno chodím.

ja: Áno? Povedzte o tom niečo.

matka: Máme klub v Senici, nie Skalica, ale Senica... a tam chodím len Vianoce keď sú, Mikuláš a tak. V júni opekajú, Medzinárodný deň detí, súťažia a opekajú. Ale nie každý mesiac ako je poradňa alebo tak, to nechodíme, málo, lebo kvôli mužovi málo... aj v sobotu, nedeľu chodí do roboty... Sa stalo, že v zime muž bol v práci, a ja som chcela ísť a nemala som dobré spoje. Tak som poprosila jedného kamaráta v sobotu... a mal veľa rokov, tak som poprosila, aby zobral auto. Ale musela som zaplatiť benzín. Veľmi dobre sa bavím, keď som, aj počujúci, aj nepočujúci aj deti.

ja: Celá rodinka chodíte spolu? Všetci spolu chodíte?

matka: No, my sme traja, ale muž bol v robote, som mala smolu.

ja: Det'om sa tam páči?

matka: Áno.

ja: Sledujete programy v televízii? Pozeráte programy pre nepočujúcich?

matka: Televízny Klub Nepočujúcich. Nemám... nekupujem časopisy a niekedy zabudnem, každé 2 týždne tam dávajú vo štvrtok tuším... neviem o koľkej. Niekedy nie a niekedy áno, ale väčšinou nie, väčšinou nie.

ja: A časopisy?

matka: Časopisy nie. Ale muž chce, musíme objednať. Chce Gong alebo tak niečo.

ja: Mám ďalšiu otázku, často meškáte? Alebo chodíte načas?

matka: Ja? Sem do školy?

ja: Celkovo.

matka: Väčšinou skorej a málokedy neskoro... podľa autobusy, vlaky meškajú alebo tak, ale väčšinou skorej.

ja: Pýtam sa preto, lebo sa hovorí, že veľa nepočujúcich je nedochvil'nych. Často meškajú. Ale to sa len tak hovorí asi...

matka: Ja nerada meškám, nerada.

ja: Aké hry sa s det'mi hrávate?

matka: Aké hry?

ja: Iba s bábikami, alebo sa aj hrávate nejaké hry?

matka: Deti vedia, spievajú, vedia, no v škôlke sa naučili počujúcej, a teraz nepočujú, tak nespievajú... A Peťka rada číta, pozerá knižku, rozprávky, nejaké obrázky, aj kreslí a počúva rozprávky. A Lukáško najviac pozerá rozprávky, najviac. A hry málokedy, málo, ale knižku nie.

ja: Vy máte rada knižky?

matka: Máme knižky.

ja: Ale či máte rada.

matka: Ja knižky nie, lebo napríklad ja mám doma. Čítam a nerozumiem slová, a ďalšie slová, ma to nebaví. Nakupujem časopisy aj rodine, skoro všetko, ale málo, nerozumiem – ťažké slová.

ja: Aké časopisy?

matka: Žena a život... to mám najradšej, tam ľahké články, to pochopím... Niektoré málokedy, ale v knižke je zložité, tam nerada čítam.

ja: A televíziu pozeráte?

matka: Áno, áno, normálne... Ale nie stále, keď som unavená, tak nepozerám. Keď mám čas, tak pozerám... Ale väčšinou deti rozprávku.

ja: A vy čo máte rada? Čo rada pozeráte?

matka: Romantický film, trošku komédia..., nie takú bláznivú, ale trošku komédia, rozprávkové filmy...

ja: A ako rozumiete, keď je romantický film? Rozumiete?

matka: Nerozumiem, čo oni rozprávajú, ale podľa povahy, či zlá alebo dobrá.

ja: A filmy s titulkami? Titulky?

matka: Niekedy nie, niekedy áno, ale v Českej republike dávajú. Ale málokedy pozeráme. Ale čo ja viem, my ich zaradíme podľa povahy...

ja: Keď ste vybavovali byt, dom, kto vám pomáhal?

matka: Môj otec, môj otec pomáhal.

ja: Dá sa ťažko vybaviť byt?

matka: Nie, mala som hypotéku, preto môj otec vybavoval... Aj notára, aj banka, aj u majiteľka domu, všetko vybavil otec... Potom som mala dieťa, Petrušku, dvojmesačné dieťa, som sa nemohla starať, tak pomôže... Lebo on nechce, aby bolo falšovanie, problémy... on všetko vie, kde nosí a všetko spraví.

ja: A keď potrebujete niečo vybaviť na úrade, kto to vybavuje?

matka: Ja, ja.

ja: Veľa sa s manželom rozprávate?

matka: S manželom ukazujeme, väčšinou bez hlasivkov.

ja: Ale veľa komunikujete spolu? Často?

matka: Áno, áno.

ja: Vy cestujete do roboty každý deň vlakom?

matka: Áno. 2 roky.

ja: Zajtra príde pre Peťku váš manžel. Často chodí?

matka: Nie, my sme dohodli, lebo dneska idem zobrať domov Lukáška, zajtra nejdem do roboty. Idem Lukáškovu lekárku zajtra ráno, zbytočne sa vrátiť do práce s malým Lukáškom, on je rád, keď nie, som sa dohodla s mužom, on má voľno dnes, zajtra má rannú, tak som ho poprosila, aby prišiel pre Petrušku, zobral domov. Musela by som ja zobrať obidvoch, ja radšej nie, lebo Peťka je prváčka, sa tam učí. Dohodli sme sa, že on zajtra dojde pre Peťku domov. Lebo chodí do roboty, asi o pol tretej bude tu a zoberie Peťku. Ona je prváčka, tak musí, keby bola materská škôlka, ja by som zobrala obidvoch. Je prváčka, tak musí vydržať.

ja: Ako dlho ste sa s manželom poznali, kým ste mali svadbu?

matka: Rande 3 roky, a svadba bude 8 rokov, spolu je 11.

ja: A veľká svadba alebo malá?

matka: Malá svadba, malá.

ja: Kde?

matka: V Bratislave u mojich rodičov, malá svadba. Reštaurácia nie, iba doma.

ja: Pekná? Pekne na ňu spomínate?

matka: No, dobrá bola... Ale chýbali, neprišli, chýbali... Čo som pozvala a neprišli... Chýbali mi tam, ale nevadí. Asi štyria alebo piati neprišli. To ma mrzelo, ale čo narobím.

ja: Ďakujem, nadnes všetko...

Zhrnutie:

Podľa matky má Peťka viac počujúcich kamarátov ako nepočujúcich. S bratom vychádza tiež dobre. Niekedy si síce robia zle, ale keď sa po týždni stretnú, tešia sa vzájomnej prítomnosti.

Rodina navštevuje aj klub Nepočujúcich, ale len pri príležitostiach sviatku (napríklad: Mikuláš, MDD). Deti sa podľa matky cítia v spoločnosti nepočujúcich dobre.

Divadlo a kino navštevujú podľa vlastných slov málo. Majú doma aj knihy, ale čítajú ich len zriedkakedy. Podľa matkiných slov sú zložité a nachádza sa tam veľa zložitých slov. Uprednostňuje čítanie časopisov. Radi pozerávajú aj televízor, pritom sledujú povahy postáv.

Úradné veci si vybavujú väčšinou sami, len s hypotékou na vybavenie domu a veci s tým súvisiace im pomáhal vybaviť matkin otec.

Otázkami na nedochvíľnosť a svadbu som chcela zistiť, či aj táto rodina má tradičné „zvyky“ nepočujúcich a to spomínanú nedochvíľnosť a to, že chcú veľkú svadbu. V tejto rodine sa to nepotvrdilo, aj keď to je určite vždy jedinečné od prípadu k prípadu. Matka vyrastala v rodine počujúcich a je to v mnohých veciach zreteľné.

6.5 Piate stretnutie s matkou

Dátum: 2.2.2007

Miesto realizácie: MŠ Drotárska

Dĺžka nahrávania: 50 min

Stretnutie sme si dohodli ako obvykle na Drotárskej, keď matka chodí pre deti a berie ich na víkend domov. Stretnutie sme si potvrdili ako zvyčajne SMS-kou.

ja: Takže moja prvá otázka - kedy Peťka začala rozprávať?

matka: Keď mala 4 mesiace už povedala mama. Mama, potom neskôr tata, baba a tak...

ja: A vy ste to počula alebo odzerala?

matka: Odzerala.

ja: Keď bola Peťka malá, tak plakávala? Bola plačlivá?

matka: No, keď pýtala piť, alebo jesť... vtedy plakala. Keď bola trošku väčšia, tak bola veľmi zlá. Neposlúchala, nerozumela, po dvoch rokoch polepšila. Lukáško je lepší ako Peťka.

ja: Vie sa Peťka sama najesť?

matka: Áno.

ja: Obliecť?

matka: Áno.

ja: Lukáško?

matka: Lukáško vie pomaly, ale vie, vie... Je problém, ryža sa rozsypala, ryža sa rozsype, ale nevadí. Ešte je malý.

ja: Ukladajú si sami hračky po sebe?

matka: Upratujú, áno. Keď večer pred spaním, tak musia upratať, lebo v noci muž príde domov, stúpi na hračku, bolí noha a trochu sa hnevá, povedal, že musí pred večerou musíme upratať hračky. Lebo máme jednu izbu a málo miesta, preto musíme večer upratať. Cez deň mne to nevadí, lebo vidíme, ale večer musia upratať. Alebo deti aj v noci čúrajú, tak chodia, stúpi, pokazí hračku a tak. Najlepšie bolo upratovanie večer, po večeri.

ja: Pomáhate deťom s domácimi úlohami?

matka: Ja pomáham deťom s úlohami.

ja: Treba alebo je Peťka samostatná?

matka: Matematiku vie dobre, s čítaním má problém a písaním no... na polovičku.

ja: Informujete sa, čo robila Peťka v škole za týždeň?

matka: Áno.

ja: Pýtate sa učiteľky alebo Peťky?

matka: Peťka. Lebo učiteľka málo stretávam. Ona skoro domov, ja prídem neskoro...

ja: Na rodičovské stretnutie chodievate?

matka: Na rodičovské združenie som nebola. Lebo som prišla neskoro v novembri, ona o všetkom informovala. Doma pripravím všetko, čo potrebuje do školy.

ja: Stretli ste sa s učiteľkou ešte aj okrem prvého stretnutia?

matka: Prvýkrát a potom neskôr, keď niečo potrebovala, tak som prišla skorej. Asi trikrát alebo štyrikrát... neviem presne.

ja: Kam chodíte na dovolenku?

matka: S mužom. Minulý rok som bola celé mesiace doma, lebo som mala zlomenú nohu, 3 mesiace som mala zlomenú nohu, som bola nešťastná a pred rokom sme boli v Štúrove svokre a môjmu pradedkovi sme boli v Považskej Bystrici. No, tak týždeň sme tam boli. Dlhú som tam nebola, 5 rokov, no tak teraz sme... No a potom po Vianociach sme boli v Kremnici, deti sánkovali...

ja: Boli ste pri mori?

matka: Bola som, ale pred svadbou s mojím mužom. Muž bol prvýkrát, ja som bola 3 alebo 4 krát, neviem. Muž bol hotový (smiech). 3 hodiny plával v mori, spálený chrbát.

ja: Chodíte aj vy s manželom na dovolenku? Iba vy dvaja? Alebo stále s deťmi?

matka: S deťmi musíme. Bez nich nemôžeme ísť. Nemáme koho... nie sú ochotní. Musíme ich zobrať, aby deti sa potešili...

ja: Aké máte záujmy?

matka: Ja?

ja: Áno.

matka: Varenie, upratovanie, aj šijem, mám záujem šiť,... čítanie – nie knihy, ale časopisy.

ja: A manžel?

matka: Jeho baví v minulosti zaujímavé o židoch, fašisti, no... pred prvou aj druhou svetovou vojnou, najviac ho baví auto (smiech). BMW sa mu páči. Baví ho aj v záhrade, kvety, stromy a tak...

ja: Chodia sa nejaké deti z Gbelov ku vám domov hrať?

matka: Nerozumiem...

ja: Ku vám domov sa chodia nejakí kamaráti Lukáškovi a Peťkini domov hrať?

matka: Ku nám domov, či chodia deti alebo dospelí?

ja: Iné deti či chodia ku vám na návštevu.

matka: No vnútri nie, radšej vonku na dvore. Keď sú Rómovia, väčšinou vonku. Keď dcéra pustí, ja niekedy aj nedovolím, lebo zoberú hračky... deti vymýšľajú.

ja: A Peťka s Lukáškom chodia k niekomu domov sa hrať?

matka: Ja som zakázala, ale aj tak chodievajú, čo mám robiť. Lebo aj tak robia zle, všeličo sa môže stať...

ja: Aj si opekáte?

matka: Áno. Doma.

ja: Hrávate sa s loptou?

matka: No... mávali sme lopty, ale psy roztrhajú,... kvôli psom. Aj doma sa hrali aj vonku. Lebo oni zabudli zobrať lopty domov, pes roztrhal, oni hrýzajú.

ja: Máte aj iné zvieratá pri dome okrem dvoch psov?

matka: Iba dvoch psov máme na dvore. Doma nemáme zvieratá.

ja: Kto stráži deti, keď vy potrebujete ísť k lekárovi?

matka: Nerozumiem...

ja (ukazujem na papieri)

matka: Jáj, keď ja potrebujem k lekárke, deti kam mám odložiť?

ja: Áno.

matka: Nevieť... Keď deti sú v škole, ja využijem a idem k lekárke. Keď sú doma, tak je problém. Ja som mala taký úraz, prst, krvácalo to 5 minút, nožom som sa moc porezala, potrebovala som lekárku, mala som problém vtedy. Muž bol v práci, tak som nemohla volať. Tak som čakala do rána, keď muž príde domov, a ja: opatruj deti a ja som išla sama k lekárke.

ja: Máte niekedy problém rozumieť, čo hovorí lekár, lekárka?

matka: Máme trochu problémy. Najlepšie písať, keď nerozumie. Keď veľmi chce ísť so mnou, tak ja pomôžem, keď nie... Má také trochu zložité. Aj druhému lekárovi.

ja: A na úrade, keď je nejaký problém?

matka: Chodievame spolu, vždy, ja vybavujem.

ja: Ako podávate daňové priznanie? Pomáha vám niekto?

matka: Ja sama. Keby som nerozumela s papiermi, to ja poviem, to nevedí, nerozumiem niečo, ona vysvetlí čo a ako musím ja, deti, poradia, doplní, to je všetko.

ja: Máte nejaké úľavy, zľavy ako nepočujúci?

matka: Dávno som mala zľavu na televízore, zvončeky, budík, video, strojček... to je všetko. Aj pre malého, keď plače – lampu.

ja: Cestovné?

matka: Iba ZŤP preukaz.

ja: Ste spokojná so svojim životom?

matka: Áno, ale musím všetko sama. Chcela som trošku odpočinúť, ale nedalo sa.

ja: A čo by ste chcela zmeniť?

matka: Aby bolo dobre peniaze, dokončiť dom, aj nábytok nové, oblečenie nové, aj na dvore spraviť postupne. Všetko je drahé...

ja: Opravy v dome robíte sami, alebo niekto pomáha?

matka: Môj muž sám všetko. Keď je niečo také zložité, tak my zavoláme opravára, napríklad plyn nemôže spraviť, elektriku aj voda, inak všetko sám.

ja: S kým z počujúcich si najlepšie rozumiete v rodine?

matka: V rodine sme zvykli od malička. Ale mužovi nerozumejú dobre. Musím ja prekladať.

ja: Vy s kým najlepšie vychádzate?

matka: Mama, otec aj brat. Brat trochu rýchlo rozpráva. Keď som bývala s bratom v paneláku, tak som mu rozumela, som sa presťahovala, kvôli tomu, že som sa vydala, tak horšie rozpráva a mama, otec... som zvykla od malička.

ja: A v Gbeloch?

matka: To je problém, hovoria po záhorácky. Učitelia niektorí rozumejú a niektorí len po záhorácky... mám problémy.

ja: Máte s niekým aj konflikt?

matka: Konflikt? Čo to je?

ja: S niekým si nerozumieš... Je niekto taký? Koho vy nemáte rada. Nie je nikto taký?

matka záporne krúti hlavou. „Neviem“.

ja: Cítite vy ako nepočujúca odstrkovanie zo strany spoločnosti počujúcich?

matka nerozumie

ja: Máte nejakú nevýhodu ako nepočujúca?

matka: Nevýhodu ako v spoločnosti s počujúcimi? No, niekedy sa pýtajú, kde to je a nerozumejú, nevedia...

ja: Teraz sa spýtam na vášho manžela... Koľko ľudí s ním pracuje?

matka: Koľko ľudí, no celkove asi 6000.

ja: A s ktorými sa stretáva každý deň?

matka: Nepočujúci alebo počujúci?

ja: Počujúci

matka: On má tam v kolektíve spolu neviem koľko osôb. On je tam sám nepočujúci väčšinou. Dávno boli ešte štyria nepočujúci. Robia posunkovú reč a nedokončia auto, preto každý samostatne.

ja: Ako sa dorozumieva tam v robote s počujúcimi?

matka: Má dobrého kamaráta, čo počuje, hlavne aspoň jedno, nemusí byť veľa, aspoň jedno. On čo povie, aký je zákon, kedy prestávka... Aj vie trochu posunkovú reč... trošku. Aby trochu porozumel, on sa naučil...

ja: Čiže komunikuje cez jedného kamaráta s ostatnými?

matka: Jedného, ale ostatní nemusí byť. Hlavne jeden, lebo niektorí sa vysmievajú, jedného kamaráta aspoň, čo mu pomôže.

ja: Je v kontakte s kamarátmi z detského domova? Stretáva sa s niekým z detského domova?

matka: Dneska?

ja: Nie, celkovo... Hocikedy

matka: Dávno áno, ale teraz... No boli sme v Kremnici a on išiel stretnúť, no dvaja chlapci z detského domova išli na návštevu. Boli radostní, pozvali aj dovnútra.

ja: On má počujúcu rodinu, že?

matka: No, on má slobodnú matku počujúcu.

ja: A ako sa naučil posunkovať?

matka: V škole pre nepočujúcich. Mama málo vie posunkovú reč. Ale väčšinou ona iba po maďarsky. Ona je narodená po maďarsky, tak čo.

ja: Váš otec vás podporoval, aby ste rozprávala?

matka: Otec tiež. Otec vedel matematiku, ja som mala strojnictvo, tak ma naučil skratky, matice... Mama vie iba slohovú prácu, slovenčina, ale matematiku nevedela. Každý mal inakšie. Ale najviac ma mama naučila. Som mala problém slohovú prácu, tak mama mi pomohla. Ale som mala problém kvôli maturite. Stačí jednu stranu, oni potrebujú tri strany.

ja: Keď vy s manželom posunkujete, deti sledujú, pozerajú sa?

matka: Nevšímame si. Ostatných si nevšímam. Nemusíme sa hanbiť, schovávať, ukázať posunkovú reč, ostatní nezaujmajú ...

ja: A myslíte, že rozumejú deti o čom sa rozprávate?

matka: Ja rozprávam, tak rozumejú. Bez hlasu, tak nerozumejú. Čo to je, čo to je? Otravujú. (smiech). Čo si povedala? Musela som povedať... Keď niečo také nepríjemné, tak ja som trošku oklamala. Aby nemuseli vedieť, čo to je, problémy. Ale nemávame problémy, ale náhodou... Alebo klebety, to je jedno, deti nemusia vedieť...

ja: Ďakujem, to bude zatiaľ všetko

Zhrnutie:

Do tohto rozhovoru boli zaradené otázky na zvládanie školských povinností dieťaťa a ako starí rodičia v niektorých situáciách pomáhajú svojej dcére. Ďalšia časť sa zaoberala aktivitami vo voľnom čase. V poslednom rozhovore som sa rozhodla položiť aj abstraktnejšie otázky (spokojnosť so životom, konflikty). Matka sa postťažovala, že niekedy je na veľa vecí sama. Z toho vyplýva, že musí riešiť situácie, ako napríklad – kam dať deti, keď sa jej stane úraz a potrebuje ísť k lekárovi. Keď sa silno porezala, musela čakať na manžela, ktorý bol v práci. Na otázku, či je spokojná so svojim životom odpovedala že áno, len by si chcela niekedy odpočinúť. Keby mohla niečo zmeniť, týkalo by sa to peňazí, dokončenia domu, nábytku, oblečenia...

Za pozornosť tiež stoja 2 výroky týkajúce sa posunkového jazyka, o ktorých hovorila matka. Po prvé, že jej manžel sa ešte aj dnes stretáva s výsmechom v práci zo strany jeho spolupracovníkov. V druhom výroku ide o postoj týchto nepočujúcich rodičov k posunkovému jazyku. Podľa vlastných slov, ostatných ľudí si pri posunkovaní nevšímajú (či niekto na nich pozerá). Nemusia sa hanbiť, schovávať, ukazujú posunkovú reč, ostatní ich nezaujímajú.

Na otázky matka odpovedala spontánne, pri niektorých bol problém s porozumením. Zistila som, že si musím dávať pozor na viacvýznamovosť slovies rozumieť (v zmysle porozumieť a byť si s niekým blízky), rozprávať (pri rozhovoroch s nepočujúcim treba striktné rozdeľovať posunkovanie a hovorenie, nedorozumenie nastalo napríklad pri otázke: „Veľa sa rozprávate so svojim manželom?“).

Otázky, ktoré boli zodpovedané, avšak odbočili od témy som sa snažila položiť inak a vysvetliť čo je zámerom otázky. Niekedy nastal komunikačný problém, keď matka nevedela na koho sa pýtam. Rozumela otázke, ale nezachytila o akú osobu ide. Riešila to niekedy tým, že sa uistila, či ide o ňu (dost' časté otázky: „Ja“?). Tomuto som sa snažila predísť napr. pri poslednom rozhovore, keď som začala otázku: Teraz sa chcem spýtať na vášho manžela.

Prepisy som sa snažila robiť samozrejme čo najpresnejšie pre zachovanie autenticity. Niekedy som dávala dve otázky za sebou, robila som to hlavne kvôli upresneniu a keď som videla nepochopenie na tvári matky.

Posledný rozhovor s matkou mal byť hlavne zhrňujúci a dopĺňať medzery z predchádzajúcich rozhovorov.

6.6 Rozhovor s Peťou

Dátum: 2.2.2007

Miesto realizácie: školská ambulancia

Dĺžka nahrávania: 40 min

Poznámky: Od triednej učiteľky som sa dozvedela, že Peťa je na počítačoch, tak som sa spýtala, či sa s ňou môžem porozprávať. Pýtala som sa Peťky, či si ma pamätá zo stretnutí s jej maminou, odpovedala, že áno. Zo začiatku mi však aj tak pripadala trochu nervózna, no jej nervozita časom opadla. Na Drotárskej som sa stretla s veľkou ochotou, či už zo strany triednej učiteľky, vychovávateľiek, zdravotníčky.

ja: Ahoj Peťka, ako bolo v škole tento týždeň?

Peťa: Dobre, veľmi dobre.

ja: Áno, a čo ste sa učili nové?

Peťa: Hmm... (dlhé rozmýšľanie) Z.

ja: Z ste sa učili?

Peťa: No.

ja: Dobre Peťka, mohla by si mi niečo povedať o svojich rodičoch? O maminke, o tatinkovi?

Peťa: Dobre.

ja: Ako trávite spolu čas. Kam chodíte? Chodievate niekam na výlety?

Peťa: No...

ja: Kam?

Peťa: Keď bol veľké prázdniny sme chodievali do chaty a tam chodievali nepočujúci. Tam sme spali, aj tam bol aj sneh na kopci. Umelý sneh. Potom sme išli jeho spolužiakovi...

ja: Koho spolužiakovi?

Peťa: Oni spolu chodili do školy v Bratislave tu.

ja: Kto mamina alebo tatino?

Peťa: Tatinko aj maminka. A potom sme išli domov. Potom sme išli do lesa na prechádzku, potom som išla do školy, potom domov, už bol u nás sneh a potom sme sa zase išli sánkovať.

ja: To je dobrý program. Aj chodíte s vašimi opekať?

Peťa: niekedy áno, niekedy doma.

ja: Aj doma opekáte?

Peťa: No.

ja: Ako sa rozprávaš s maminou?

Peťa: Niekedy posunkovým niekedy rozprávam.

ja: Áno ty vieš posunkovať?

Peťa: Áno, iba málo.

ja: A s tatinom sa ako rozprávaš?

Peťa: No, Lukáško halabala, no iba málo. Lukáško nevie ukazovať.

ja: A ty ako s tatinom rozprávaš?

Peťa: Dobre trochu. Trochu mi rozumie, trochu nie.

ja: Ty jemu rozumieš všetko alebo nie?

Peťa: Trochu nie a trochu áno.

ja: Máš medzi nepočujúcimi veľa kamarátov?

Peťa: (kýve hlavou, že áno)

ja: Viac medzi počujúcimi alebo nepočujúcimi?

Peťa: Mám aj počujúcu aj nepočujúcu. Ona rozpráva, ale aj ukazuje. Lebo jedna kamarátka je Kristínka a Marek rozprávajú aj ukazujú. Mama je nepočujúca, aj tatko je nepočujúci.

ja: A teda viacej máš počujúcich či nepočujúcich? Si hovorila, že máš aj počujúcu aj nepočujúcu kamarátku.

Peťa: Ale mám veľa počujúce.

ja: A doma v Gbeloch?

Peťa: V Gbeloch ešte viac počujúce.

ja: Pomáhaš niekedy rodičom pri komunikácii? Keď sa s niekým rozprávajú?

Peťa: (záporne krúti hlavou)

ja: A ako doma? Pomáhaš mamine doma upratať?

Peťa: (prikyvuje) Aj variť. Aj miešať pomáham.

ja: Myslíš si, že sú tvoji rodičia odlišní od iných rodičov?

Peťa: Prosím?

ja: (zopakovala som otázku)

Peťa: Nie. Ale môj tatino, keď bol malý rovnakú mal tvár.

ja: Áno?

Peťa: No, celú tvár rovnakú.

ja: Tak myslím, či sú v niečom iní ako ostatní rodičia. Vieš, rodičia niektorých počujú, či to berieš, že sú nejakí iní alebo sú úplne rovnakí.

Peťa: Niekedy iní, niekedy rovnakí.

ja: Ktorý z rodičov je prísnejší?

Peťa: Moja rodina?

ja: Mamina alebo tatino je prísnejší?

Peťa: Tatino.

ja: Je prísnejší?

Peťa prikyvuje

ja: Mamina všetko dovoľí?

Peťa: Tatino trochu všetko dovoľí a mamina trochu nie.

ja: Tak potom mamina je prísnejšia. (vysvetlila som jej, čo je „prísny“)

Peťa prikývla.

ja: A čo rada robievaš s rodičmi, keď si doma na víkend?

Peťa: Ja rada chodím do lesa. So psom, s tatinom aj maminou. A niekedy aj chodievam, keď bude leto, tak budem chodievať do chalúčky s babkou aj s dedkom. A ešte je veľký... on sa volá Danko, on je vysoký, veľmi vysoký. A my sme išli do šatne s Dankom a Danko sa buchol do hlavy. A sme sa aj niekedy v chalupe spíme, niekedy 3 dni, niekedy 6 dní, ale najviac spíme 7 dní alebo 9 dní.

ja: A kde je chalúčka?

Peťa: To je ďaleko, kde bývali vojaci. Pradedko bol vojak a už je veľmi starý. A to je asi...
neviem aké mesto. To je asi malé mesto.

ja: A s babkou sa stretávaš?

Peťa prikývla. Ona mi kupuje všetko, šaty, keď som bola malá, ona mi kupovala šaty.

ja: A dedko?

Peťa: Dedko? Ten je celý šmiešny.

ja: Smiešny je? Prečo je smiešny? (smiech)

Peťa: Lebo on mi robí srandy.

ja: Starí rodičia počujú?

Peťa: Prosím?

ja: A babka s dedkom počujú, že?

Peťa: No...

ja: A s nimi sa rozprávaš veľa?

Peťa: Áno.

ja: Si často u starých rodičov? Často tam chodievate?

Peťa: No?

ja: Kedy ste boli naposledy?

Peťa: My chodievame poobede a budeme tam až do večera.

ja: Áno? A kedy ste boli naposledy? Pred týždňom? Pred mesiacom?

Peťa: Neviem. Ale ja viem, už dávno, veľmi dávno, keď som bola už bábätko.

ja: Keď si bola bábätko, tak čo?

Peťa: Tak oni k nám prišli, aj my k nim.

ja: Tak tam nechodievate asi často?

Peťa: Chodievame.

ja: Hrávate sa aj s rodičmi?

Peťa prikyvuje.

ja: A ako sa hrávate?

Peťa: Hrajeme sa s loptou, aj keď je leto, tak sa hrajeme s loptou a aj so síkom. (zle vyslovila „psík“) Chytá loptu.

ja: Máte psíka?

Peťa: Veľkého a malého. No, jeden je veľký sa volá Eva, malý je Maťo.

ja: Chodíš rada do klubu Nepočujúcich?

Peťa: Tam je Mikuláš. Ale chodievame iba v zime. Som bola v zime.

ja: A ako to tam vyzeralo?

Peťa: Také malé.

ja: A čo sa tam dialo? Ja som ešte nebola v takom klube Nepočujúcich.

Peťa: Tam boli veľa nepočujúci, ale málo hovorili.

ja: Aj si sa s niekým rozprávala?

Peťa: Áno. S Kristínkou. Kamarátkou.

ja: Ona je počujúca?

Peťa: A ešte s Monikou. Kamarátkou.

ja: Kristínka a Monika sú počujúce?

Peťa: No, aj nepočujúce.

ja: Ktorá z nich je nepočujúca?

Peťa: Kristínka je počujúca a nepočujúca.

ja: Čo to znamená počujúca a nepočujúca?

Peťa: Kristínka aj ukazuje aj rozpráva. A Monika tiež. Ona má sestru, dve sestry malé a tatko nepočuje ani mama. A mama málo hovorí, aj tato. A ona je rozprávacica, aj ukazuje, aj jeho sestra neukazuje. Dve sestry neukazujú, iba rozprávajú.

ja: A ty by si chcela vedieť všetky posunky? Aby si sa vedela dorozumieť v posunkoch?

Peťa: Áno.

ja: Rada sa stretávaš aj s nepočujúcimi?

Peťa: Áno.

ja: Rozumieš, keď sa mamina s tatinom rozprávajú?

Peťa záporne krúti hlavou. „Neviem“.

ja: Ani ťa to nikdy nezaujímalo?

Peťa: Prosím?

ja: Ani ťa to nikdy nezaujímalo dozvedieť sa, čo sa deje?

Peťa: Ona mi niekedy povie. Kam pojdeme, kam nepojdeme.

ja: Pomáhajú ti rodičia s domácimi úlohami?

Peťa: Málo, veľmi málo.

ja: Sama to zvládaš?

Peťa prikyvuje

ja: A kto ti pomáha, keď ti pomáha?

Peťa: Tatko mi ani vôbec nepomáha, ale mamina áno. Málo.

ja: Rada čítaš?

Peťa: Nie, iba rada píšem.

ja: A rozprávky?

Peťa: Mám rada.

ja: Ale nerada ich čítaš. Radšej máš, keď ti ich niekto rozpráva?

Peťa: Lebo ťažké čítam v šlabikároch.

ja: Mamina ti čítavala rozprávky?

(Peťa záporne krúti hlavou) Iba niekedy stem, niekedy nestem... Lukáško vôbec neste rozprávky. Iba televízor. Jemu baví iba jednu rozprávku, on takto ukazuje, dvaja ukazujú, dvaja ujovia. Tam robia niečo smiešne, Lukáško sa strašne smeje.

ja: Počula som, že ty si chodila aj do školy v Gbeloch.

Peťa: No, tam nie sú počujúci.

ja: V Gbeloch nie sú počujúci? Práveže naopak, nie?

Peťa: No, tam iba rozprávajú, ani tam neukazujú.

ja: Takže sú tam samí počujúci.

Peťa: Áno.

ja: A kde sa ti viacej páčilo?

Peťa: Ale sú tam dvaja počujúci. Moja kamarátka.

ja: Máš tam 2 kamarátky v Gbeloch?

Peťa: Nie, kamarátka má brata a on ukazuje a neukazuje.

ja: Čo to znamená ukazuje a neukazuje?

Peťa: On rozpráva a on aj ukazuje.

ja: A kde sa ti viacej páčilo? V Gbeloch v škole alebo tu?

Peťa: Tu.

ja: Tu je lepšie? Prečo sa ti tu viac páči?

Peťa: Lebo teta Soňa je dobrá. V Gbeloch je trochu zlá učiteľka. Trochu zlá, keď som chodila do škôlky, to som bola trochu veľká, som mala 5 rokov. Jedna učiteľka bola veľmi dobrá, iba na chlapcov sa hnevávala, ale na dievčatá nie. A druhá bola veľmi zlá. Dievčatá bila aj ťahala za vlasy aj na uši, aj chlapcov.

ja: Takú pani učiteľku ste mali v škôlke?

Peťa: No, takú zlú.

ja: Počúvaš hudbu?

Peťa: Áno.

ja: Áno a kde?

Peťa: Doma, iba doma.

ja: A na čom si zapneš hudbu.

Peťa: Na rozprávky, na filmy počujem, na počítači...

ja: Ale tak myslím, že pesničky, nejakú hudbu v rádiu.

Peťa: Nemáme rádio.

ja: A napríklad nejaké hudobné klipy v televízii?

Peťa: Áno, počúvam.

ja: Čo máš rada? Akú hudbu?

Peťa: Počúvam o slony, o medveďovi aj počúvam... o pieseň znie... počúvam všelijaké rozprávky počúvam...

ja: Aha, čiže takú hudbu z rozprávok...

Peťa prikývla.

ja: Čo by si mi mohla povedať o tatinovi? Aký je?

Peťa: Dobrý, veľmi dobrý. On všetko dovoľí. Iba Lukáškovi dovoľí, Lukáško brat.

ja: Keď ideš na víkend domov, čo robíte s tatinom?

Peťa: Keď je sneh, tak idem von s tatinom. Keď nie je sneh, tak som doma.

ja: Keď si chceš vypýtať nejaké jedlo, alebo hračku ideš za maminou alebo za tatinom?

Peťa: Za maminou.

ja: S tatinom sa o čom rozprávaš, keď sa s ním rozprávaš?

Peťa: Keď chcem piť, tak ukazujem piť, on mi rozumie. Keď chcem papať, tak on mi dá papať. Keď sa chcem zabávať, tak sa spolu zabávame.

ja: A keď sa hráš s tatinom, tak ako sa hráš?

Peťa: Buď hádzem si loptu alebo futbal.

ja: Lukáško keď rozpráva s maminou, mamina mu všetko rozumie, alebo niekedy rozpráva a mamina je otočená a nepočuje ho.

Peťa: Mamina ho málo počuje, ale má strojček stále. A Lukáško kričí a potom mám špinavé uši a potom zle počujem. A potom stále musím ísť na ušnej.

ja: Myslíš, že to je z toho, že Lukáško kričí?

Peťa: No.

ja: Lukáško podľa teba dobre hovorí?

Peťa: Áno,... len niekedy mu nerozumiem. Keď plače, tak nerozumiem mu.

ja: Prečo plače?

Peťa: Lebo chcel niekde auto, nevie kde bol, no tak on povedal, kde je auto? A mamička hovorí neviem. On potom začne plakať. A kde je auto, kde si dal? Nevie kde je Lukáško. Potom som dala červené auto. A potom Lukáško, toto je autíčko a potom už neplakal.

ja: Pozerá mamina s tatinom aj telku?

Peťa: Veľa. Tatino ešte najviac.

ja: Čo pozerá?

Peťa: Filmy, aj také strašidlá. Lukáško nechce, plače... Niekedy.

ja: Tatino tomu rozumie, čo je v telke?

Peťa: Nepočuje, lebo nemá strojček. A iba keď je správa a tam je ujo alebo teta a ukazujú v správe.

ja: Pozerajú vaši pravidelne správy?

Peťa: Mamina a tatko ešte najviac.

ja: Mamina aj počuje televízor?

Peťa: Niekedy áno, niekedy nie.

ja: Máte ho nahlas?

Peťa: Lukáško keď, tak hučí. Tak ja píšem úlohy, tak píšem škaredo.

ja: Mamina hovorila, že doma pekne píšeš, t'a chválila.

Peťa: Ale v škole sa mi tak nedarí, lebo deti vykrikujú a potom zle píšem.

ja: Dobre, to je všetko zatiaľ, ďakujem ti.

Zhrnutie:

Peťa rada trávi čas so svojimi rodičmi. Spoločné aktivity, ktoré vykonávajú sú napríklad v lete prechádzky v lese, opekanie, v zime sánkovanie.

Komunikácia s matkou prebieha podľa Peťky občas aj prostredníctvom posunkov, ale z toho čo som mala možnosť pozorovať, tak posunky nepoužívali. Komunikácia s otcom je obmedzená, uvedomuje si, že jej rozumie len čiastočne. V súčasnosti už Peťa chápe otcovo postihnutie a komunikáciu s otcom opisuje takto: „Keď chcem piť, tak ukazujem piť, on mi rozumie. Keď chcem papať, tak on mi dá papať. Keď sa chcem zabávať, tak sa spolu zabávame“. Keď sa rozprávajú rodičia medzi sebou, tak Peťa nevie o čom hovoria.

Má počujúcich aj nepočujúcich kamarátov. Školské povinnosti zvláda sama, občas jej pomáha matka. V škole, ktorú v súčasnosti navštevuje sa jej páči viac ako v predchádzajúcej bežnej škole, podľa jej slov hlavne kvôli zlej učiteľke. Hudbu cielene nepočúva, vníma ju len ako zvukové pozadie k filmom a hrám na počítači.

Rodičom pri komunikácii nepomáha. Stretnutia so starými rodičmi sú len sporadické, rovnako ako aj návštevy klubu Nepočujúcich.

6.7 Rozhovor s učiteľkou

Dátum: 9.2.2007

Miesto realizácie: kabinet učiteľky

Dĺžka nahrávania: 1h 45 min

Poznámky: -

ja: Chcela by som sa spýtať, ako chodí Peťa pripravená na vyučovanie.

učiteľka: Vždy perfektne. Rodičia vždy absolútne akceptujú moje odporúčenia, a vždy, musím povedať trebárs keď píšeme, tak domáce úlohy má úplne vymalované, nie napísané. Krásne... omnoho krajšie píše doma, pod dohľadom rodičov ako trebárs tu v škole. Ja teda veľmi bazírujem na tom, že teda každé jedno písmenko musí byť super napísané, aj teda tá technická stránka musí byť dodržaná, že nie tak donekonečna píšeme kým sa to teda neutvrdí, nenacvičí, ale nie som schopná fyzicky proste stihnúť odkontrolovať... odkontrolovať možno aj áno, ale nie je na to čas, aby sme mohli prepisovať donekonečna, kým to teda bude tak ako to má byť správne. Takže vždy perfektne.

ja: Ako sa Peťa správa v spoločnosti nepočujúcich rovesníkov?

učiteľka: No v triede... ako ona je dosť taká uzavretá osobnosť by som povedala... ako aj na jednej strane je dosť komunikatívna, rada sa prihovorí, ale potrebuje niekoho, s kým by mohla komunikovať. Práveže teraz v poslednom čase som zistila, že chýba nám dlhodobo jedna dievčina, ktorá je na tom sluchovo podobne ako Peťka, tým pádom sa vlastne... spolu sa hrávali, spolu proste sa bavili, rozprávali a teraz tým, že ona chýba ako keby nemala sa s kým hrať, pritom je tam dievčatko s kochleárom, ale ona je ťažko sluchovo postihnutá, teda už len že má kochleár to samo o sebe dosť hovorí a s ňou nedokáže až tak verbálne nadviazať kontakt, ako s tou konkrétnou dievčinou. A vidím že áno, ona chce, ale ako keby... nevie ako.

ja: Čiže aj má záujem rozprávať sa s nimi...

učiteľka: Áno, áno, ale nejako sa nepresadzuje, že by bola nejaká veľmi panovačná, alebo... proste nemusí mať prím v tej triede.

ja: A okrem tejto kamarátky čo tam mala, sú tam ešte nejaké počujúce deti?

učiteľka: Áno, mám tam, ale to sú chlapci. No a predsa len chlapci majú úplne diametrálne odlišné záujmy od dievčat, takže ona síce s nimi komunikuje, ale je to tak na úrovni takej akceptácie, to čo oni povedia. Kdežto keď je tam tá Marika, tak je to skôr tak na báze takej dohody, aspoň podľa toho, čo vidím, lebo veľa priestoru ja na takéto pozorovanie nemám, to skôr vo výchove by vám vedeli povedať, ale čo sa týka prestávok aj celkove podľa učenia, tak ako skôr teda hovorím, že sa naviazala... alebo skôr brala tú dievčinu, len teraz je taká opustená v poslednom čase. Lenže ona už nebola naozaj strašne dlho... od Vianoc.

ja: V triede máte teraz aký pomer počujúcich a nepočujúcich?

učiteľka: No oni sú všetci nepočujúci, ale... teda sluchovo postihnutí, tak aby som to upresnila, len sú tam ľahké sluchové postihnutia a potom sú tam tie závažné sluchové poruchy, kde teda sú tie detičky s kochleárnym implantátom.

ja: Peťke bolo diagnostikované ľahšie sluchové postihnutie?

učiteľka: Áno, áno... ľahšie sluchové postihnutie má.

ja: Aká je podľa vás úroveň hovoreného jazyka Peťkinho?

učiteľka: Myslím si, že primeraná jej veku. Napriek tomu, že má teda obidvoch rodičov sluchovo postihnutých, je to primerané jej veku. Nedokážem to posúdiť v porovnaní s bežnou populáciou, lebo roky rokúce už tu robím, a tým pádom som ako keby zavretá medzi štyrmi stenami, takže ani neviem, či je deň alebo noc vonku, keď to mám obrazne teda povedať. Ale myslím si, že je to proste adekvátne jej veku a bežnej populácii.

ja: Venujete sa aj vy Peťke nejako špeciálne? Napríklad že s ňou viacej komunikujete ako s deťmi, ktoré majú ťažšie sluchové postihnutie alebo rovnako?

učiteľka: No neviem, či sa do tá klasifikovať že viac. Ona potrebuje jednak prejav citu, ona si to doslova aj sama vynúti, aj keby človek nechcel, ale si to vynúti. Potrebuje... príde sa potúliť, vyžaduje si také to pomojkanie, poláskanie, pohladkanie, pochvalu si vyžaduje, je nešťastná z toho, keď sa jej niečo nedarí, ale pomerne dobre to znesie, veľmi rýchlo sa s tým dokáže vysporiadať, keď sa jej niečo nepodarí. Aká bola otázka? (smiech)

ja: Či sa venujete Peťke nejako špeciálne. Viac ako ostatným deťom.

učiteľka: Áno, potrebuje Peťka, ale podľa môjho názoru, neberte to ako nejakú 100%-nú informáciu, ale obávam sa, že môže sa u Peťky diagnostikovať v tom aktuálnom termíne nejaká dysfunkcia, ale zatiaľ je to len s velikánskym otáznikom, môže tam byť aj ten problém, že chodila do bežnej školy, kde teda napredovali veľmi rýchlo a darmo sa jej rodičia venovali, oni proste nedokážu tie nuansy zachytiť a tým pádom ona má problém trebárs v pravo-ľavej orientácii, trebárs v orientácii na strane hore – dole, tie priestorové... veľkosti má problém, má problém aj s čítaním, ako jej čítanie, spájanie hlások, spájanie do slabík a do slov je dosť problematické, takže vyslovene potrebuje individuálne aby sa jej človek venoval. Čo sa týka matematiky, má tiež problém trochu logicky uvažovať.

ja: Myslíte, že by to mohla dohnať tým, že by išla do počujúcej školy? Že to môže byť len nejaký oneskorený vývin?

učiteľka: Neexistuje. Ja si skôr myslím, že je to tak 50 na 50. Buď bude to nejaká dysfunkcia, alebo je to tento problém, že v bežnej škole tam je to tempo úplne iné, tam je zahľtená spúšťou informácií a jednoducho nedokáže to rýchlo spracovať a rodičia jej v tom nemôžu pomôcť. Takže buď teda sa to odbúra postupne, alebo sa naozaj prejaví tá dysfunkcia. Skôr to takto treba chápať.

ja: Čiže myslíte, že toto je vhodnejšie pre Peťu, že je tu trošku kludnejšie tempo?

učiteľka: Určite, určite. Ja som si všimla, inak som sa pýtala rodičov, rodičia uvádzali, že boli veľmi spokojní, aj učiteľka že bola v bežnej škole veľmi spokojná, Peťka sa dobre učila... No ja nechcem nikomu do ničoho zasahovať, ani nechcem byť nejako nekritická, ale neexistuje, aby tam mohla dobre prosperovať, keď prišla k nám (prišla v priebehu roka – moja poznámka) mala prebrané, povedzme 7 hlások, že ich vie čítať, že ich vie písať, v písanej forme, my sme mali prebrané dajme tomu 4 hlásky, vedeli sme ich čítať, vedeli sme ich spájať, vedeli sme ich dať do písanej formy. Ale keď sme písali tých 4, tak aj s tými mala problém. Že buď teda rýchlo zabudla, lebo bolo tam také preklenovacie obdobie, kedy neviem koľko dní, pár dní bola doma, alebo to nebolo dostatočne upevnené. Takže hovorím, čas ukáže... Ale každopádne si myslím, že keby pokračovala v bežnej škole, tak nemá šancu, skôr opačne, skôr by sa to nabaľovalo, že tých nedostatkov, to nedostatočné utvrdenie by sa čo do hmotnosti zväčšovalo, čo do rozsahu, mohlo by jej to pôsobiť väčšie problémy.

ja: Nemyslíte si, že v bežnej škole ju možno „t’ahali“ tie deti?

učiteľka: Je to možné. Ale ja si skôr myslím, ale to je len na úrovni takej teoretickej, lebo hovorím, za celý život, čo existujem som neučila v bežnej škole, takže nemôžem takto zrovnávať, ale osobne si myslím, že deti majú také množstvo učenia v tých vyšších ročníkoch, že tam nemajú šancu to fyzicky dobehnúť. Tam by musel byť nadpriemerne inteligentný človek, alebo teda dieťa, ktoré by bolo schopné to dobehnúť. A čo sa týka takej bežnej komunikácie, áno, tie deti sú handicapované. Ale to sa týka vlastne všetkých sluchovo postihnutých detí, deti ktoré nemajú dostatočne rozvinutú schopnosť komunikovať verbálne, tam vlastne sa im uberá na tých možnostiach. Tie bežné deti, oni majú ďaleko širší obzor a vlastne dokážu absorbovať aj veci, ktoré sa tvrdo nemusia naučiť. A toto sa dá krásne vykompenzovať vlastne keď sa stýkajú deti s počujúcimi deťmi, keď sa navzájom kontaktujú, keď sa spolu hrajú, keď proste majú spoločné aktivity. Trebárs sluchovo postihnuté deti počujúcich rodičov, pokiaľ tí počujúci rodičia sa neizolujú a nenechajú to dieťa len sa stýkať

s rovnako handicapovaným susedom alebo kamarátom, tak to dieťa to môže dobehnúť. Ale hovorím, to je len na báze teoretickej, jak to ja za tie roky vnímam, ale ako v praxi som sa s tým nikdy nestretla. Keby som mala možnosť učiť na bežnej škole, čo i len jeden mesiac tak možno by som si vedela utvoriť presnejší názor alebo mienku.

ja: Peťa tu na internáte sa stretáva aj s počujúcimi deťmi?

učiteľka: Väčšinou sú tu všetci, no však takmer všetci sú tu sluchovo postihnutí a na internáte, najmä na 2. stupni tam sú zmiešané skupiny, aj čo sa týka pohlavia, aj čo sa týka veku dieťaťa, proste sú to heterogénne skupiny. Ale je to také, že sú tam ľahké aj ťažké sluchové postihnutia. Tak ako u mňa v triede, je to také mix.

ja: Viete akú má Peťa diagnostikovanú poruchu sluchu?

učiteľka: Ona má poruchu sluchového vnímania. Ale čo sa týka straty v decibeloch, no počkajte, aby som vás teraz neklamala... Viem že tam je nejakých 30-40 decibelov. Tak je to teda napísané, že má poruchu sluchového vnímania a čo som si pozerala jej papiere, jej vyšetrenia, posledné výsledky z vyšetrení, tak mala tam hovorím nejakú do 40 decibelov straty sluchu, čo je teda na úrovni stareckého sluchového postihnutia. Starší ľudia v tom vyššom veku majú 30-40% straty sluchu.

ja: A ona sa vníma ako počujúca? Vníma nejakú tú stratu sluchu?

učiteľka: Viete čo? V poslednom čase práve a to tiež zas neberte to, že to je 100%-ne pravdivá informácia, je to skôr len také moje pozorovanie, tak jak to ja vnímam. Buď teda si vyžaduje nejakú aj týmto spôsobom povšimnutie, pozornosť, že mi hlási, že nepočuje, že zle počuje, že tuto lepšie počuje, tam horšie počuje, inokedy zase opačne mi povie, alebo je to naozaj pravda, že ten sluch sa jej naozaj zhoršuje. Takže neviem, zatiaľ to neviem nejakú posúdiť, ale vyzerá to tak, že áno. Ona hlási, že horšie počuje, alebo že teda nepočuje dobre, takže je celkom možné..., ale čo sa týka takých bežných prejavov, ako nie absolútne, ako keby bola normálne dieťa.

ja: Jej obsahová stránka reči, teda napríklad aj slovná zásoba je podľa vás obmedzená, alebo bohatá alebo na akej úrovni?

učiteľka: No... myslím si, že je to možno troška obmedzenejšia vo vzťahu k bežnej populácii v jej veku, ale čo sa týka tohto prostredia u nás, je absolútne v poriadku. Proste na úrovni, jak má byť.

ja: A myslíte, že má na to, aby to dobehla? Aby dobehla svojich počujúcich rovesníkov?

učiteľka: No to mne ťažko... No tak ona každopádne na to má, len ovplyvňuje to spústa faktorov, ktoré ja dopredu predpovedať nemôžem. Takže to je také otvorené. Ale myslím si, že na to má. Jednak aj doma, ako aj rodičia keď sú nepočujúci, tak ja viem, že dosť sa stýkajú s počujúcimi a sprostredkujú tým deťom, tým svojim deťom styky a najmä teda s počujúcimi, samozrejme oni sa stýkajú so seberovnými, teda že existujú bežne v prostredí nepočujúcich aj teda absolvujú takéto všelijaké akcie, čo viem, že robia nepočujúci. Ale myslím si, že ich snahou je naozaj sprostredkovať tým svojim vlastným deťom sprostredkovať obecne ten svet tých počujúcich, takže rozhodne na to má! Ale je to s otáznikom, či ten vývoj bude spieť k tým rozmerom.

ja: Aká je starostlivosť Peťkiných rodičov o ňu samotnú, čo sa týka študijných výsledkov?

učiteľka: No perfektná. Jak som vám povedala na začiatku...

ja: Chodia sa informovať?

učiteľka: Ja som im povedala, šetrím čas a to všetkým rodičom vždy hovorím. Veľa rodičov je mimobratlavských, teda dochádza sem, takže k nám je ťažko sa dostať. My máme rodičovské združenia štyrikrát v roku, čo uznáte, že je príliš málo na to, aby človek dokázal povedať, že tak vzorne sa rodičia zaujímajú a starajú. Ako nie je smerodajné, že mi príde štyrikrát do roka sem sadnúť na rodičovské združenie. Pre mňa smerodajné je to, ako príde po víkende. To dieťa ako je oblečené, či je proste čisté, či má veci v poriadku a tak ďalej, takže z tohto pohľadu ja to skôr hodnotím a som povedala rodičom, nie je potrebné, aby ste zakaždým chodili sa pýtať, máme komunikačné slovníčky, až máte nejaký problém, napíšte mi to do slovníčka, ja vám na to odpíšem, alebo keď to bude nedostatočné, tak potom vám napíšem, že treba aby ste prišli sa poinformovať... Takže okrem tých štyroch stretnutí ZRPŠ existuje medzi nami komunikácia. Trebárs v nedeľu ja prídem sem, tak aj hodinu stojíme a rozprávame sa, proste im poviem čo ako treba, aby to teda, aj to plnenie domácich povinností v rámci školy bolo také, aby to prinášalo efekt.

ja: Využívate aj SMS niekedy na komunikáciu s rodičmi?

učiteľka: Nie, svoje mobilné telefónne číslo nedávam, len pevnú linku. Nevyžadujem od rodičov, aby míňali na mňa peniaze za telefón, mne bohato stačí, keď zatelefonujú a to majú za povinnosť zatelefonovať do kancelárie a odhlásiť dieťa zo stravy, alebo ho prihlásiť na stravu, keď nastúpi do školy.

ja: Ako to riešia nepočujúci rodičia, ktorí nemôžu telefonovať?

učiteľka: Fax, faxom. Nepočujúci rodičia väčšinou majú faxy, alebo teda majú počítače a mailové schránky, takže takto sa to rieši.

ja: Ako vnímate vzťah Peťky k jednotlivým rodičom?

učiteľka: Som vám povedala, že Peťka aj tu si vyžaduje také to pohladenie, pomojkanie, pofúkание boľáčky, taká ako veľmi veľmi citlivá dievčina, no a samozrejme ako keď príde maminka s tatinkom sa im hodí okolo krku, takže ten vzťah je tam evidentne dobrý. Veľmi jemne povedané dobrý. (smiech)

ja: Viete mi niečo viac povedať o Peťkiných rodičoch?

matka: No, oni sú obidvaja veľmi sebavedomí. Peťkina mama vlastne Monika, ona bola naša bývalá žiačka, takže ja si ju pamätám, keď ona došla k nám ešte do prvej triedy. Tu sa učila písmenká, tu sa jej tvorila reč ešte len. Takže ja si ju pamätám ešte z toho obdobia, aj vlastne už vtedy až by som povedala nadmieru sebavedomá. To zase tam vplývala mamina – jej mamina, proste výchova tam urobila svoje. Takže oni, jak ste vy hovorila, ich ani nenapadlo zavolať si Peťku ako nejakého sprostredkovateľa, lebo proste ich sebavedomie im to nedovolí. Že oni sú rodičia, oni všetko vybavujú, chcú vedieť všetko, musia vedieť.

ja: Peťke keď bola diagnostikovaná tá mierna sluchová porucha, tak dostala načúvací aparát?

učiteľka.: Viete čo, malo by sa to nejako a určite som aj hovorila rodičom, keď som sa s nimi posledne rozprávala, že treba aby išli k lekárovi, najmä s ohľadom na to, že v poslednom čase sa mi sťažuje na to, že horšie počuje alebo nepočuje a vždy je to teda na iné ucho, nie vždy rovnako mi ukáže, takže to ma vlastne vedie k tomu, k tej úvahe, že či to vlastne nie je len nejaké vyžadovanie si pozornosti.

ja: Všimli ste si v Peťkinej reči mimiku alebo slovosled posunkového jazyka?

učiteľka: (rozmyšľala) No, začala naberať... ale skôr by som povedala, že v rámci takej uvoľnenej atmosféry. V rámci nejakého obecného veselí proste napodobňuje sem tam a to nielen ona, ale aj ostatní, čo sú tak ľahšie postihnutí, ale práve som to uvítala, lebo mám skúsenosť a to dlhoročnú, že deti ktoré k nám prídu sa dokážu veľmi rýchlo naučiť posunkový jazyk. Ako odpozerajú, nemajú absolútne žiaden problém sa naučiť posunkovať a veľmi rýchlo sa im to podarí. Takže hovorím, že skôr to vítam, že je to len v rámci nejakej recesie, že to nie je také skutočné.

ja: Myslíte, že by Peťa mala vedieť posunkový jazyk?

učiteľka: No to ste mi dali teraz ťažkú otázku. No poviem vám svoj vlastný osobný názor. Ale nemusí to platiť na Peťku, alebo to byť obecné pravidlo. Ja si myslím, že nie, že by jej to nebolo na osoh, že skôr potrebuje si cvičiť sluchové vnímanie a tú reč. Verbálnu reč, nie proste si to uľahčovať posunkovým jazykom, lebo ten je veľmi jednoduchý, už len to o tom hovorí, že vlastne veľmi rýchlo sa to tie deti naučia jeden od druhého, takže ten je veľmi zjednodušený, taký veľmi povrchný, nedokáže vyjadriť aj maličkosti, nedokáže trebárs tie city, veľmi povrchné do toho zapája a to mi vadí.

ja: A čo komunikácia s rodičmi?

učiteľka: Ja osobne... no, oni celkom pekne rozprávajú až na toho otca, otec teda takmer vôbec nerozpráva, on len posunkuje, on je úplne hluchý, neviem teda koľko je postihnutý sluchovo, ale ani nemám predstavu ako sa ona dorozumieva s otcom. To som ešte nikdy nevidela, aj keď prišli, tak ostalo to len na takej báze cmuk cmuk, objatie, vyskakovanie a výskanie, ale nevidela som nikdy, že by riešila ona konkrétne s otcom nejaký problém.

ja: Pýtam sa preto, že sa hovorí o tom, že materinský jazyk v takýchto rodinách býva často posunkový, dieťa sa naučí hovorenú reč inou cestou.

učiteľka: Nebránim sa tomu, áno ja uznávam, že treba aby deti vedeli posunkovať, pretože deti naozaj sluchovo postihnuté potrebujú všetkými možnými prostriedkami získať nejakú vedomosť, zručnosť, znalosť proste učiť sa všetkými možnými prostriedkami. Moja prax mi dáva za pravdu. Skutočne keby som sa ja len postavila pred deti a rozprávala, rozprávala, učila tak ako sa učia deti na bežných školách, tak ja vám poviem, že tie deti by nevedeli nič. Absolútne nič. Ani čítať, ani písať, ani počítať by nevedeli, pokiaľ by ich to teda niekto iný nenaučil. Ale mojou povinnosťou je to dieťa naučiť, ja nie som učiteľka, ja som „naučiteľka“. Takže ja, keď mám to dieťa a niečo nerozumie, ja v prvom rade musím zistiť čomu nerozumie, čo mu robí problém a potom vymyslieť spôsob, ako tomu má porozumieť. Každé dieťa je individualita, každý človek je individualita, nehovoriac o deťoch a každý má iné videnie. Keď ja mám niečo naučiť, tak musím aj myslieť a sprostredkovať to tomu dieťaťu tak, aby tomu rozumelo, takže posunkový jazyk pomáha naučiť, takže využijem naozaj všetko. Na taký ten rozvoj, priblíženie sa, čo najviac sa priblížiť bežnej populácii myslím teraz sluchovo intaktných, tak si myslím, že je to skôr brzda pre tie deti. Ten posunkový jazyk je veľmi jednoduchý a my sme predsa len všetci ľudia a každý si uľahčujeme, jeden

viac, druhý menej, ale nestretla som sa s človekom, ktorý si veci neľahčilo, keď môže. Takže keď je mi niečo ľahšie, tak to budem robiť ľahšie.

ja: Keď to môžem zhrnúť, tak ste za to, aby sa posunkový jazyk využíval vo výchove a v škole...

učiteľka: ...aj vo vzdelávaní.

ja: Počujúcich detí nepočujúcich rodičov?

učiteľka: No počujúcich detí nie. To určite nie. No to zase závisí... príliš sa orientujem na Peťku. Ale keď tak vo všeobecnosti rozmýšľam, tak nie. To určite nie, pokiaľ tie deti sú počujúce a sú v bežných školách, tak ako nemajú absolútne dôvod podľa mňa ovládať posunkový jazyk. Jasné, že v záujme dohovoru s rodičmi, ako ho určite ovládajú, ale že by som to kládla za povinnosť...

ja: Ale Peťka ho neovláda.

učiteľka: Nie, neovláda ho, lebo ona pravdepodobne komunikuje len s mamou. Mama ináč mala sluchové postihnutie veľké, už teraz neviem, musím si pozrieť, ale ktovie či to ešte vôbec sa dá vyhrabať... To dieťa v tej rodine s rodičmi dokáže... však sa hovorí, že komunikácia existuje aj bez slov, že človek nepotrebuje rozprávať, že mimika a gestikulácia, alebo stačí sa len pozrieť na seba a už si ľudia rozumejú. Lebo tam tí rodičia, alebo v tej rodine si nájdú spôsob, ako komunikovať. Určite sa niečo naučí od tých svojich rodičov, čo sa týka posunkového jazyka... Tá súdržnosť rodiny dokáže existovať aj bez toho, aby to dieťa komunikovalo s tým otcom... neviem o čom. Tie vzťahy v rodine by mali byť tak upravené ako nepísaný zákon, čo len cítiť v ovzduší... to je veľký kumšt. Ja si nemyslím, že je to na závalu pre fungovanie rodiny, keď sa nerozpráva v tej rodine. Ako, určite to veľmi veľa robí. Ale to rozprávanie nie je doslova, do písmena rozprávať sa, kľásť otázky a odpovede, ale rozprávať u mňa znamená taký ťažko hmatateľný imaginárny pojem, ako... také niečo ako tolerovať sa navzájom.

ja: Ale zase keď zoberieme komunikáciu ako spôsob vyjadrovania, tak to dieťa sa musí nejakým spôsobom dorozumievať v rodine, aby...

učiteľka: ...keď to zoberieme z toho komunikačného pohľadu je jasné, že to dieťa musí nejakým spôsobom komunikovať s rodičmi. Ale hovorím, to už je záležitosť rodiny a keby som to ja dávala za povinnosť, buď tak alebo onak... Je to len môj osobný názor.

ja: Aká myslíte, že je ideálna forma, keď sú nepočujúci rodičia? Aby začali na dieťa rozprávať, alebo aby s ním len posunkovali od malička, alebo je to individuálne?

učiteľka: Od úplne malička? No samozrejme prvoradá je tá rodina. Potrebuje si vybudovať vzťah s tým dieťaťom. Takže vlastne zvolím si sebe najbližší prostriedok ako komunikovať s tým dieťaťom a potom naozaj čo najskôr začať rozprávať verbálne a to naozaj v záujme toho dieťaťa, aby teda sa uplatnil ten rozhlád.

ja: Je niekto, kto koriguje Peťkinu reč? Alebo už ani nie? Lebo viem, že chodila k logopedičke...

učiteľka: Akože nie? Však ja na dennom poriadku aj trikrát za minútu najmenej (smiech), jednak my máme individuálnu logopédiu, každý deň máme ILS-ku, plus máme komunikačné zručnosti v rámci rozvrhu hodín, kde v rámci celej triedy sa vlastne fixuje, tvorí, buduje reč, ja ešte aj cez prestávky ich opravujem. (smiech) Už mám chorobu, lebo už sa ani nikto z mojich známych nechce rozprávať, lebo ich opravujem (smiech). Takže, čo sa týka vyjadrovania a rečového prejavu, výslovnosti, nemá šancu.

ja: A ako je na tom podľa vás Peťka teraz? Badáte pokrok odkedy došla sem do školy čo sa týka rečového prejavu?

učiteľka: No... to je zase troška ťažká otázka. Pokrok... nemyslím si, že nejako pokročila, skôr je to na takej ustálenej forme, že je to asi na tej úrovni ako prišla. Nejako, ani teda nejde dozadu, ani nejako výrazne nepokročila, že by tam bol nejaký skok, ale je to také ustálené, tak jak prišla k nám. Treba ju opravovať, ale ju až toľko netreba, ona nemá také extra výkyvy.

ja: Videla ste v škole Peťku používať posunky?

učiteľka: Áno, ale hovorím, to viac-menej skôr tak z recesie. Panuje obecná veselosť, všetko sa napodobňuje, aj mňa napodobňujú (smiech), ale keď chce komunikovať, teraz vlastne jak je dlhodobo chorá tá dievčina a chce už konečne sa zapojiť aj ona, tak vlastne s tou druhou dievčinou, čo je teda ťažko sluchovo postihnutá, tak pri nej musí, lebo ona úplne odozrieť odozrie, ale vôbec tomu nerozumie, takže tam treba tiež len posunky, ona vlastne ani nevie posunkovať, to je také pantomíma kontra posunky kontra ja neviem... prstová abeceda, proste také divadielko. No ale tam absolútne verbálne nič nezíska, takže... A hovorím, v poslednom čase som si všimla, že proste s ňou sa chcela ako keby dohovoriť.

ja: Povedali by ste na Peťku, že v jej šiestich rokoch je na jej reči počuť, že má nepočujúcich rodičov?

učiteľka: Nie, nie. Keby som nevedela, tak by som to nevedela povedať. Nepovedala by som to. Možno by som uvažovala o tom, že je trošička pomalšia a že v bežnej škole sa na ňu kládli príliš vysoké nároky alebo príliš rýchlo, alebo možno by som si pomyslela, že je tam nejaká nedostatočná starostlivosť zo strany rodiny doposiaľ v tomto období, ale v žiadnom prípade by som nepovedala, že má rodičov nepočujúcich. Vôbec, ona krásne rozpráva, s ňou sa dá komunikovať, i keď troška pomalšie, troška sem tam agramaticky, ale naozaj by som nepovedala, že má rodičov nepočujúcich. Je jej vyjadrovanie veľmi zvláštne a na základe toho by som možno uvažovala o všetkých alternatívach, určite by som uvažovala aj o tom, keby som teda nepoznala akých má rodičov, že či náhodou tam nebude nejaká sluchová porucha... ale takto na prvý pohľad, na prvé počutie by som hneď z prvého stretnutia s ňou nepovedala, že tak „toto je dieťa, typické dieťa sluchovo postihnutých rodičov“, to určite nie.

ja: Dobre, ďakujem vám za rozhovor.

Zhrnutie:

Podľa učiteľky chodí Peťa na vyučovanie vždy pripravená veľmi dobre, rodičia akceptujú jej odporúčania. Komunikácia s rodičmi prebieha prostredníctvom osobných kontaktov, keď rodičia privezú deti na internát. Mobilný telefón na komunikáciu s rodičmi učiteľka nevyužíva. V spoločnosti rovesníkov Peťa podľa jej slov vyhľadáva spoločnosť dievčat, čo je v jej veku prirodzené. Neprejavuje sa ako vodcovská osobnosť.

Tiež sme rozoberali s učiteľkou vzťah medzi dcérou a otcom, ktorý je podľa nej dobrý aj bez komunikácie.

Na otázku o pokroku Peťky po nástupe do školy sme dostali odpoveď, že nejde o výrazné pokročenie, je približne na takej úrovni ako keď prišla. Posunky nezvykne používať, prípadne ich používa len ako napodobňovanie spolužiakov. Opisuje to ako „pantomímu kontra posunky kontra prstová abeceda“, má snahu aj o komunikáciu s nepočujúcimi kamarátmi.

Peťke bolo diagnostikované mierne sluchové postihnutie na základe toho, že sa sťažovala, že niektoré veci nepočuje, čo podľa učiteľky môže byť snaha o pútanie pozornosti, lebo raz hovorí, že zle počuje na ľavé, inokedy na pravé ucho. Na toto zistenie prišli len nedávno,

zistili jej stratu 30-40 dB približne (podľa neskoršieho zistenia ide o stratu do 20 dB, čo nemá vplyv na percepciu a produkciu reči).

Peťa vyžaduje prejavy citu, ako je pohladkanie, poláskanie, pomojkanie, pochvala. Učiteľka spomína aj možnú dysfunkciu, ktorá však nebola zatiaľ potvrdená. Myslí si, že Peťke vyhovuje pomalšie tempo tunajšej školy oproti bežnej ZŠ. Tam jej to však išlo podľa referencií celkom dobre.

V niektorých veciach si učiteľka protirečila, čo podľa nás vyplývalo z toho, že nechcela povedať niečo v zlom – prilepšovanie, ale neskôr pri inak položenej otázke sme dostali protikladnú odpoveď – napr. „nemá šancu, keby pokračovala v bežnej škole“ vs. „každopádne má na to, aby dobehla počujúcich rovesníkov“.

7 INTERPRETÁCIE VÝSLEDKOV

V tejto kapitole sa pokúsime zodpovedať výskumné otázky, ďalej budeme analyzovať ďalšie špecifiká nepočujúcich rodičov a ich počujúcich detí.

Akým spôsobom sa rozvíja(la) komunikácia v konkrétnej rodine?

V prvom rade treba uviesť, že *reč matky* je na takej úrovni, že je zrozumiteľná aj pre počujúcich. Dokladuje to aj jej použitie takej zložitej formy slovného spojenia ako je frazeologizmus (stavíme hore izbu, aby malý zbojník býval sám...).

Komunikácia v rodine prebieha najmä medzi deťmi a matkou a to v hovorenej forme. Pri komunikácii s otcom mala dcéra pochopiť, že ju otec nepočuje. Dávala to najavo kričaním priamo do ucha, nervozitou. Toto zlé správanie mohlo byť zapríčinené tým, že dcéra pociťovala nepochopenie svojho okolia a z toho vyplývala *komunikačná a citová deprivácia*. Nedostatočná spätná väzba mohla spôsobiť, že dcéra sa cítila nepochopená, lebo jej požiadavky neboli vypočuté.

Za veľmi podstatné považujeme uviesť aj to, ako sa rozvíjala *raná komunikácia* medzi dieťaťom a matkou. Ako prvé sa dcéra musela naučiť udržiavať očný kontakt. Aj teória hovorí o tom, že keďže počujúce dieťa vníma hovorený jazyk pri rôznych činnostiach bez ohľadu na to, či je v zornom poli rodiča, neočakáva, že jeho nepočujúci rodič takéto možnosti nemá. Preto v rámci budovania komunikácie v ranom období ide aj to, aby sa dieťa naučilo komunikovať s rodičom tak, že musí nadviazať očný kontakt, až potom môže komunikovať (Redlich, 2004). Ďalšou zásadou, z toho vyplývajúcou bolo, aby nebehala, keď rozpráva. Syn sa to zatiaľ celkom nenaučil, ešte celkom nepochopil zásady komunikácie so svojimi sluchovo postihnutými rodičmi. Dcéra nepôsobí v rodine ako tlmočník v tom zmysle, že by komunikovala s počujúcim prostredím a transformovala to do posunkov. Jediné, čo niekedy tlmočí sú potreby svojho brata rodičom. Podľa nášho názoru je to prirodzený priebeh, postupne sa pravdepodobne aj syn naučí, ako komunikovať s rodičmi, aby porozumeli jeho požiadavkám.

Rodičia zatiaľ deti na komunikáciu s okolím vôbec nevyužívajú. Učiteľka to odôvodňuje určitou hrdosťou, ktorá im nedovoľuje ich takýmto spôsobom využívať. Sú samostatní a sebestační. Pri otázkach na túto tému sme dostali jednoznačne zamietavé odpovede od všetkých troch strán. Niekedy im komplikuje komunikáciu aj záhorácke nárečie.

Posunky používajú v tejto rodine viac-menej len rodičia medzi sebou navzájom, deti ich nepoužívajú, ani im nerozumejú. Poznajú len základné posunky, aby si vypýtali jesť, piť... Logopedička im zdôrazňuje, aby kvôli otcovi učili deti aj posunky. Podľa názoru triednej učiteľky nie je komunikácia prostredníctvom posunkov taká dôležitá, lebo tvrdí, že sú aj iné neverbálne spôsoby, ako sa dá dorozumieť. My s týmto názorom nesúhlasíme. Prikláňame sa k myšlienke, že v rodinách, kde rodičia medzi sebou posunkujú je tento spôsob komunikácie plnohodnotný a užitočný.

Aj podľa výskumu Prestona (in Singleton – Tittle, 2000) respondenti – viacero počujúcich detí nepočujúcich rodičov – vyslovili ľútosť, že nevedia plynulo posunkovať so svojimi nepočujúcimi rodičmi. Na otázku, či by chcela vedieť posunkovať dcéra odpovedala, že áno.

V súčasnosti špeciálna stimulácia reči dcéry prebieha vo forme rozvíja individuálnej logopédie v škole - každý deň ILS (individuálna logopedická starostlivosť) a prostredníctvom rozvoja komunikačných zručností v rámci rozvrhu hodín.

Ako prebieha(la) výchova v rodine?

O výchovu detí sa rodičia starali po celý čas sami, či už išlo o komunikáciu, alebo riešenie výchovných problémov. Pomoc nemali zo strany opatrovateľky, ani zo strany starých rodičov. Nie sú závislí na nikom z počujúcich, sú samostatní, väčšinu vecí, ktoré si potrebujú vybaviť, zvládnu sami. Tiež sú zodpovední pri výchove, čo dokazuje, že Pet'u nezobrali zo školy skôr, lebo „už je prváčka, už sa učí“. (Situácia, keď Lukáška brali z MŠ skôr, lebo musel ísť k lekárovi).

Matka deti trestá len slovne, prípadne bitkou po zadku, keď na viac napomenutí neposlúchajú. Neposlúchanie a plač riešia tak, že nechajú deti vyplakať sa a tie potom prídu samé. Dcéra hodnotí otca ako menej prísneho. Matka sa stará o chod domácnosti, zatiaľ čo na otcovi je ekonomické zabezpečenie rodiny. Snaží sa však aj naučiť deti niektoré veci. Aj nepočujúci rodičia, ktorí majú komunikáciu so svojimi deťmi obmedzenú, sa snažia, aby ich deti boli v bezpečí a rozumeli veciam a javom vo svojom okolí.

Deti sú vychovávané k zodpovednosti, aby neboli lakomé a vedeli sa podeliť s hračkami aj ostatnými vecami. Sú hodnotené ako poslušné, neproblematické. Rešpektujú príkazy a zákazy. Využívanie postihnutia svojich rodičov sme nepostrehli, akurát syn si rád zapína nahlas televízor, čo by v rodine s počujúcimi rodičmi pravdepodobne nemohol. V každom

prípade evidujeme niektoré špecifické hodnoty vo výchove detí, ktoré sú identickú u nepočujúcich rodín.

Dovolenky trávajú všetci spolu. Voľnočasové aktivity zahŕňajú opekanie na dvore, prechádzky v lese so psami, výlety... Radi trávajú spolu čas, navonok vystupujú ako samostatná rodina, v ktorej sú silné vzťahy najmä vnútri rodiny, menej medzi nimi a okolím, alebo širšou rodinou.

Celkovo je vzťah medzi deťmi a rodičmi veľmi dobrý, aj keď trochu obmedzovaný komunikáciou medzi otcom a deťmi. Súrodenci si rozumejú celkom dobre, striedajú sa u nich prejavy radosti zo vzájomnej prítomnosti a bežné súrodenecké hádky.

Ako zvládajú rodičia pomoc pri školských povinnostiach dieťaťa?

Petra bola najskôr zaradená do materskej školy pre počujúce deti, začala chodiť aj do bežnej základnej školy. Neskôr prestúpila do základnej školy pre deti so sluchovým postihnutím. Či už išlo o bežnú školu alebo o súčasnú, najmä matka sa snažila venovať dcére. Čo sa týka príprav do školy a písomných prác, ktoré dostala na domácu úlohu mala ich spravené vzorovo. Tento fakt potvrdili všetky tri strany (dcéra, matka, učiteľka).

Rodičia sa zaujímajú aj o dcérine študijné výsledky, väčšinou sa matka pýta dcéry, s učiteľkou sú v kontakte len keby vznikol problém. Využívajú komunikačné slovníky, do ktorých sa zapisujú veci, o ktorých by mali rodičia vedieť. Osobný kontakt medzi učiteľkou a rodičmi nastal len niekoľkokrát, keď deti priniesli na internát, avšak Petra je v tejto škole len krátko (cca 4. mesiac). Na rodičovskom stretnutí matka ešte nebola, zatiaľ sa nekonalo.

Na zaradenie detí do tejto školy majú rodičia svoje dôvody, okrem iného obaja majú v BA prácu, v Gbeloch si ju nevedia nájsť. Zatiaľ zvolili riešenie, že deti budú na internáte, kým nebudú dosť staré, aby sa vedeli vychystať do školy a samy chodili do školy pre počujúce deti v Gbeloch. Dôvod prečo sú na deti na Drotárskej je pravdepodobne aj ten, že matka túto školu pozná, sama ju ako malá navštevovala.

Rodičia, najmä matka, zatiaľ zvláda pomáhať so školskými povinnosťami svojho dieťaťa bez problémov. Otázne je, ako to bude v bežnej škole pri skúšaní básničiek a komplikovanom učive, keby Peťa potrebovala pomoc. V každom prípade bežná materská aj základná škola kladie na dieťa vyššie nároky, s ktorými sa bude musieť vysporiadať. Čím dlhšie bude chodiť

na špeciálnu školu, tým ťažšie sa bude prispôsobovať týmto vyšším nárokom pri návrate na bežnú základnú školu.

Aké moderné informačné technológie rodina využíva?

Pri malej dcére využívali rodičia dočasne signalizačné zariadenie na plač dieťaťa, neboli s ním však spokojní. Problém ako počuť plač dieťaťa vyriešili tým, že spávali v jednej izbe a keď deti plakali, tak to spoznali podľa kopania, prehadzovania sa. Niekedy sa stávalo, že Petra budila matku, že Lukáš plače. Ako sme už spomínali, Petra v niektorých prípadoch upozorňovala rodičov na potreby brata.

Televíziu doma majú a používajú ju všetci členovia rodiny. Rodičia pozerajú najmä správy a filmy, pri ktorých sledujú charaktery postáv (či je niekto dobrý, zlý, zamilovaný...), deti pozerajú prevažne rozprávky.

Majú starší počítač, využívajú ho najmä na hry, počítač nie je pripojený na internet. Mobilné telefóny majú obidvaja rodičia, pomerne často si píšu SMS.

Výhodou v telekomunikačných a informačných technológiách je posledných rokoch to, že sú oveľa zjednodušenejšie, rozšírenejšie a dostupnejšie pre komunikáciu pre nepočujúcich členov rodiny (Singleton – Tittle, 2000). Po ukončení nahrávania na jednom zo stretnutí som sa s matkou rozprávala, ako a či využívajú SMS s manželom. Hovorila, že najprv mali problém, lebo písal tak, že to nedávalo zmysel. Zobrala papier, prepísala to a opravila mu chyby. Pri stretnutí jej došla SMS od manžela, prečítala mi ju: Ako moje deti Petra a Lukáš. Znamená to: Ako sa majú Petra s Lukáškom? Je tam zrejmy slovosled posunkového jazyka. Hovorila tiež, že raz jej napísal do SMS: „uterák“. Nerozumela tomu a keď sa ho pýtala, odpovedal, že chcel napísať utekám. Tiež povedala, že SMS im veľmi uľahčili komunikáciu.

Na otázku, či majú rádio, nepočujúci rodičia odpovedali, že áno, ale staré, ktoré má zlý zvuk, no na rovnakú otázku Peťa odpovedala, že ho nemajú, takže ho pravdepodobne vôbec nepoužívajú. Je to zaujímavý fakt, pretože je tým ukrátená o mimovoľné informácie. Pojem hudba pre ňu znamená len sprievodné pozadie pri filmoch, hrách na počítači... Nič jej nehovorí emocionálna hodnota hudby. Podľa slov matky si deti zvykli spievať, keď chodili do materskej školy pre počujúce deti, teraz sa však vraj v ich okolí spev nevyskytuje, preto nespievajú.

Ako sa zabezpečuje kontakt s počujúcimi?

Kontakt s počujúcimi bol najskôr zabezpečený pre dcéru prostredníctvom predškolského zariadenia, v súčasnosti sa s počujúcimi stretáva najmä vonku v Gbeloch (deti na dvore) a s počujúcimi učiteľkami v škole. V materskej škole sa jej darilo dobre. Matka si uvedomuje, že jej deti potrebujú kontakt s počujúcimi, aby sa naučili rozprávať, najmä preto, aby „nerozprávali málo“.

Podľa učiteľky je Peťa dosť uzavretá, veľmi sa nepresadzuje, ale na druhej strane je v kolektíve dosť komunikatívna. Starí rodičia sú síce počujúci, ale s deťmi sa stretávajú málo, čiže o nejakom vplyve na hovorenú reč alebo výchovu z ich strany sa tu nedá hovoriť.

Kamarátov má aj počujúcich aj nepočujúcich. Ktorých je viac sa nám nepodarilo zistiť. Kontakt s počujúcimi bude podľa nás veľmi dôležitý faktor ďalšieho Peťkinho rozvoja.

Aká je aktuálna úroveň komunikácie u dieťaťa

Podľa triednej učiteľky jej bolo v decembri diagnostikované ľahké sluchové postihnutie (30-40 dB), avšak ako sa vyjadrila učiteľka, môže ísť o pútanie pozornosti, keďže raz sa sťažovala, že zle počuje na jedno ucho, inokedy na druhé.

Podľa nášho zistenia bola Peťa u foniatra na vyšetrení v novembri 2006. Tu jej robili audiogram, pri ktorom jej bola zistená strata sluchu do 20 dB (príloha 2 - audiogram), čo môžeme klasifikovať ako bežné počutie bez toho, aby to malo vplyv na jej produkciu a percepciu reči. (pri rozhovore s ňou som nepostrehla, že by niečo nepočula, len niekedy sa spýtala prosím, keď nás niečo vyrušovalo. Keď som rozprávala, nebola očami fixovaná na moje ústa.)

Podľa Peťkinej učiteľky je Peťkina reč primeraná jej veku a bežnej populácii. Tvrdí, že slovná zásoba je možno trochu obmedzenejšia vo vzťahu k bežnej populácii jej veku, ale že podľa hovoreného prejavu by pravdepodobne nevedela, že ide o počujúce dieťa nepočujúcich rodičov. Na otázky o prograse u Peťky, o tom, či má na to, aby dobehla svojich počujúcich rovesníkov učiteľka odpovedala, že na to v každom prípade má, ale ovplyvňuje to mnoho faktorov, ktoré sa dopredu nedajú predpovedať. Tiež si myslí, že Peťkina reč sa po príchode na túto školu nezlepšila, ani nezhoršila, zostala na rovnakej úrovni. Spomína tiež možnú dysfunkciu, podľa nás však môže ísť aj o bežné prejavy dieťaťa v jej veku. Sú to chyby, ktoré

sú ovplyvnené faktom, že dieťa vyrastá v rodine nepočujúcich. Je pravdepodobné sa časom a pozitívnym vplyvom samé upraví.

Myslíme si, že Peťkina rečová produkcia je pomerne dobrá, so zrozumiteľnosťou nie je problém. Problematickejšie je to s obsahovou stránkou jej reči a so slovosledom, v niektorých prípadoch aj so skloňovaním („počúvam o slony“) a pomnožnými slovami (správy – skloňuje ako správa, „keď bol prázdniny“). Často opakuje niektoré frázy („niekedy áno, niekedy nie“), slová („trochu“). Občas sa stalo, že výslovnosť slov nebola správna (sík – psík, stem - chcem). Nesprávne používanie gramatických tvarov vyplýva pravdepodobne z toho, že dieťa nemalo možnosť v rodinnom prostredí imitovať hovorenú reč s dostatočnou korekciou nesprávnych slov a tiež preto, že aktuálne v škole neprebíha mimovoľné učenie od počujúcich detí.

Vykala mi, nepoužíva „typické“ tykanie nepočujúcich, z čoho vyplýva, že sociálne normy má osvojené správne. Špecifické pri jej hovorení je aj to, že na otázku, týkajúcu sa kamarátky odpovedala viac krát: „ona je počujúca aj nepočujúca“ alebo „ukazuje aj neukazuje“. Tým, že má Peťa doma dvoch nepočujúcich, odlišne komunikujúcich ľudí, má problém s identifikáciou všeobecného pojmu „nepočujúci“.

Nie sú to však chyby, ktoré by sa nemohli v blízkom čase odstrániť. Závisieť to bude od bohatosti podnetov, ktoré vo svojom prostredí bude mať.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA PRE PRAX

Robiť rozhovory s nepočujúcimi rodičmi, počujúcim dieťaťom a jeho učiteľkou ma veľmi zaujalo a nepochybne vyvolalo aj mnoho otázok, na ktoré je možné nadviazať pri ďalších prácach na túto tému. Rodina, ktorú som skúmala nie je typickým predstaviteľom takejto rodiny, avšak o to zaujímavejšie boli niektoré oblasti výskumu, ktoré týmto získali na jedinečnosti.

Vzhľadom k tomu, že tento výskum bol zameraný na analýzu konkrétnej rodiny, výsledkom je pragmatický pohľad na fungovanie tejto rodiny, na priblíženie riešenia komunikačných a edukačných problémov nepočujúcich rodičov a ich počujúcich detí. Problémy v takomto type rodiny sa dajú len rámcovo zovšeobecňovať.

V našej práci sa snažíme poukázať na špecifiká, s ktorými sa tieto rodiny musia vysporiadať. Dostatočné množstvo rečových podnetov pre počujúce dieťa nepočujúcich rodičov považujeme za nevyhnutnosť pre jeho úspešné vzdelávanie a následné uplatnenie sa v spoločnosti počujúcich.

Za podstatné pre prax považujeme aj informovanie rodičov o možných výchovných problémoch, ktoré sa môžu vyskytnúť, ale aj upozornenie na možný negatívny dopad tlmočenia na ich počujúce deti. Myslíme si preto, že združenie pre podporu počujúcich detí nepočujúcich rodičov by malo existovať aj na Slovensku.

Tiež považujeme za dôležité, aby si učitelia, pracujúci s počujúcimi deťmi, ktoré majú nepočujúcich rodičov, uvedomovali príčiny možného špecifického správania a myslenia týchto detí a vedeli sa orientovať v danej problematike.

Naším cieľom je, aby táto diplomová práca zhrnula už známe poznatky, pridala tam nové a bola prehľadnou prácou, ktorú si niekto vyhľadá, ak sa bude zaujímať o túto problematiku, prípadne si ju prečíta len zo zvedavosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BERKE, J. 2006. *National Organization - Kids of Deaf Adults* [online]. 2006. [citované dňa 12.1.2007]. Dostupné na :
<http://deafness.about.com/cs/nationalorgs/a/koda.htm>.
- CLARK, K. 2003. *Communication and parenting issues in families with deaf parents and hearing children* [online]. 2003. [citované dňa 6. 1. 2007]. Dostupné na:
<http://www.lifeprint.com/asl101/pages-layout/coda.htm>.
- CZOBOROVÁ, K. 1993. *Dieťa základnej školy vychovávané sluchovo postihnutými rodičmi*, diplomová práca. Bratislava : UK, 1993.
- HALL, D., HILL, P. D. 1996. – *The Child with a Disability*. Blackwell Science Ltd, 1996. 386 s. ISBN 0-632-04776-3.
- FEČ, O. - Dobrá spolupráca školy a iných inštitúcií pomáha nepočujúcim rozvíjať a obohacovať vlastnú kultúru? In: DOMANCOVÁ, I. – ŠMEHILOVÁ, A. – URBLÍK, J. et al. *II. Medzinárodný festival kultúry nepočujúcich sv. F. Saleského v Nitre*. Nitra : EFFETA – stredisko Sv. F. Saleského, 2001. s. 134-135, ISBN 80-968584-8-3.
- FREEMAN, R. D. – CARBIN, C. F. – BOESE, R. J. 1992. *Tvé dieťa neslyší?!*. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. 359 s.
- GAVELČÍKOVÁ, S., *Vývoj mluvené řeči u slyšících dětí z neslyšících rodin* [online]. 2006. [citované dňa 15.1.2007] Dostupné na:
<http://ruce.cz/clanky/58>.
- GAVELČÍKOVÁ, S., *Slyšící děti v neslyšící rodině a znakový jazyk* [online]. 2006. [citované dňa 15.1.2007]. Dostupné na:
<http://ruce.cz/articles.php?id=56>.
- GAVELČÍKOVÁ, S., *Mýty a předsudky o rodičovství Neslyšících* [online]. 2006. [citované dňa 15.1.2007] Dostupné na:
<http://ruce.cz/clanky/55>.
- GAVELČÍKOVÁ, S., *Výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině*, diplomová práca. Olomouc, 2002. 74 s.

- GAVORA, P. 2006. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava : Regent, 2006. 239 s. ISBN 80-88904-46-3.
- GRANEY, S. 1997. *Where does speech fit in? Spoken English in a bilingual context* [online]. Laurent Clerc National Deaf Education Center , Washington D. C. : Galaudet University, 1997. [citované dňa 12.2.2007] Dostupné na: <http://clerccenter.gallaudet.edu/Products/Sharing-Ideas/graney/SI-graney.pdf>.
- KOVALOVÁ, J., TARCSIOVÁ, D. 2003. Komunikačné stratégie nepočujúcich matiek nepočujúcich detí v ranom veku a možnosti ich aplikácie pre počujúce matky, In *Pedagogica specialis*, 2003, roč. 22, č. ?s. 149-156, ISBN 80-223-1872-8.
- KRATOCHVÍLOVÁ, K. - *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů* [online]. GONG 4/2006 [citované dňa 17. 12. 2007]. Dostupné na: <http://www.gong.cz/clanky.php?c=206>.
- KRATOCHVÍLOVÁ, K. – *Raná péče pro CODA děti* [online]. GONG 7/2004. [citované dňa 5.2. 2007] Dostupné na: http://ias.alfabet.cz:7783/pls/portal/AHS_PROVIDER.rdh_ apress_portlet.Show_Apress_Clanek?Id=5337.
- KROČANOVÁ, Ľ. 1998. Intaktné a sluchovo postihnuté dieťa v ranej komunikácii s matkou, In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 1998, roč. 33, č. 4, s. 330-338, ISSN 0555-5574.
- LEONHARDT, A., GRUNER, B. 2000. Vývin reči počujúcich detí, ktoré majú sluchovo postihnutých rodičov, In *Efeta*, 2000, roč. 10, č. 3, s. 11-13, ISSN 1335-1397.
- LEONHARDT, A., GRUNER, B. 2000. Vývin reči počujúcich detí, ktoré majú sluchovo postihnutých rodičov, In *Efeta*, 2000, roč. 10, č. 4, s. 13-14, ISSN 1335-1397.
- LEONHARDT, A. 2001. *Úvod do pedagogiky sluchovo postihnutých*. Bratislava : Sapientia, 2001. 248 s. ISBN 80-967180-8-8.
- MATĚJČEK, Z. 1992. *Dieťa a rodina v psychologickom poradenstve*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

- MATOUŠEK, O. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia. Bratislava : Ekovys, 2002. 185 s. ISBN 80-968689-1-8.
- MILLER, R. H. 2004. *Deaf Hearing Boy: A Memoir* [online]. Washington, DC, USA: Gallaudet University Press, 2004. 154 p. [citované dňa 12. 1. 2007]. Dostupné na: <http://site.ebrary.com/lib/uniba/Doc?id=10081794&ppg=176>.
- POŽÁR, L. 2003. *Patopsychológia*, 2003. 140 s. ISBN 80-89113-07-9.
- PRESTON, P. 1994. *Mother Father Deaf: Living Between Sound and Silence* [online]. Cambridge : Harvard University Press, 1994. p. 5-15. [citované dňa 12. 1. 2007] Dostupné na: http://www.amazon.com/gp/reader/0674587480/ref=sib_dp_pt/104-2004765-1134324#reader-link.
- PREVENDÁROVÁ, J. 1998. *Rodina s postihnutým dieťaťom*. Nové Zámky: Psychoprof. Dunajská Streda : ARTUS, 1998. 102 s. ISBN 80-967148-99.
- PUPALA, B. 2001. Epistemologické východiská vyučovania a didaktiky, In KOLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. et al. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. str. 161-177, ISBN 80-7178-585-7.
- REDLICH, K. 2004. *Slyšící dítě hluchých rodičů* [online]. bakalárska práca. Praha : UK, 2004 [citované dňa 19.11.2006), Dostupné na: <http://www.volny.cz/karel.redlich/SDHR.htm>.
- ROUČKOVÁ, J. 1999. Výběr komunikačního systému v rané péči sluchově postižených dětí, In *Speciální pedagogika*, 1999, roč. 9, č. 5. s. 5-7, ISSN 1211-2720
- SÁSOVÁ, J. 2002 *Riešenie edukačných a komunikačných problémov počujúcich detí nepočujúcich rodičov prostredníctvom osobnej asistencie*, diplomová práca. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002.
- SINGLETON J., TITTLE M. 2000. Deaf Parents and Their Hearing Children [online]. In *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 2000, no. 5, p. 221 – 236, [citované dňa 6. 2. 2007] Dostupné na : <http://jdsde.oxfordjournals.org/>.

- ŠMEHILOVÁ, A. 2001. Rozvoj kultúrno-umeleckých aktivít ako súčasť integrácie nepočujúcich, In: DOMANCOVÁ, I. – ŠMEHILOVÁ, A. – URBLÍK, J. et al: *II. Medzinárodný festival kultúry nepočujúcich sv. F. Saleského v Nitre*. Nitra : EFFETA – stredisko Sv. F. Saleského, 2001. s. 5 - 6, ISBN 80-968584-8-3.
- TARCSIOVÁ, D. 1995. Existujú špecifická komunity nepočujúcich? In *Slovenský gong*, 1995, roč. 3, č. 7/8, 107 s. ISSN -
- TARCSIOVÁ, D. 2000. Počujúce deti nepočujúcich rodičov, In *Rodina a škola*, 2000 roč. 48, č. 9, s. 12-13, ISSN 0231-6463.
- TARCSIOVÁ, D., HOVORKOVÁ S. 2002. *Máme dieťa so sluchovým postihnutím, ... čo ďalej?*. Bratislava, 2002. 118 s. ISBN 80-968584-5-9.
- TARCSIOVÁ, D. 2003. Posunkový jazyk – Známý a neznámý, *Pedagogica specialis*, 2003, roč. 22, s. 135-140, ISBN 80-969112-9-5.
- TARCSIOVÁ, D. 2005. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005. 222 s. ISBN 80-969112-7-9.
- TUREK, I. 2004. *Inovácie v didaktike*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2004. 358 s. ISBN 80-8052-188-3.
- UHERÍK, A. 1990. *Hluchota, reč, poznanie*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1990. 185 s. ISBN 80-2170153-6.
- VAN CLEVE, J. 1987. *Gallaudet Encyclopedia of Deaf people and deafness*. McGraw-Hill, Inc., 1987. 396 s. ISBN 0-07-079229-1.
- <http://coda-international.org/> [citované dňa 6. 11. 2006]
- <http://gupress.gallaudet.edu/enewsletters/enewsletter79.html> [citované dňa 19. 1.2007]
- <http://www.mmkoda.org/> [citované dňa 6. 11. 2006]
- <http://www.szsp.sk/> [citované dňa 15. 2. 2007]

Monika a Peter S.

Gbely

Vec:

Súhlas

Súhlasíme, aby Miroslava Sůkalová, študentka 5. ročníka Pedagogickej fakulty UK v Bratislave vo svojej diplomovej práci „Počujúce dieťa nepočujúcich rodičov“ použila osobné údaje týkajúce sa našej rodiny.

Taktiež sme súhlasili s nahrávaním rozhovorov pre účel diplomovej práce.

V Bratislave dňa 2.2.2007

***Originál aj s podpisom je u autorky diplomovej práce**

LEKÁRSKA SPRÁVA - NÁLEZ

Foniatrická a tinitologická ambulancia
 FNsP Petržalka - Antolská 11, 851 07 Bratislava
 IČO: [redacted]
 MUDr. [redacted]
 tel.: [redacted]

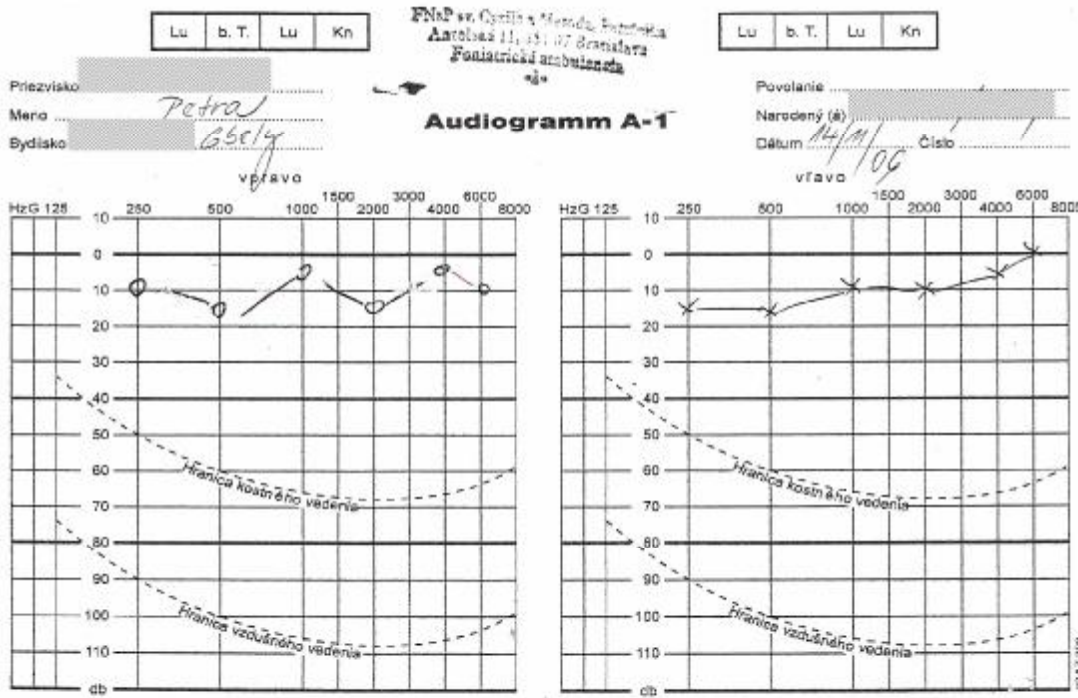
Odoslaný:

Pacient: [redacted] **Petra** rodné číslo: [redacted] poisťovňa: [redacted]
 Bydlisko: , Vyšetrenie dňa: 14.11.2006 o 12:17 hod.

Subj.: Matka i otec sú nepočujúci. Dieťa navštevuje školu pre nedoslýchavé deti. Poslaná na vyšetrenie sluchu.
Obj.: Uši:ušnice norm. konfigurácie vonk. zvukovody voľné,blany bubienkov diferencované,sluchové trubice prechodné audiogram v norme,Tympanogram krivky A SR výbavné.OAE výbavné.
Dg. záver: H903

Odporúčenie: Kontrola podľa potreby.Sluch tč. v norme. [redacted] MUDr., CSc.

Kód lekára: [redacted]

DETSKÉ ODDELENIE NsP Skalica

PREPÚŠŤACIA SPRÁVA

Pacient: Petra OL: MUDr.
 Rodné číslo: RNP
 Prijatá na detské oddelenie: 19.04.2005 11,00 prepustená: 29.04.2005
 Adresa: Gbely

RA: rodičia sluchovo postihnutí, mladší súrodenec zdravý.
 OA: 1. dieťa z 1. fyz. grav., pôrod v termíne, bez kompl., 3300/50, kriesená nebola, ikterus nemala. Kojená 2r, prechod na neml. stravu bez kompl. Očkováná bez kompl. Iné hospit., operácie a úrazy neudáva. Disp. v očnej, ORL amb. a sledovaná logopédom. Lieky dlhodobo neužíva.
 AA: Stoptussin.
 EA: mladší brat ak. gastroenteritída.
 TO: 17.4.05 bola vyšetrená v ÚPS pre opakované vracanie žal. obsahu, posledný krát aj s prímiesou krvi. Následne sa pridali riedke stolice, hneď farby, ojed. hliený. Sťažovala sa na bolesť bruška. Dostala Phenemaletten, ABR mala v norme. Pri kontrole na druhý deň sa mala lepšie, nevracala, stolice boli len 2x, ale mala TT do 37,5. Poučení o podávaní antipyretík a dieťa išli domov. Do rána mala 2x redšiu stolicu, menej močila, v noci výstup TT do 39C. Prijatá na doriešenie stavu. Stav pri prijatí: 5r dieťa, pri vedomí, čulá, spolupracuje, afebrilná, eupnoe. Kostra a svaly bez deformít. Koža čistá, bez exantému. Turgor pružný. Hlava normocef., oč, uši nos bez výtoky. DU čistá, jazyk nepovlečený, hrdlo nastrieknuté. AS prav., kľudná, šelest nepočujem. Dýchanie čisté, bez VF: Bruško voľné, priehmatné, nereaguje bolestivo, meteoristické, H, L nehmatám. HK, DK bez edémov. mening. negat.

Vyšetrenia: FW 30/56..14/38
 KO: Leu 4,7..4,5, Ery 4,47..4,81, Hgb 130..136, Htk 0,371..0,39, Tro 219..282.
 Bioch.vyš.: urea 2,24, kreat. 50,4, Bi 5,2, AST 0,56, ALT 0,29, ALP 3,57, GMT 0,17, Na 138, K 4,2, Cl 104, CRP 130,5..7,1
 ABR: pH 7,405, pCO2 3,63, BE -6,2, HCO3 16,7, pO2 7,33
 7,363 4,66 -5,0 19,4 8,46
 7,405 4,27 -3,9 19,6 10,63

Moč: pH 7, ostatné negat., sed.: Leu a epit. ojed.
 KVB sterilné. VN, VH bežná flóra.
 VR Salmonela enteritidis, citl.: AMPC, CHMF, TTC, KOT, PEF.
 Terapie: Bitamon, Paralen, Brufen, Bactisubtil, Hylak, inf. 1/2 FR, diéta.
 Priebeh: 5-ročné dievčatko prijaté na detské odd s anamnézou riedkych stolíc, zvracania, febrilné. Zahajujeme perorálnu rehydratáciu, v lab. obraze vysoká zápalová aktivita, preto indikujeme ATB terapiu perorálne Bitamonom, pretrvávajú riedke početné zápachajúce stolice. Dieťa na 4. deň začína výraznejšie hnačkovať, vracat, málo prijíma per os, indikujeme infúziu terapiu, ATB venózne, črevné eubiotiká. Vo výtere rekta dokázaná S. enteritidis. Po uvedenej terapii sa stav upravuje, znižuje sa počet stolíc, rozbiehame per os príjem, klesajú teploty, prechádzame na per os AT s dobrou toleranciou, kontrolné lab. testy zlepšené. V dobrom stave afebrilnú prepúšťame domov, rodičia poučení.
 Doporučenia: Bitamon á 375mg 2x2/3 tbl do 30.4.05, diétny a pitný režim dlá poučenia. Kľudový režim. Matka poučená.
 Dg.záver: salmonellosis - S. enteritidis
 hypohydratácia, MAC vrámci

V Skalici, 29.4.2005 MUDr. [signature] oš. lekár

[Handwritten signature]